ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1990

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1990 Торонто – Нью Йорк — ч. 1 (165)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1990 РІК:

В Канаді річна передплата 22.00 дол. В США і інших країнах 20.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:
AUFC – H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

або:
Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:
Mr. N. Vesotsky
46 International Ave.
Salisbury, NTH SA
05108
AUSTRALIA

Коментар

Мирослав Малецький

ЗАХІД І ГОРБАЧОВ

Рік 1989 став свідком великих і небувалих у історії політичних змін в центрально-східній Европі. Про ці події інформують широко, хоч не завжди об'єктивно, медії світу. Банкрутство комуністичної ідеології та упадок нею інспірованих режимів спричинили процеси, в яких формується новий міжнародний лад у стабільному, як це ще недавно здавалося, світі.

Експльозивні зміни в більшості держав совєтської сфери впливів відбилися голосним відгомоном у самому Совєтському Союзі. Такого голосного відгуку не сподівалися кремлівські ініціятори реформ в себе вдома, вважаючи форму свойого державного правління стабільною, задумали реформувати лише її економіку.

Загально вважається, що закордонна політика — це похідна внутрішньої політики та вияв інтересів і потреб поодиноких народів. Діяпазон вживаних методів і засобів у міжнародних відносинах широкий. Деякі з них бувають брутальні і безпощадні. Тому, щоб легше сприймали їх свої і чужі, для їх прикраси послуговуються гаслами патріотизму або оправдують їх потребами обов'язуючої в даному часі ідеології пануючих еліт.

Внутрішні потреби Совєтського Союзу примусили М. Горбачова, генерального секретаря Комуністичної партії СССР та згодом теж президента Союзу, заініціювати реформи, які стали відомими під назвою «гласности й перебудови». Катастрофічний стан економіки держави, перманентний брак товарів широкого вжитку, нерозв'язані питання національної політики, зростаючі антитоталітарні, а тим самим протикомуністичні настрої населення, початки багатотисячних демонстрацій та пекуча потреба всьому цьому зарадити, змусили провід СССР змінити, принаймні на словах, закордонну політику аґресії та неуступчивости. Треба признати, що в кількох минулих роках зменшився стан напруги між Заходом і Сходом, а деякі навіть проголосили закінчення «холодної війни». Тепер стали реалнішими розмови про часткове, але суттєве роззброєння, пішло в забуття слово «нєт», готуються пляни взаємної співпраці. Персоніфікатор оцих змін — президент М. Горбачов — осягнув серед західніх політиків небувалу з-поміж совєтських політиків популярність. Дійшло до того, що сьогодні західні політики турбуються питанням, чи Горбачов утримається при

владі, утотожнюють його упадок з майже повною, в їхній опінії, анархією на сході Европи.

На цю тему на сході Европи багато пишуть і говорять. Ніхто, одначе, не може передбачити майбутности, і про це добре знають політичні експерти-совєтологи, яких події минулого року заскочили не менше, як пересічного громадянина.

Спекулюючи майбутніми подіями, що станеться в Совєтському Союзі, коментатори й політики запускаються в дуже односторонні проґнози. Особливо вражає їх настанова до можливого розчленування совєтської імперії на національні держави. В їх опінії, дестабілізація (розчленування) Сходу Европи не в інтересі західніх держав.

Англійський професор та член палати лордів Тревор Ропер (Trevor Roper) в інтерв'ю з журналом Encounter (грудень 1989) висловився:

Стабілізація — це слово, яким нам тепер треба насамперед журитися, і я переконаний, що ідеологічно збанкрутована, територіяльно зменшена й інтернаціонально засимільована совєтська імперія краще служитиме нашим (Заходу — прим. ред.) інтересам, ніж хаос, який витвориться після її неконтрольованого розпаду.

І далі:

Росіяни були нашими союзниками під час війни. Ми перемогли. Ми встановили теперішній европейський лад, який, не зважаючи на всі свої недоліки, досі втримався. Тепер постала потреба поліпшити його в одній частині Европи.

Отже, справа, на думку професора, проста і ясна. Нема чого турбуватися, а Горбачову треба помогти західнім капіталом і технологією, бо саме це запевнить стабільність Сходу Европи, а вона, стабільність, в інтересах Заходу. Така опінія не єдина; вона популярна серед західніх політиків і коментаторів.

Треба признати, що теперішній президент СССР здобув собі немалу популярність також у своїй державі. Більша свобода слова, демократичноподібні вибори, деякі поступки в користь прихильників лібералізації господарського й політичного життя могли б свідчити про поступ на дорозі до повної свободи та західньоподібної демократизації. Всі ці осяги, одначе, ілюзорні доки ще існує незаторкнене в своїй структурі КҐБ, який ще недавно створив окремі «спецчастини», що виявили свою брутальність в побоях жінок і дітей під час мирної демонстрації у Львові 1 жовтня 1989 року. А січневі арештування і вбивства в Азербейджані свідчать, що «органи» ще не втратили сили. Багатьом обзнайомленим з методами російської політики тяжко повірити, чи справді в плянах провідників СССР тривале поліпшення також політичних умов у державі чи це тільки продовження політики їхніх попередників: в часах кризи допустити більше свободи для народів, а скріпившись економічно й політично, повернутись до віками випробуваних методів гніту й насилля.

Прихильні опінії Заходу до Горбачова нагадують досить часто

вживаної медіями методи подвійної мірки. Теоретично можна собі уявити, що владі, при допомозі військ особливого призначення, КҐБ і армії, вдалося б взяти під контроль і «встабілізувати» загрозливу їй ситуацію, хоч це вимагало б великого розливу крови та людських жертв. Чи Захід вдоволився б цією стабілізацією, не зважаючи на зламання людських прав, про які так часто голосно говорить. Чи вони, людські права, тільки для вибраних?

Дехто висуває теорію, яку вищезгаданий професор так оформлює:

Дозвольте мені сказати дещо про метафізичну теорію, що змаг народу до імперіяльної домінації в минулому проявлявся тільки двічі: еспанці пробували два рази, французи пробували два рази, німці пробували два рази, і вони не будуть знову пробувати.

З цього виходить, що так само станеться з росіянами. Запитання: Коли цей «другий раз» прийде для росіян? Бо «перший раз» поширювання і закріплювання російської імперії триває від самого постання Московії аж до нинішніх часів.

Інші арґументують, що розчленування Совєтського Союзу призведе до «балканізації» і хаосу. Постання на руїнах імперії малих держав відразу викличе між ними конфлікти, які знову зможуть довести до великої війни. Цей арґумент натягнений і належить до категорії «бажання є батьком думки». Скільки нових держав постало після 2-ої світової війни в самій тільки Африці? Всі вони членами ООН. Багато з ними клопоту? В північній Европі існують держави Бенелюксу, в самому серці Европи — невеличкі Швайцаря і Австрія. Вони нікому не шкодять. В середній і південній Америці, якби не інтриґи і допомога Совєтського Союзу, хто знав би про Нікараґу або Сан Сальвадор?

Ще інші пробують доказати, що малі держави спричинили дві світові війни. Може безпосередньо вони стали запальною іскрою, але фактично їх підготовили і вели великі держави, бо почала пересуватися рівновага сил у міжнародному укладі в небажаний напрям. Дехто вважає, що змова Англії, Франції та Росії обезсилити Німеччину фактично спричинила 1-шу світову війну. Згодом політика господарських репресій помогли націонал-соціялізмові прийти до влади в Німеччині та підготовитися до 2-ої світової війни. А політика поділу сферів впливу супердержав (Німеччина, Корея), скоріше зможуть довести до великої війни, ніж граничні спори між Вірменією і Азербайджаном. Зрештою, ці границі арбітрарно встановив Сталін, який уявляв, що комунізм створить безклясове суспільство, виховає інтернаціональну людину, а тоді перестала б бути актуальною проблема границь.

Не бракує на Заході голосів здорового глузду, на жаль, вони в більшості не рішають про політику своїх держав. Вони радять стриматися з допомогою. Комунізм мав свій шанс реалізувати свою програму на протязі 72 років. Чому ж тепер помагати висушеному скелету нереальної ідеології? Збіґнєв Бжезінський, колишній дорадник у спра-

вах безпеки в уряді президента Дж. Картера, а тепер професор Колумбійського університету, та професор Річард Пайпс з Гарвардського університету рекомендують діяти обережно в справах допомоги Совєтському Союзові, бо, на їх думку, така допомога буде потрібна тим державам, які постануть після упадку більшовизму. Колишній президент Р. Ніксон пише, що Горбачов комуніст і зобов'язаний публічно підтримувати марксизм. Він його хоче відмолодити й відбудувати. Горбачов гордий російський націоналіст, який любить владу й уміє нею користуватися. Його політичні реформи не задовільні, а економічні невдачні. (Time, 18.12). Ніксон не вірить, що Горбачов визнав ідеали політичного плюралізму, індивідуальних прав і вільного ринкового господарства. Тому з допомогою не треба поспішати.

Анатоль Щаранський, совєтський дисидент, виступаючи недавно в Торонті перед підприємцями, остерігає Захід перед наївною оцінкою Горбачова і його реформ. Захід повинен більше підтримувати союзні республіки, які хочуть незалежности. Горбачов — говорив Шаранський, — дозволить на такі політичні реформи, які йому потрібні до проведення економічних реформ:

Горбачову треба дати признання за те, що він розпочав процес реформ, але Захід завжди хоче мати ілюзії про Совєтський Союз... Захід знову винайшов когось, хто хоче перемінити Совєтський Союз у західнього типу демократію. Тому треба Горбачова підтримувати, бо доки Горбачов при владі, нічого не загрожуватиме Заходові.

Спекуляції про майбутній лад східньої Европи часто користуються словами «суверенність», «незалежність». Теоретики твердять, що в сучасному світі повна господарська суверенність майже не існує. Сучасні держави економічно залежні одна від одної більше, ніж це загально відоме. Сьогодні вістка про якусь хворобу президента Америки або плітка про уступлення іншого президента потрясає міжнародними біржами.

Політична незалежність — це інша справа. Це поняття формують у дуже великій мірі емоції народу, — зв'язані з мовою, територією, традицією, і вони відіграють в його житті важливу ролю. Політична незалежність — це основна передумова потрібна, щоб добровільно домовлятись в господарських справах з іншими. Наприклад, Европейська економічна спільнота — це добровільне домовлення, і тому вона справно функціонує. Примусова господарська співпраця на недавно ще країн Варшавського пакту, дійшла до нікуди, щоб не вживати вислову, — до комлектного банкрутства.

Цю істину повинні зрозуміти російські шовіністи. А тоді зайво буде розгублюватися в гіпокритичних розшуках за ілюзорними формами політичного ладу на зразок автономій федерацій чи конфедерацій.

Торонто, 4 лютого 1990.

Сучасне

Іван Кедрин

ЛІБЕРАЛІЗМ — НЕЩАСТЯ АМЕРИКИ

Щоби сяк-так — далеко недосконало — пізнати Америку — на це треба десятків літ. Це не жарти. Америка — це мозаїка рас, національних груп і віровизнань, це мозаїка політичних течій, це країна безлічі взаємосуперечностей і необмежених можливостей та несподіванок. Із загально доступних довідників можна вивчити чимало статистичних дат і фактів із минулого і сучасного Америки. У щорічному книжковому виданні популярного нюйорського щоденника «Дейлі Нюз» (понад 1,200,000 примірників накладу) «Ворльд Альманак енд Бук оф Фектс» (1990 — 980 сторінок дрібним друком) — подано відомости з прерізних ділянок: географії, населення, культури, економіки і політики; наведено тексти конституції, коротку історію визвольної, громадської і двох світових воєн, життєписи всіх президентів з їх найбільшими осягами і невдачами, словом — маса інформацій. Але все одно годі пізнати з тієї книжки духовий стан тієї велетенської країни і годі пізнати прерізні існуючі течії та мудрі і немудрі традиції. Не сказано там, наприклад, що кожний із 50-ти стейтів має інший, собі тільки прикметний характер, такий особливий, що пізнати ті різниці навіть з вікна авта, що мчиться по міжстейтовому шляху. Наведено в Альманаху текст конституції, того «праведного закону Вашингтона», що його Шевченко бажав для України, але не сказано, які в неї недостачі і як це сталося, що від часу її схвалення (1787) по нинішній день схвалено спершу десять «основних» додатків, а від так у різних роках ще 26 поправок до конституції. Не сказано, як це сталося, що існує 12 політичних партій, — але фактично тільки дві є основними складовими частинами існуючої державної системи. І в ніякій книжці не можна знайти з'ясування існуючої в Америці духової атмосфери з усіма її позитивами й негативами. Саме для цього треба довгі роки жити в Америці, студіювати, читати книжки й поважну щоденну пресу та періодики і придивлятися широко відчиненими очима. Ні в якій книзі не знайдете відповідь — чому мільйони з усіх континентів хочуть переїхати до Америки, чому, Америка в очах більшости населення світу є своєрідним раєм та чому одночасно державний провід Ірану і більшість тамошнього населення називає Америку «країною диявола»?! Будучи ще «у старому краю» ми нераз чули і самі так думали, що в Америці є висока матеріяльна цивілізація, але нема духової культури. Тим часом в Америці нема містечка, де не було б окремого будинку публічної, для всіх мешканців доступної бібліотеки. Нюйорська центральна Публічна бібліотека має на кіль-

ких поверхах посеґреґовані й скатальоґовані сотні тисяч різномовних творів, щоденно роїться дослідниками, які порпаються у тих скарбах науки. Правда, з округло тисячі американських коледжів мало котрий має рівень европейської клясичної гімназії. Освітня система в Америці кумедна, за нашими критеріями погана. Учнів і студентів перевантажують навчанням найменших подробиць, що стосуються Америки, та цілком легковажать знання історії, географії й літератури чужих народів і легковажать виховання. В Америці існує такий освітній дивогляд, як «спортові стипендії»: будучи очманілими на пункті спорту дають стипендії на високошкільні студії не таким учням, які в середній школі виявили талант і мали добрі свідоцтва, тільки добрим грачам бейзболу, футболу чи кошиківки. Наслідок такий, що стипендіят, який має свідоцтво закінчення середньої школи (гайскул) — не вміє виповнити аплікації, щоби прийняли його до такої-то високої школи. Але поруч із цим — існують університети найвищої кляси, на рівні з англійським Кембриджем або Оксфордом чи французькою Сорбоною.

Так, це країна прерізних див і взаємосуперечностей, це країна більйонерів і нуждарів без даху над головою, які ночують на хідниках великих вулиць під кам'яницями. Але в Америці ще ніхто не помер з голоду. І коли тепер приїздять до Америки чи Канади масово вперше бідні люди з совєтського «раю», то ходять з широко відчиненими очима і відкритим з дива ротом по північно-американських «супермаркетах»і недовірливо запитують своїх рідних, американських чи канадських громадян, чи ти все вільно купувати без ніяких обмежень.

У широчезному вахлярі ідеологічно-політичних течій в Америці визначне місце займає лібералізм. Обмежім до нього теперішні міркування над проблематикою Америки, якої не вичерпують навіть багатомовні енциклопедії. Існує в Америці окрема Ліберальна партія. Але вона не є репрезентантом американського лібералізму. Наприклад, у минулорічних виборах нового посадника (мейора) міста Ню Йорку кандидував також член Республіканської партії, колишній судовий прокуратор Рудольф Джуліяні. Він отримав офіційну номінацію від Республіканської, а також від Ліберальної партії (програв вибори невеличким числом голосів — виграв демократ, перший чорний посадник в історії того міста). Насправжнім лібералізмом просякле ліве крило Демократичної партії. Ультра-ліберальною є «Унія для громадських прав». Але не йдеться про організаційну назву, а про суть. Тією суттю є передусім м'якість супроти комунізму. Американські ліберали є чомусь-то в масі — русофілами. Не знають історії Сходу Европи й перейняли світогляд, що його проповідували історики царської доби, які після революції у 1917 році прибули до Америки й тут зайняли катедри у найповажніших університетах. Це вони стали справжніми батьками тієї американської закордонної політики, яка ввесь Схід Европи утотожнює з Росією. Росія і по нинішній день тільки реторично признає всім народам право державного самовизна-

чення. У практиці Захід прагне збереження єдности СССР, читай Росії, як «Гаранта спокою і стабільности». Щойно в останньому часі, на наших очах мало-помалу те становище захитується під впливом революції проти комунізму і проти супрематії Москви, революції яка пішла по всій Европі у 1989-ому році. Яскравим репрезентантом тієї русофільської і м'якої супроти комунізму течії був 32-ій з черги президент Америки Френклін Деляно Рузвелт, на урядування якого припав теж час Другої світової війни. На конференції у Ялті з участю Йосифа Сталіна, Вінстона Черчілла і його, Рузвелта. Рузвелт сподобав собі Сталіна до тої міри, що називав його «добрим старим вуйком Джо». В усьому слухав Сталіна і двох своїх найближчих дорадників: американського амбасадора у Москві, Аверелла Гаррімана, мультімільйонера демократа ліберала і радника Державного департаменту міністрства закордонних справ Альжира Гісса. Ф. Д. Рузвелт перейшов до історії, як великий і благодатний для Америки реформатор у соціяльній ділянці, але теж як спричинник великого нещастя своєю закордонною політикою — саме тією своєю участю в Ялтинській конференції. Він погодився на концепцію Сталіна, щоби світ поділити на сфери впливу американську й совєтську, — він погодився на поділ Німеччини, В'єтнаму і Кореї на вільні і комуністичні частини, він прийняв в Ялті принцип Сталіна, що переможні у Другій світовій війні держави мають рішати про долю всіх народів — не питаючи їхньої думки. Вернувшись до Америки і перевівши ще однобічне загальне розброєння — вже в найближчих тижнях переконався, що Сталін його обманув і використав його політичну наївність для виключно великоросійських та комуністично-експансивних інтересів. Це приспішило його смерть і Потсдамський договір у 1945 році підписав вже віце-президент Рузвельта, який автоматично став президентом, Гаррі Труман. За урядування Трумана республиканський сенатор Ричард Ніксон повів у Сенаті рішучу кампанію проти інфільтрації комуністами американських державних установ. Труман, який не був політичним наївняком, повів проти комуністичної Північної Кореї війну і взяв активну участь у створенні західнього військово-політичного бльоку (НАТО). Все ж, він був настільки під впливом панівної атмосфери у Демократичній партії, що кампанію Ніксона назвав був «погонею за червоним оселедцем». Проте переведено слідство виявило, що Альжир Гісс дорадник Рузвельта, як урядовець Державного департаменту мав доступ до засекречених державних документів — і передавав їх большевицькому агентові. Відбувся сенсаційний процес, який у 1950-му році засудив А. Гісса на 5 років в'язниці. Формально засудили його за кривоприсягу, що він — мовляв — не передавав тайних документів посередникові совєтської агентури. Коли після відсидження трьох років у в'язниці Гісс вийшов на волю — Принстонський університет, один із десяти найповажніших американських високих шкіл, так званої «Ліги Слоненої Кости», — запросив Гісса на професора державного права. Це

один із прикладів, що «В Америці все можливе!» Наступник Трумана Д. Д. Айзенгавер вибрав собі на віце-президента молодого, енергійного і популярного вже сенатора Ричарда Ніксона. Відтак Ніксон програв вибори до демократа Джана Кеннеді, прегарного промовця і інтелектуала. Щойно після Линдона Джансона, який програв війну у В'єтнамі з власної вини, бо стосував у стратегії принципи політичного лібералізму, проголошуючи, що це «війна з обмеженими цілями і обмеженими засобами», запевнив комуністичний Північний В'єтнам, що американці туди не підуть і комуністичного режиму не змінятимуть (абсурд!). «Щойно після такого бездарного президента вибрали Ричард Ніксон величезною більшістю. Але при підготові до виборів на другу каденцію Ніксона — гурт його звеличників-приятелів захотів прислужитися йому і викрасти з головної квартири Демократичної партії у Вашинґтоні, у дільниці Вотерґейт, пляни виборчої кампанії демократів. Вломників зловили на гарячому. Счинився скандал. Ніксон хотів дурну справу, в якій ніхто не потерпів, нікого не вбили, ні не зранили і нічого не вкрали, — зігнорувати. Ніксон прийняв був звичай, що в його кабінеті у Білому Домі записувано на стрічку всі ведені там розмови. На одній такій стрічці була його розмова з головою ЕфБіАй, коли-то Ніксон радив не квапитися з шуканням доказових матеріялів проти вломників. Верховний Суд наказав передати всі ті записні стрічки прокураторові, що його Конґрес призначив для виявлення всіх подробиць афери Вотерґейту. Дружина Ніксона Патриція радила чоловікові знищити всі ті платівки із стрічками — він не послухав. Його так зацькували, що він — перший і одинокий в історії Америки, один з найкращих президентів, обраний двократно лявінною більшістю — передчасно зрікся президентури. Зацькували його демократичні конґресмени й сенатори та демократично-ліберальна преса з пімсти за те, що Ричард Ніксон виявив злочинну ролю Альжира Гісса. Аж з роками після відходу у приватне життя — після написання восьми книжок Ричард Ніксон став знову в загальній опінії мудрим державним мужем. Він є одним з тихих дорадників президента Джорджа Буша.

Подібний скандал, як із заангажуванням А. Гісса до Принстонського університету — була афера сенатора Едварда Кеннеді із затопленням дівчини.

Яскравим прикладом на фаворизування видатних лідерів ліберального крила Демократичної партії — це перебування ще по нинішній день у Сенаті Едварда Кеннеді, мультімільйонера із стейту Мессачуссетс. Едвард Кеннеді відвозив з веселої зустрічі гурта приятелів секретарку свого покійного брата, Мері Копечне, до дому. Їдучи мостом у місцевості Чаппаквідік у стейті Мессачуссетс авто впало до води. Кеннеді видобувся на беріг і дібрався до дому. Щойно на другий день, у товаристві свого приятеля прокуратора зголосився на поліцію, коли вона знайшла вже занурене у воді авто і в ньому мертве тіло дівчини.

Сенатора покарали тільки за необачну їзду автом, припиненням важности його права на їзду на короткий час. Згодом найбільш поширений місячник «Рідерс Дайджест» (6 мільйонів накладу) проголосив докладну аналізу зізнань Кеннеді на поліції і в суді, доказавши точка за точкою, що Кеннеді брехав. Але він не подав до суду того журналу за клевету. Виборці стейту Мессачуссетс такі задивлені у магічне прізвище «Кеннеді», що вибрали його в найближчих виборах після тієї афери з автом і вибирають далі. Едвард Кеннеді є найбільш відомою фігурою ліво-ліберального крила Демократичної партії.

Лібералізм позначився трагічно не тільки у закордонній політиці. У 9-тичленному Верховному Суді більшість становили юристи ліво-демократичного, ліберального, крила, то Верховний Суд завів судову систему, яка по нинішній день мститься на всій країні. Арештованому злочинцеві читають зараз-же цілу пригорщу його прав: що він може мовчати і зізнавати тільки у приявності свого адвоката і що все сказане ним може бути звернене проти нього. Кожний підсудний може покликатися на 5-ту поправку до конституції, яка дозволяє підсудному мовчати, щоби не шкодити собі. Ліберальна судова система довела до того, що злочинці перестали лякатися судової кари, бо панує загальне переконання, що суди більше дбають про права підсудного, як про потерпілого від злочину. Це так звані «оборотові двері» суду: підсудний входить до будинку оборотовими дверми і зараз ними виходить на волю — щоб, у пречисленних випадках, знову доконати злочину. Нема у світі такого судочинства, яке допускало б, як це є в Америці, можливість «договорення» між прокуратором і адвокатом підсудного. Це так зване «плі барґенінґ»: підсудний признається до одної з кількох точок акту обвинувачення і його засуджують на найнижчу кару. Або: існує в американському судочинстві установа «пароль». Суддя може звільняти арештованого «на пароль» під застав такої-то грошевої суми. Звільняють на пароль після відсидження половини чи трьох четвертих а то й четвертини в'язничної кари. В'язниця ніде не є санаторією, але у порівнанні з суворими в'язницями в інших країнах, не кажучи вже про совєтські катівні, американська в'язниця — це насправді відпочинкові оселі.

Лібералізм відбився теж фатально на шкільництві. Верховний Суд, покликавшись на конституційний розподіл між державою і Церквою, заборонив молитви, навіть мовчазну і добровільну однохвилинну «медитацію», як протиконституційний акт. Це стосується всіх публічних шкіл, але й усі американські приватні школи, за вийнятком тільки церковних, тримаються принципу: у школах нема молитви, нема місця для релігії. Це страшенне сприяло і сприяє упадкові дисципліни, нема пошанівку для педагогів, шкільні залі під час науки є тереном учнівського розперезання. Звичайно, не завжди і не всюди, але таки часто. Щось подібне взагалі немислиме в народних і середніх школах Европи.

Загальна атмосфера лібералізму довела до своєрідної революції

у ділянці моралі й етики. Явище втечі учнів і учениць із шкіл, — явище втечі хлопців і дівчат з батьківського дому, — явище вагітности дівчат, найбільше малолітніх, — явище невінчаних подруж, — розводів, — все воно появлялося і подекуди ще й тепер появляється не в одиничних і виняткових випадках, а набрало популярного занадто, якщо не масового характеру. Але за найпершим законом соціології — кожна акція спричинює реакцію. Це не випадково стається, що в Америці, де Демократична партія має марку «партії народу», вибирають президентів з Республіканської партії які всіма опитами, користуються величезною популярністю. Правда, в Америці рішає не партійна приналежність тільки особовість кандидата на виборний пост. Але Ричард Ніксон, Роналд Реґен і Джордж Буш — усі належать до консервативного крила Республіканської партії, хоч Буша треба зараховати до партійної «середини». Усі вони за молитву у школі, проти абортів, за кару смерти для вбивників, осибливо вбивників поліціянтів, сторожів вязниць і знасилювачів жінок.

Тепер уже дев'ятий рік мешканцем Білого Дому є республіканець, який має страшенне важке завдання керувати імперією у співпраці з Конґресом, де перевагу має неприхильна йому партія. Рятує ситуацію факт, що американські партійці є державними-патріотами і знають, що у політиці обов'язковим є компроміс, без якого неможливо ладнати поточні проблеми. На очах помітна реакція проти моральної розгнузданости. Більшість американських жінок підтримують принцип «право вибору» жінки — позбуватися плоду чи родити дитину. Але шум довкола тієї справи і одверті виступи римокатолицьких кардиналів таки дещо врозумили легкодушних дівчат. Недавно у свому першому виступі перед з'єднаними палатами Конґресу «Про Стан Унії» Буш закликав до боротьби проти расизму, антисемітизму і тероризму. Усі ці лиха існують в Америці, але й існують поза нею. І не тільки в Америці шаліє зараза наркоманії. Але це не є дрібницею, коли президент американської великодержави одверто таврує ті лиха й закликає до боротьби проти них ввесь нарід. На наших очах іде боротьба і на наших очах поволі минається злощасний лібералізм. Всі святині прерізних Церков і обрядів у неділі і свята — повні. Ведуться дебати над потребою покращання шкільництва. Гостро таврується суддів відомих з лагідних присудів на злочинців. Із загином комунізму в Европі та його захитанням у самому СССР — затихли пеани на честь Ґорбачова, а коли хвалять його — то за те, що він (ненароком) промостив шлях до загину комунізму.

п.н.

Петро Й. Потічний

22 СІЧНЯ

(Слово виголошене на святі державности 21 січня 1990 року в Лос Анджелес, Каліфорнія)

Кожного року в цьому часі українська громада у вільному світі урочисто обходить свято державности України, проголошення дня 22 січня 1918 року самостійної, суверенної держави українського народу, та свято злуки двох українських республік в одну, що сталося 22 січня 1919 року.

В історії українського народу це були величезні націотворчі події, які аж посьогодні залишилися неосягнутою, але невмирущою ціллю, без яких нам так й не мислиться майбутнє нашого народу. Ми часто забуваємо, в яких тяжких обставинах приходилося нашим батькам, дідам і прадідам будувати нашу державність. Дуже часто ми оцінюємо ці далекі часи з перспективи сьогодення, міряємо дії тогочасних політиків нашими мірилами, вживаємо сучасні критерії для оцінки тих далеких подій і людей. Воно й зрозуміло. В житті народу мусить бути якась історична тяглість, але й життя, й обставини, і люди міняються. Приходять нові ідеї, нові форми організованого життя, й з допомогою критичної переоцінки минулого в свідомості народу закріплюється це, що було позитивним, добрим, ефективним, і відсіюється все, що не сприяло в осягненні його цілей. Нашою трагедією треба рахувати і те, що цей процес переоцінки минулого не був повністю закінчений, а лекцію минулого не могли ми всі в однаковій мірі засвоїти. Перешкодили нам в цьому жахливі обставини, в яких знайшовся наш народ в 20-му столітті.

Справді, коли подумати, що прийшлося пережити нашому народові за останніх сімдесят літ, то треба дивуватися, що він взагалі не тільки існує, але й творить. Пережили ми три голодомори — двадцятих, тридцятих і сорокових років. Пережили страшне спустошення Другої світової війни, яка в більшості проходила на наших землях. Пережили переселення й вивози, і знущання. Пережили розгром нашої культури і знищення більшої частини нашої творчої інтеліґенції. Пережили, вже котру з черги заборону, українства, навіть без права молитися в своїх храмах своєю мовою. Прийшлося терпіти й жахливе затруєння середовища й нести на наших плечах страхіття Чорнобилю. Одначе народ живе, й далі з надією дивиться в майбутнє.

Ідея волі й надії завжди жевріла в серці нашого народу. Вона віддзеркалена в наших піснях, в творах наших письменників, поетів. Вони, ці пробудителі нашої національної совісти, свідомости, й обов'язку, завжди терпіли першими від рук наших гнобителів. Майже сто років тому урочисто похоронив наш народ національного пророка,

якому прийшлося помирати далеко від нашої соняшної землі. Місяць тому, незчисленні маси народу проводили на вічний спочинок на Байкове кладовище тіла аж трьох наших страдників — Василя Стуса, Юрія Литвина та Олексія Тихого.

Цих трьох треба вважати лиш символами. Наші жертви в двадцятому столітті помножились більш, ніж втричі в порівнанні з 19-тим століттям. Ціна волі для нас стала дуже дорогою. Заплатили ми за неї життям мільйонів. Але бажання до волі, запалене в душі народу актами 22 січня 1918 і 1919 року, не гасне. Воювали за неї сини й дочки всіх наших земель, від Сяну аж по Кавказ, від поліських болот до границь Мадярщини й золотих берегів Чорного моря. Воювали й гинули за неї в різних організаціях, в різних формаціях, в леґальних і підпільних, і своїх і чужих. Ні зимовий похід, ні ОУН, ні Карпатська Січ, ні Поліські Січовики, ні довга, кривава боротьба УПА, ані теж сьогоднішні змагання не були б можливими, якби не події 1918-19 років. Скажете: Але ж ми тоді програли. Це правда, але від того часу український народ — це вже не етнографічна маса, це нація.

Навіть наші найзапекліші вороги, російські більшовики, не могли цього не визнати, хоч і зробили все що лиш могли, щоби цей закономірний процес самовизначення народу, якщо не затримати, то хоча сповільнити. Вдалося це їм, але лишень частинно. В бажанні повного контролю над життям нашого народу, наші ж таки вороги загарбали всі наші землі. Кінцевий результат? Сьогодні відродження народу проходить в одному об'єднаному руслі. Сьогодні не потрібно проголошувати дві українські республіки, як це сталося 72 роки тому.

Тоді кримський півострів тільки деяким із наших політиків ввижався частиною України, сьогодні про стан посідання Криму не має сумнівів. Цей процес об'єднання українських земель ще незакінчений. Цікава деталь, яку дехто навіть не завважує. Існують два джерела українського відродження. Перше й основне, це західна Україна — Волинь, Галичина й Закарпаття. Друге, теж дуже важливе, це земля нащадків Січі, це козацька Кубань. А якщо так, то чи ж можна сумніватися в відродженні теж і Запоріжчини, Гетьманщини, Слобожанщини?

Не знищила чужа займанщина й духовного життя нашого народу. Українська Автокефальна Церква, ідея відновлення якої постала 70 років тому, знову на поверхні життя. Пригадаймо, з якими важкими перешкодами мусили боротися будівничі тієї Церкви, як важко було створити було її Ієрархію, покласти основи її існування, як безжалісно нищено її. Сьогодні вона існує, має свої церкви, навіть свого єпископа. Мусить вона бути дуже великою загрозою для Москви, коли навіть ставленик московської патріярхії, митрополит Філярет, змушений на скору руку вводити частинну українізацію Російської Православної Церкви в Україні, а про екзархат під його проводом висловлюватися як про свого роду незалежну церкву.

Українська католицька Церква, 44 роки після її насильної ліквідації, сьогодні знову відкрито діє. Вона духово міцна, бо витримала жахливі переслідування ворога.

Не забуваймо й про українські протестанські віровизнання, які дехто оцінює на 4 або 5 мільйонів вірних.

Все це радує, мусить радувати, серце і душу кожного українця. Надіймося, що всі вони разом, в дусі братньої любови, в дусі справжнього екуменізму, сьогодні і в майбутньому, потраплять працювати для добра нашого народу й добра нашої Батківщини.

Україна ніколи не була однорідна в етнічному сенсі. Нашу Батьківщину з поконвіку заселяли різні племена і народи. Це не стало на перешкоді проголошенню самостійности в 1918 році. Пригадаймо, як розумно вирішив це питання наш молодий, недосвідчений ще провід того часу. Всім національним меншостям забезпечено повну національно-культурну автономію.

Не змогли її легко скасувати й вороги української самостійности. Аж в кривавих, тридцятих роках, коли здушено розвиток української культури, знищено й культурні надбання національних меншостей України, з виїмком хіба одних росіян.

Цей благородний приклад добре засвоїли сьогоднішні провідники нашого народу, згутровані в Народному Русі України. В зверненні до неукраїнців, що проживають на території України, вони запевняють їх, що в боротьбі за свої, пам'ятатимуть і про їхні права. Вони просять про співпрацю і допомогу для добра всіх.

На результати такої політики не треба було довго чекати. Сьогодні й поляки, і євреї, і греки, і німці і вірмени піддержують Рух в Україні. Зчасом, надіюся, можна буде якось розв'язати й найбільш пекучу проблему, справу росіян в Україні, яких статистично нараховують, очевидно, дуже часто за рахунок винародовлених наших братів, як і в результаті переселенчої політики Москви, на близько 12 мільйонів людей. Радіти треба, що й серед росіян в Україні є люди, які виступають проти надмірної централізаційної й експлуатаційної політики Москви відносно України. Покищо, це лишень одиниці. Надіймося, що з часом їх буде більше, та що вони не кидатимуть колод на шляху нашої еманципації.

Вірна також політика Руху відносно кримських татар. Україна не має чого боятися кримсько-татарської автономії. Зрештою, повернення татар в Крим зробить цей простір більш збалянсованим в національному вимірі. На сьогодні, це майже суцільно російська область.

Дехто обстоює думку, що може надто багато часу тратимо на роздумування, що робити з нашими меншостями, тоді як повинні більше уваги присвячувати суто українським справам. Очевидно, меншості це лише одна з проблем, але це одна з найважливіших проблем, яка має і внутрішній і міжнародний вимір. Зрештою, політика, якщо сприймати її в демократичному й принципово-етичному розумінні, це

мистецтво можливого. В минулому ми не завжди послідовно практикували ці важливі засади політики. Але коли пригадуємо минуле, робимо порівняння, то не треба забувати й про різниці, які існують поміж обома періодами нашої історії.

Тоді, в 1917-1918 роках, Україна була селянською нацією. Сьогодні, це індустріалізована країна, в якій тільки одна третина населення (32%) живе на селі.

Тоді тільки маленька верства інтеліґенції і фахівців зараховували себе до української нації. Сьогодні, нам не бракує добрих науковців і фахівців у всіх ділянках життя.

Тоді консументами українських видань була горстка людей, яка не переходила числа декількох сотень. Сьогодні їх рахується мільйонами.

Тоді багато людей вірило в комуністичні гасла, ішло за ними. Сьогодні ціла ідеологічна, економічна й політична структура комунізму тотально скомпромітована. В неї не вірять самі комуністи, найближчі співробітники Ґорбачова.

Тоді й сьогодні, становище і розвиток в Україні дуже тісно пов'язані з процесами в цілому СРСР та в країнах східної Европи. Різниця тільки ось в чому.

В 1917 році Україна вела перед в реформуванні імперії, старалася гуртувати навколо себе визвольні сили інших народів. Сьогодні ця важлива функція припала малим народам Прибалтики. Наші сьогоднішні провідники в Україні відтіля черпають приклади для своєї дії. В Литві друкується багато із неформальних журналів, які потім розвозяться по всій Україні. Спокійна, зрівноважена, але вперта послідовність прибалтійських політиків разом зі своїми народами на шляху до суверенности має, мусить мати, благородний вплив на дії наших провідників в Україні.

Наша мета, їхня мета одна і та сама — самостійна держава, але засоби боротьби тепер мають бути конституційні, мирні. Левко Лук'яненко підкреслив, що й визвольні змагання в 1917 році і під час Другої світової війни були збройні, але «вони не дали нам своєї волі. На третій раз, я думаю, ми доможемося незалежної України мирними засобами». Подібне сказав і Вячеслав Чорновіл. Подібні думки видно і в програмі Руху.

Збіґнєв Бжезінський в своїй цікавій статті в Foreign Affairs (Winter 1989/90) говорить про п'ять ступенів розвитку визвольної ідеї: 1. оборона рідної мови, 2. культурна автономія, 3. економічна автономія, 4. політична автономія, 5. самостійність або повний суверенітет.

На якій стадії розвитку Україна? Мені виглядає, що на всіх вище згаданих ступенях, залежно від того, про який час та про яку частину України йде мова. В якому напрямку йде розвиток? В цьому в мене немає жодних сумнівів. Україна прямує дорогою економічної і політичної незалежности. Надіймося, що слова Лук'яненка сповняться, і

що цю незалежність зможе наш народ здобути мирним шляхом, без величезних жертв і без проливу крови.

Яка ж повинна бути наша позиція до всього, що проходить в Україні?

Перш усього, ми повинні бути свідомі цього, що ми, українська діяспора, це маленька частина українського народу. Розпорошені по світу й роз'єднані, розбиті внутрішньо, ми не зможемо заважати на долі нашого народу. Про своє майбутнє рішатиме наш народ на Батьківщині. Ми можемо лишень допомогти, або пошкодити. Ясно, ми повинні, ми мусимо старатися допомогти. Це може робити кожен із нас особисто або через громадські, релігійні чи політичні організації, до яких належимо. В тій праці, для добра нашого народу там, я вірю, знайдемо теж і шлях для кращої співпраці серед нас тут. Передумова для успіху, це наше знання про процеси, які проходять там на нашій Батьківщині. І тому всіма способами для нас доступними, ми повинні прорвати, усунути цю залізну куртину, якою ізольовано нашу Батьківщину від культурного світу, та з допомогою якої держать її й досі в культурній, економічній і політичній відсталості й залежності.

Коли говоримо про політичні процеси в Україні, серед численних організацій, які виходять на поверхню життя, дуже часто добачуємо угрупування, які мають назви подібні до інституцій нашого минулого, з чого ми робимо висновок, що це ці самі організації, які відродилися. Пам'ятаймо, що життєдайність тих організацій мірятиметься не назвою, але програмою й вмінням знайти піддержку в суспільстві. Знову ж суспільство, як я вже згадував, також пройшло величезні кількісні і якісні переміни за останніх сімдесят років.

Живемо в часі, коли до голосу знову приходять народні маси. Бачимо це яскраво не тільки в Східній Европі, але й в країнах Заходу. Україна дещо позаду цих рухів, але вона не може залишитися островом застою серед розбурханого моря суспільно-економічних перемін. Ці народні сили організуються зовсім по-новому. Вони, в більшості випадків, ведені творчою інтеліґенцією, а не професійними ідеологами, політиками чи революціонерами. За місяць-два, в республіканських виборах побачимо висліди першої поважної проби нових сил. Треба надіятися, що народ вибере собі достойних представників. Що за емоціями стоятиме цим разом також й політичний розум.

Павло Мовчан, один із наших поетів, так сказав про цей процес, який почався на початку цього століття, актами самостійности і соборности:

«Протягом цього віку ми, українці, втретє вимовляємо слово «відродження». Перше розстріляне, друге задушене, третє — ще безіменне. Хай же судиться йому ім'я «незнищенне». І хай над ним буде гасло: Українці всього світу, єднайтеся в ім'я вільної суверенної України».

ПРИВІТ ПРЕЗИДІЇ СЕКРЕТАРІЯТУ СКВУ НА БЕНКЕТІ З НАГОДИ 22-их СІЧНІВ В ТОРОНТО 27 СІЧНЯ 1990.

Сьогодні, як і кожного року в цей час, відзначуємо незабутні події в історії українського народу — Акти проголошення самостійности української держави 22-го січня 1918 р. Акти великі, на жаль, не довелось їх закріпити повністю, і за те український нарід заплатив мільйонами жертв розстріляних і замучених в казематах і концтаборах, у Гулагах Че-ка-НКВД-КҐБ, і заморених голодом у країні, що славилася найкращими чорноземами, у країні, яка колись була житницею Російської імперії та Західньої Европи.

Сьогодні на Сході Европи проходять процеси визвольні і за демократизацію, про які півроку тому, ще не можна було навіть говорити. Заторкнули вони також наш рідний край. Якщо вони проходитимуть з такою ж швидкістю і в цьому році, то наші мрії про самостійну й суверенну українську державу можуть також стати дійсністю.

Вітаючи серед присутніх достойних гостей з України, передових борців за її краще завтра, нам приємно ствердити факт, що український нарід, після семидесятків років поневолення, на весь голос заговорив про кривди, заподіяні йому окупантами України. Нам надзвичайно приємно, що сьогодні на батьківщині та поселеннях говоримо про ті самі речі тою самою мовою, уживаємо тих самих аргументів. Радіємо, що в Україні відроджується українська політична думка, творяться організації й угрупування, які змагають до привернення Україні її природних прав. Йдеться тільки про те, щоб ті політичні, релігійні чи взагалі групові інтереси підпорядкувались одній меті — побудові й закріпленні української самостійної й суверенної держави. У своїй державі можна буде змагатись за програми, за суспільно політичний лад. Вітаємо Народний Рух України, який в теперішній ситуації є можливо найбільше сприятливою формою організаційної побудови українського суспільства. Радіємо і тим, що він проґресує також і у своїх політичних концепціях. Дозволю собі заявити, що СКВУ поставив собі за мету об'єднати усі суспільні й політичні творчі сили в діяспорі, щоб допомогти українському народові в боротьбі за свою державність. Від цієї мети ми не можемо відступити. Як її осягнути та якими методами; залишаємо рішати борцям на батьківщині. Вони ведуть боротьбу та знають найкраще, якої дії вимагає сьогоднішній день.

Президія Секретаріяту СКВУ звертається до українців у діяспорі, які постійно співають пісню-молитву «Боже, нам єдність подай», щоб ми направду об'єднано і в братній любові допомагали морально й матеріяльно нашим братам і сестрам в Україні в їхній нелегкій і затяжній боротьбі. Від нашої допомоги може залежати дуже багато,

зокрема на зовнішньому відтинку. Не забуваймо за те, що наша роля є тільки допоміжною, залишаючи остаточне рішення за ними.

Ще раз вітаю сьогоднішнє святочне зібрання, а зокрема наших гостей з України, від імені президента СКВУ, Юрія Шимка, та цілої Президії Секретаріяту. Президія закликає вас усіх до праці, спільно, об'єднано та рам'я в рам'я з нашими братами і сестрами в Україні назустріч кращому завтра. Хоча нас географічно розділюють високі гори і широкі океани, ми все ж таки є невід'ємною частиною великого, але все ще поневоленого українського народу. Хочемо разом з ним змагати за покращання його долі. Щасти нам Боже.

Василь Верига
Генеральний секретар СКВУ

Ярослав Курдидик

З'ЄДИНЕНА НІМЕЧЧИНА І УКРАЇНА

Доба інтесивних — гарячої і холодної — воєн, неначе, відгомоніла і проплила. Багатьом, навіть і чільним міжнародним аналітикам, важко прийняти істину, що цей своєрідний цемент, який сціплював і тримав здавалося б непорушну цілість штучно створеного різнонаціонального комуністично-московського конгломерату — струхлявів і розпорошився...

Очевидно, що серед міжнародного загалу є чимало таких, що не хочуть освоїтися з цим катаклізмом, а в пресі можна помітити, що цей несподіваний політичний злам декого розчарував та приголомшив. Однак, більшість намагається зрозуміти ці зовсім нові процеси, хоч із незатаєними й важко уявними труднощами. На поверхню починають висовуватися доволі скомпліковані форми діяльности та оновленого активізму, що його умовно, можна б назвати динамічно-наступальною акцією.

Події, що про них ще рік тому не наважувалися б говорити найвідважніші політичні сміливці, стає дійсністю і стремить своєю динамічністю до свого завершення, в центрі якого буремлять всі поневолені народи з повноправними вимогами своєї незалежности.

Не хочемо повторювати про загальні намагання переформовування, але із відстані перспективи і часу ми бачимо, що в роках 1989-1990 провалився на наших очах вавилонський комуністичний велетень, який понад 70 років закріплювано і якому дано назву «Союзу Совєтських Соціялістичних Республік». Закріплювання цього горезвісного «рівноправного союзу» коштувало коло 60 мільйонів людських жертв, тобто, майже чотирьох поколінь

І коли тепер на тлі цих циклічних перемін зактуалізувалася справа Німеччини або, уточнюючи, — одної новооб'єднаної чи навіть дальше

двох розділених, на Західню і Східню — всі інші оновлення, що проходять, у шістьох інших европейських державах — Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Болгарії, Румунії та Альбанії — відходять в тінь перед Німеччиною. Проблема Німеччини стає домінантною і перетворюється у нове «мементо», що на політичному горизонті замайоріло, і пригадалася недавна війна, що у крутіжі нищівности втягнута була і нашу вітчизну. І про ці факти не слід ніколи забувати, а то і передбачувати, що евентуальна об'єднана Німеччина, з населенням коло 85 мільйонів, з найбільше заавансованою технологією, поруч ЗСА та Японії, з активною армією 510 тисяч і майже три мільйоновою резервою наймодерніше вишколеного і озброєного вояцтва є новою загрозою.

Є теж здогади атомових фахівців, що Німеччина — це одна із тих передових держав, яка може продукувати т.зв. «переносну атомову бомбу», змінітюризовану до таких розмірів, що їх може забрати і перекинути навіть у дуже глибоке вороже запілля невеликий десант паратушистів.

З такого стану речей виринають побоювання, щоб зміни, які охопили стільки европейських країн, з метою викорінення горезвісного комуністично-московського можновладства, не спричинили повернення у прикритому та закамуфляжованому виді казенного совєтського інтернаціоналізму.

А воно не так легко, усе те, що було утверджене десятиріччями прокомуністичної пропаґанди та злонамірених вигадок, виполоти та викорінити з уявлення очманеного загаду. У політиці обов'язують не «пророцтва», а її підстава — це логічність подій, основаних на міжнародних спілкуваннях і дуже рідкісних, майже неповторних прецендентах.

Нас, українців, найбільше цікавить розвиток подій в Европі і їхній вплив на нашу вітчизну. Намагаймося бути реалістами і робити підсумки та висновки без будьяких припущень та ілюзій. Чи Ґорбачову вдасться провести перебудову і чи вона сприятиме теж посередньо у повному відродженні усіх національних, культурних, наукових та економічних надбань нашої батьківщини? Відповідь дуже й дуже складна. Але кожному з нас слід включитись у цей процес нашого оновленого національного відродження із визовною вагомістю — «що кожний думай, що на тобі світ стоїть».

Не від речі варто пригадати, що причиною прогри і розвалу Німеччини були Ялтинська конференція з 1945 року і Потсдамський договір, який припечатав був долю чи розподіл, щоби таким чином раз назавжди і неповторно виелімінувати цю країну із будь-якої вагомости. Ненависне відношення до Німеччини було, за пляном чільного політика ЗСА Морґентавна — переміни цю країну у «картофельлянд».

Але згодом політичне наставлення ЗСА до Німеччини змінилося неймовірно. Цій колишній найбільше зненавидженій країні ЗСА не лише допомогли відбудувати її всесторонню міць, але в будову НАТО, поруч основної ролі ЗСА, вмощено малощо не рівнорядний чинник.

Після конвульсійного й на початках непроглядного політичного хаосу і струсів, тепер уже видно, що період т.зв. «воюючого комунізму» відійшов, а на його місце прийшла потенційність «мирної революції», яка звернулася усією силою і гостротою вістря проти досі панівного монополю совєтського імперського посягання по світовладство.

У міжнародній світовій опінії, а зокрема у всіх сферах ліберального світосприймання не в силу прийняти, що націоналізм став поштовхом і рушійною силою у цій, як її називають деякі світові коментатори, «новій та усучасненій Европі». Наразі цьому динамічному потенціялові західні ліберали намагаються приклеїти назви «плюралізму» і «мультикультуралізму», однак залишається неодмінним основний факт, що доба чи період інтеґрації та асиміляції усяких найрізновидніших форм відійшов безповоротно. А час, що в ньому ще донедавна було модним називати себе «громадянином світу», стане незабаром анахронізмом.

І не одинока тільки Москва, що потерпає за відродження націоналізму в усіх країнах, а зокрема у відродженні об'єднаної Німеччини із її великими промисловими та індустрійними можливостями в центрі Европи, — але не менше потерпають усі її найближчі сусідні держави, які, скориставши з політичного беззсилля розгромленої Німеччини, при допомозі Москви, отримали теперішні кордони. Найбільше побоюється Польща, яка відчує тиск німецької збройної сили у своєму «дранґ нах остен», щоби вона забралася із т.зв. «зєм одзисканих» (відданих земель) з такими вихідними портами, як Штетін, Данціґ, а там і посягне по Кенінґберґ, що, після Мурманська, є ключевим морським центром Балтицького обширу.

Пригадаймо, що в Другій світовій війні, серед усіх европейських народів, наша вітчизна перейшла достеменно увесь трагізм побоєвищ на своїх територіях. А коли тепер знову із оновленням сили Німеччини, яку деякі політичні чільні речники називають жартома: — «четвертим озброєним райхом» — тому і не дивно, що мимохіть починають нуртувати побоювання, чи Німеччина, як це пишеться у їхній масовій інформації, обмежиться тільки до самого необхідного — тобто, до пересунення її владування тільки на її колишні землі — від Ельби на Схід…

Нічого дивного, що проти порушення «рівноваги сил» на европейському континенті підняв голос не тільки Совєтський Союз, але теж Франція та Великобританія — бо всі вони мають у пам'яті наїзди Німеччини не лишень із часів Другої світової, але теж і Першої світової війни, що коштували тодішних альянтів коло десятка мільйонів жертв.

Чи Німеччина вдоволиться такою тепер заманливою її мирною ролею, а, чи в найближчому часі не повернеться знову до її колишніх експансивних плянувань, наставлень і зазіхань? Мабуть, що таких передбачувань не зустрінеться ніде, хочби навіть у найсміливіших політичних, мілітарних колах.

В европейських засобах масової інформації виринає важливе пи-

тання, яке і своєю цілеспрямованістю відноситься до українців: «Що увійде, або уточнюючи, що виповнить «ґеополітичну порожнечу», яка постане після повного розвалу Совєтського Союзу?

Мимохіть, логіка підсовує думки, що нею готова бути новооб'єднана й відроджена німецька держава. Із її центральним положенням европейського суходолу, дехто наважується навіть твердити, що Німеччина готова перетворитися у майбутній політичний епіцентр потенційности. Розпоряджаючись великою індустрійно-технологічною силою та організованістю своєї військової потенційности, то нічого дивного в тому, що вона настоює, щоби у найближчому часі забралися чужі війська, а зокрема 300,000 американських і 380,000 совєтських військ, що стаціонують у Східній Німеччині.

Уряд в Бонні стверджує, що коли американці і СССР погодяться на зменшення своїх військ на його території, німецькі збройні сили, а теж і збройні сили всіх союзників, членів НАТО, відповідно до цього проведуть редукцію їхніх військових сил. Основою передумов німецького уряду, щоб це почалося вже 1991-му році й щоб, починаючи вже від сьогодні, східні і західні сторони перестали використовувати території Західньої і Східньої Німеччин як своєрідні амуніційно-військові обшири для втримування своїх військ і зброї.

Німеччина, приблизно навіть у такій формі, як вона є на сьогодні, не буде такою, як її хотіли зробити понад сорок років тому в Ялті і Потсдамі. Міжнародні німецькі провідники намагаються цим разом «виграти мир», який вони проґавили двічі — в обидвох світових війнах. Але така аспірація або точніше, концепція, залишиться порожною фразою, особливо тепер, коли таку настанову просовуватимуть не лиш Вашінґтон і Москва, але теж Бонн, що перетворюється, дивним-дивом, у майбутню третю світову столицю.

Лев Шанковський

ДО ОСТАННЬОГО ВІДДИХУ

(Продовження)

Отже, запас старшин на Україні був великий і з нього, в першу чергу, повинні були поповнюватись браки старшин у Галицькій армії. І тому полк. Вітовський послав був Дмитра Палієва до Хвастова, тодішнього осідку Директорії УНР, щоб придбав там для Галицької армії «генералів». Під руку попались, «перші з ряду» гетьманські офіцери: Михайло Омелянович-Павленко і генштабіст, полк. Євген Мєшковський і їх привіз до Галичини Дмитро. За ними прибули ще й інші.[17]

Альтернативою для побору старшин російської армії в Україні був набір кол. австро-угорських старшин, яким проводила Збірна станиця у Відні. Тому наборові рішуче противився полк. Вітовський, але й у цьому питанні Рада державних секретарів поставила на своєму, бо державні секретарі, до колишніх російських старшин не мали довір'я, даючи, під кожним оглядом, перевагу наборові кол. австро-угорських старшин. У цьому відношенні, наступник полк. Вітовського, полк. (ген.) Віктор Курманович, сам колишній старшина австро-угорського генерального штабу, підтримував державних секретарів. Тим часом показалося, що не всі набрані у Відні колишні австро-угорські офіцери заслуговували на довір'я, багато з них було аґентами чужинецьких розвідок, а навіть поляки зуміли до своєї аґентурної служби притягнути колишнього підполковника генерального штабу, Вільгельма Бема, й доручили йому зголоситись, через Віденську станцію до служби в Галицькій армії. Як державний секретар військових справ, полк. (ген.) Віктор Курманович створив був у ДСВС пост начальника штабу, на який призначив полк. (ген.) Ґустава Ціріца, а його заступником іменував пполк. Вільгельма Бема. Під час першого відступу в травні 1919 р. і водночас з виступом румунських військ проти Галицької армії 24 травня, пполк. Бем своїми диверсійними наказами цілком здезорганізував оборону Станиславова, тодішньої тимчасової столиці 30 УНР й, через те, уможливив зайняття міста відділами підпільної Польської Організації Військової (ПОВ) в дні 25 травня. але й ген. Ціріц відограв пізніше двозначну ролю на Україні і зразив був собі старшин УГА до цього, що вони плянували на нього атентат, про що буде мова далі в цій праці.

У тому, що до Галицької армії запрошувано старшин-чужинців немає нічого дивного, бо й в організації американської армії значну

ролю відограли німець фон Штойбан, француз — Ляфаєт, чи поляк — Пуласкі. Старшини німці в Галицькій армії були або уродженцями Галичини (Шаманек, Бізанц, Лянґ, Шльоссер, Кох, Аріо, Вайґерт) і вони були повновартими товаришами зброї українських старшин. Інші, як Вольф, Ерле, Льонер, Куніш, Льобковіц були з інших країв Австро-Угорщини і серед них були старшини дуже прихильні нашій визвольній справі, або й до неї байдужі чи навіть ворожі. Неґативною сторінкою затруднення старшин-німців в Галицькій армії були постійні полські доноси до держав Антанти, що німецькі офіцери керують Галицькою армією і тому українська проблема, в «польській» Галичині, — це «німецька інтриґа». На жаль, ці доноси знаходили легко послух серед державних мужів Антанти, які навіть вірили, що українцями керує якийсь таємний німецький генеральний штаб в інтересах Німеччини. До речі, в рядах УГА не було ні одного старшини німецької армії; німці старшини УГА були колишніми громадянами Австро-Угорщини й старшинами колишньої австро-угорської армії.

Немає де правди діти, але приїзд до Галичини наддніпрянських «генералів» створив, по суті, більше проблем, ніж їх розв'язав. Дарма що оба вони були палкими українськими патріотами й видатними старшинами, вони не потрапили собі здобути довір'я ні в політичних колах ЗУНР, ні в більшості старшинства Галицької армії. Цей брак довір'я проявляється в історичній й мемуаристичній літературі (Кучабський, Шухевич, Олег Ключенко), хоч закиди роблені ними не витримують перспективної критики, а тільки підтверджують існуючі упередження.[18] Коли, напр., Кучабський уважає, що в Галичині, ген. М. Омелянович-Павленко «не проявив достатньої волі полководця», бо не «виявив дару стратегічної орієнтації й комбінації», то важко таке твердити про генерала, що успішно провів І Зимовий похід Армії УНР у глибокому запіллі Добрармії ген. Денікіна й, пізніше, Червоної армії, який тривав 5 місяців і для проведення якого потрібно було великого дару стратегічної орієнтації й комбінації у його головнокомандуючого. Брак проявлення достатньої волі полководця, яке, в Галичині, може в ген. Ом.-Павленка й було, скоріше можна пояснити тим, що на початках генерал почувався в Галичині чужо і багато дечого, що він зустрів у ній, включно до німецької мови в штабах, могло здаватися йому чужим і дивним. Крім цього, ген. М. Омелянович-Павленко, як наддніпрянець, може занадто рахувався з опінією уряду ЗУНР і вважав узагалі чимось неможливим цій опінії протиставитися. У конфлікті уряду з полк. (ген.) Мєшковським, ген. Ом.-Павленко став по стороні уряду й, тим самим, попався у конфлікт з полк. Мєшковським, що й було причиною його відходу з Галицької армії.[19].

Ще складнішою була справа з полк. генштабу Євгеном Мєшковським, якого ген. М. Капустинський називає «справжнім багатирем тілом і душею, людиною нестримної енерґії, великої працездатности й лицарської вдачі».[20] Обширну характеристику полк. (ген.) Мєш-

ковського подає теж Євген Маланюк, який під ним служив у російській армії, а згодом у Генеральному штабі гетьманату й Армії УНР. Про полк. Мєшковського Маланюк пише, що «така визначна індивідуальність, як полк. Мєшковський, в орбіті своєї широкої діяльности не могла не придбати численних ворогів».[21] Придбав полк. Мєшковський цих ворогів теж у Галичині, може тому що надто впевнено, вперто й різко висловлював свої погляди на проблеми польсько-української війни, які не завжди припадали до смаку галицькому старшинству. А погляди полк. Мєшковського були такі: 1) Війну треба вести енергійно, методами рухомої війни, тобто зачіпно-маневровими діями швидких з'єднань (кіннота, піхота на возах) на флангах фронтів, а не лобовими атаками на м. Львів; 2) Щоб здобути м. Львів, треба насамперед здобути м. Перемишль і зліквідувати польський коридор з Перемишля до Львова; 3) Війну треба закінчити швидко заки Польща сконсолідується й кине свої переважні сили для здобуття Галичини. Таким чином, оборонна, позиційна війна є згори засуджена на невдачу. Галицька армія боронитиметься доки вистарчатиме їй амуніції, а коли її не стане, то мусітиме Галичину залишити або капітулювати; 4) Україна не може вести війни на два фронти: найбільших зусиль треба покласти, щоб швидко зліквідувати польський фронт, навіть шляхом поступок польському противникові, якщо не перемогою над ним. Ідеї Мєшковського, щоб реактивізувати кінноту, яка в австрійській армії вже не відогравала ніякої ролі, щоб вести рухому війну зачіпно-маневровими операціями, коли, згідно зі стратегічним мисленням австрійської армії, війну треба було вести довгими фронтами зі складними фортифікаціями й поволоками з колючого дроту, і, врешті, щоб не здобувати м. Львова — столиці краю, здобуття якого, нібито, вимагав престиж Галицької армії, викликали гостру критику з боку старшинства, в яку скоро вмішалась польська сторона. Поляки мали прекрасну розвідку в українській Галичині й скоро зрозуміли, що їм слід боятися фахівця цієї міри, що полк. Мєшковський на становищі начальника штабу Начальної Команди. Польська аґунтура поширила про нього поголоски, що він є поляк і польський шпигун, а його ідеї шкідливі для української справи. на жаль, як свідчить Степан Шухевич, навіть полк. Д. Вітовський повірив був у ці поголоски.[22]

До речі, погляд, що на м. Львів лобовою атакою недоцільно наступати і що перемоги слід шукати над поляками в наступі на Перемишль, чи теж на коридор, що сполучав Перемишль зі Львовом, висловлював теж визначний австро-угорський генштабіст, полк. Антін Легар, який на початку грудня прибув був до Галичини й запропонував був полк. Д. Вітовському свої послуги в характері начального коменданта Галицької армії чи теж навіть воєнного дорадника Начальної команди. Полк. Легар перебував у Галичині до половини січня, будучи свідком невдалої атаки на м. Львів наприкінці грудня 1918 р., проти якої він попереджав, що вона не вдасться. Познайомившись з

пропозиціями полк. Легара й передискутувавши з ним їх, полк. Д. Вітовський відкинув їх і полк. Легар повернувся до Відня. Ще досі не бракує в літературі думки, що це була помилка полк. Д. Вітовського чи пак помилка уряду ЗУНР.(23)

Дня 13 лютого 1919 р. полк. Мєшковський покинув Галицьку армію внаслідок конфлікту з ген. М. Омеляновичем-Павленком, а, по суті, внаслідок браку довір'я до нього з боку полк. Д. Вітовського й галицького уряду. За два місяці свого перебування в Галицькій армії, полк. Мєшковський перевів повністю реорганізацію Галицької армії, сполучаючи в корпуси й бриґади різні бойові групи, більшої або меншої сили. Організація, переведена полк. Мєшковським виявилася тривкою, вона залишилася незмінена впродовж всього існування Галицької армії.(24)

Серед цих проблем, великих і малих, важливих і дрібних, а зних ми заторкнули тільки найважливіші, молоденький четар УГА, Дмитро Паліїв(25), у своїй функції адьютанта військового міністра двоївся і троївся, падав з ніг, бо не висиплявся, приймав телефони, записував розмови, писав протоколи з нарад і ходив всюди зі своїм шефом, полк. Вітовським, де він ходив. Ціле ще щастя, що ДСВС як теж й інші державні секретаріяти містились в новому великому будинкові Дирекції державних залізниць і не треба було далеко ходити, але вже на засідання військової комісії Української Національної Ради чи на її пленуми треба було їхати до міста. На військовій комісії доводилося слухати інтерпретації зі скаргами про те, що десь там «наробила» «сольдатеска» *пана* Вітовського, а на пленумі — демагогічні виступи свого приятеля — пор. М. Федюшки-Євшана, що став тоді одним з найголосніших опозиціонерів до тодішнього уряду. У пресі такі виступи доповнювались лайливими статтями Микити Шаповала, що приїхав був до Станиславова робити «революцію» проти уряду «галицької буржуазії», до речі, певний успіху, бо ж удалась йому з Винниченком «революція» проти гетьмана Скоропадського. Влада попрохала Шаповала залишити 30 УНР, що й він зробив, виїжджаючи до Праги, де довго ще був видною фіґурою в празько-подебрадській «українській державі».

Доводилось Дмитрові Палієву, як адьютантові міністра, приймати різних чужинецьких старшин (французьких, британських, американських) і влаштовувати їм побачення з полк. Вітовським. Звичайно, були це розвідники, яких послано, щоб зблизька придивились тій незнаній Україні, зокрема її військові. Були й між ними польські шпигуни, перебрані за французьких офіцерів, але такі через Дмитрове сито не пролізли і на авієнцію до Вітовського не попали. Незважаючи на велике перетяження своїми обов'язками, з ініціятиви Дмитра відбулась в Станиславові конференція Окружних військових комендантів (на початку лютого 1919 р.) для узгіднення організаційної й адміністративної схем команд і підлеглих їм військових шкіл та запасних частин.

Тут Дмитро почувався, як у себе вдома, бо ж був він ініціятором й організатором цих команд ще перед Листопадовим переворотом. Висліди цієї конференції були дуже корисні для усправнення запілля української армії.

«Ніколи в своєму житті так важко не працював, як у Станиславові», — любив згадувати Дмитро і розповідав, які високі вимоги до старшин ДСВС ставив полк. Вітовський, зокрема якщо йдеться про майже непосильні, в тодішніх умовах, виконання доручень, що їх він давав. Цей ідеаліст-мрійник, з благородною і шляхетною душею поета, дослівно падав під ударами своїх земляків, що не жаліли прикрощів і зневаг *панові* Вітовському на різних парляментських комісіях і пленумах. Щоб знайти в собі рівновагу духа, він, повернувшись до ДСВС, ставав прикрим і понад міру вимогливим до своїх підвладних. І коли Дмитро каже, що в міру невдач він утрачав віру в себе й успіх справи, то ця втрата віри ще більше поглиблювалась під впливом незаслужених на нього атак земляків. Дуже добре, що в такому часі він мав при собі такого адьютанта, яким був Дмитро Паліїв, бо він беззастережно відданий своєму полковникові і таким залишився усе своє життя.

У своїй розвідці про «Українсько-польську війну», пор. УСС, д-р Володимир Калина згадує, що в зв'язку з неуспіхами української армії в квітні 1919 р. і поширенням лівих тенденцій не тільки в краю, але й в армії, гурт старшин на чолі з чет. Дмитром Палієвим вбачав одинокий рятунок у тодішній ситуації в твердій руці уряду. почали думати про військову диктатуру і з тими плянами звернулися до полк. Д. Вітовського, якому саме плянували передати владу диктатора, та полк. Д. Вітовський на це не погодився, а ще й викричався на молодечих «конспіраторів».[26] А немаєде правди діти: момент вимагав якнайбільшої рішучости «твердої руки». У цей час, після угорської комуністичної революції (21 березня 1919 р.), треба було урядові чи диктаторові ультимативно звернутися до Найвищої Ради в Парижі, щоб негайно перевела замирення між польською й українською арміями в Галичині, бо інакше уряд буде змушений порозумітися із Совнаркомом Леніна в Москві для переходу Червоної армії через Галичину з допомогою для комуністичної Угорщини. Можна припускати, що ця погроза була б поділяла й заставила держави Антанти рішуче натискати на замирення в Галичині між польською й українською арміями. До речі, слід ще додати, що комуністичний уряд у Будапешті розумів дуже добре своє положення й старався, за всяку ціну, з'єднати уряд совєтської Росії для згоди з Україною, або хоч із ЗУНР. Але для Леніна загроза від білих російських армій здавалася тоді більшою небезпекою, ніж упадок комуністичного режиму в Будапешті (а насправді ще в Баварії і в Австрії, що була напередодні комуністичної революції в той час).

Виїжджаючи до Парижу, полк. Вітовський конечно бажав мати

там своїм адьютантом Дмитра Палієва, знаючи, як він добре справляється з кожною роботою й кожним дорученням. Дмитро ніяк не бажав стати дипломатом і відмовлявся від пропозицій полк. Вітовського, як міг. Не знаємо, як Дмитро «викрутився» від поїздки до Парижу, але це так Провидіння звеліло, щоб Дмитрові ще жити чвертьстоліття. Адьютантом полк. Вітовського став чет. Чучман. Повертаючись з Парижу на Україну літаком, полк. Вітовський і його адьютант чет. Чучман згинули в летунській катастрофі. Дня 8 липня 1919 р., біля Ратібору на Шлеську, літак, з невияснених причин упав на землю й розбився. Всі пасажири літака з полк. Вітовським і чет. Чучманом згоріли. Рештку їх недогорілих тіл перевезено до Берліну, де їх поховонено.[27]

З ДСВС, чет. Дмитро Паліїв перейшов до команди II Галицького корпусу, яким командував теж давній зверхник Дмитра полк. (ген.) Мирон Тарнавський. Дмитро мав уже заслужену славу доброго адьютанта і ним він став теж у ген. Тарнавського.

Адьютант Начального Вождя

Дня 5 липня 1919 р. Диктатор ЗО УНР, д-р Євген Петрушевич, звільнив ген. Олександра Грекова зі становища Начального Вождя Галицької Армії і призначив на це становище ген. Мирона Тарнавського, тодішнього коменданта II Галицького корпусу. Це становище ген. Тарнавський займав впродовж 4 місяців, до 5 листопада 1919 р., коли з нього був Диктатором звільнений, а навіть поставлений ним перед воєнний суд, про що буде мова далі в цій праці. Впродовж цих чотирьох місяців, молоденький четар УГА, Дмитро Паліїв, був адьютантом Начального Вождя УГА, отже, був свідком усіх історичних подій, що мали місце в другій половині 1919 р., подій, що були вирішальні у нашій визвольній війні, і подій, що їх він міг обсервувати й оцінювати з висот свого становища. До речі, чет. Паліїв залишився був адьютантом ген. Тарнавського навіть після того, як воєнний суд звільнив його (ген. Тарнавського) від усіх закидів.

Комусь, хто може сумніватися в тому, що адьютанти взагалі, а адьютанти начальних вождів чи головних командирів відограють значну ролю у військовій організації, без огляду на свій військовий ступінь, пригадаємо, що адьютант (від латинського: adåutans — той, хто допомагає) є старшиною, який допомагає свому командирові виконувати його воєнні чи політичні обов'язки. Цю важливу ролю адьютантів у різних арміях відзначувано тим, що вони мали право носити т.зв. «аксельбанти» — тобто, золоті чи срібні наплічні шнури, що закінчувались металевими наконечниками. У царській російській армії, наприклад «аксельбанти» мали право носити старшини з освітою академії генерального штабу та адьютанти. У Старшинській школі Звідомного полку УГА (так в УГА називався полк, що вишколював зв'язків-

ців, тобто, телефоністів, телеграфістів та радистів), інструктор, пояснюючи різні службові функції у війську юнакам, висловився дотепно, що адьютант мусить знати більше, ніж знає командир тому, бо він до того, що сам знає, мусить знати ще й те все, що знає командир. Інакше: «шафа не буде грати». Це правда, бо й американський військовий правильник окреслює подібно функцію адьютанта, але й ще додає, що він має бути помічником, що користується повним довір'ям свого командира (confidential assistant).

Дмитро Паліїв не носив «аксельбантів», бо таких, в УГА, не носили (але їх носили в Армії УНР). Але й без «аксельбантів», він мав повне довір'я ген. Тарнавського, бо бездоганно виконував його службові доручення чи штабні обов'язки. А коли розумівся на військових справах багато менше, ніж його комендант, ген. Тарнавський, і його штабні старшини (полк. Шаманек, сотн. Кох, сотн. Шобер та інші), то за те багато більше від них розумівся на політичних справах, якоюсь мірою, генералові і його штабним старшинам зовсім чужих. Крім цього, ген. Тарнавський добре знав, що погляди його адьютанта, відповідають поглядам більшості українського старшинства Галицької Армії, а навіть всієї Галицької Армії. Так чи інакше, між ген. Тарнавським а його молодим адьютантом нав'язались у НКГА дуже щирі й дружні взаємини, які перетривали роки визвольної війни й тривали до смерти ген. Тарнавського в дні 29 червня 1938 р. У величному похороні ген. Тарнавського у Львові, оксамитну подушку з Військовим Хрестом УГА несли його адьютанти в такій черзі, як служили Генералові за життя: пор. УСС д-р Володимир Старосольський, адьютант з часів УСС, чет. УСС Дмитро Паліїв з часів УГА, і пор. УСС Роман Купчинський — адьютант Генерала з останіх днів УГА і з табору полонених у Тухолі.[28]

Перейшовши р. Збруч на Наддніпрянщину, Галицька Армія знайшлась у складних воєнно-стратегічних і політичних умовинах. На Наддніпрянщину перейшла на той час значна військова сила (округло 50,000 старшин і вояків, 600 кулеметів, 187 гармат), яка докорінно змінила силове відношення українських військ та Червоної армії на фронті. Дієва Армія УНР і Галицька Армія творили вже разом силу, яка не мусіла обмежуватися тільки до оборони, але й могла подумати про *офензивні дії* проти Червоної армії з метою звільнення українських земель з-під її окупації.

Але й це об'єднання не внесло основних змін в загальну воєнно-стратегічну ситуацію українських армій. Перед ними й далі стояла стратегічна дилема, що її точно окреслив на воєнній нараді в дні 30 грудня 1918 р. полк. (ген.) Микола Капустянський так: Оскільки українські збройні сили є слабі і їх матеріяльне забезпечення недостатнє, вони можуть іти тільки з Антантою проти більшовицької Москви, або з більшовицькою Москвою проти Антанти і її сателітів. Капустянський радив іти з Антантою проти більшовицької Москви.[29]

Як відомо, цієї поради ген. Капустянського не послухали політики з табору лівих соціялістів-революціонерів (боротьбистів) і соціял-демократів-незалежників. Вони просто з Трудового Конґресу в Києві перекочували до Харкова, щоб допомагати московським більшовикам будувати «радянську Україну». За собою вони потягнули дивізії отаманів Зеленого, Данченка, Хименка, Григор'єва й ін. Разом 40,000 війська, що перейшло з Армії УНР до Червоної Армії. У результаті, фронт Армії УНР на Лівобережжі завалився і 5 лютого 1919 р. Червона Армія зайняла Київ. Цей факт чомусь послідовно приховується в нашій історіографії.

Отамани скоро зрозуміли свою помилку й повстали проти своїх союзників, але політичні лідери залишились з більшовиками докінця. Доля їх була трагічна: вони майже всі погинули в катівнях переможців. Сталін подбав не тільки, щоб згинули вони. Знищені ним були майже всі, в тому теж ранні комуністи, що будували «радянську Україну» (Антонов-Овсієнко, Затонський, Якір, командири «Червоного козацтва» тощо).

Ще сьогодні можна почути спекуляції, що «треба було йти з більшовицькою Москвою проти Антанти». На підтримку цієї тези можна почути цікаві арґументи. Але забувається одне, що на своєму шляху до Західньої Европи, щоб у ній підтримати революцію пролетаріяту, багатомільйонна Червона Армія не могла перемогти однієї Польщі.

Очевидно, похід з Антантою проти більшовицької Москви міг відбутися тільки на випадок включення Антантою в її хрестоносний похід проти Москви теж української армії і її матеріяльної підтримки зброєю й военними матеріялами. Цього не сталося, бо, організуючи цей свій хрестоносний похід проти Москви, Антанта свою головну ставку поставила була на коня, якому до цієї Москви не суджено було дійти. Цим конем Антанти була російська білоґвардійська Добровольча армія (Добрармія) ген. Денікіна, якій, зокрема Великобританія подавала була всю можливу фінансову й матеріяльну допомогу.[30]

У Кам'янці, в липні 1919 р., головний Отаман Симон Петлюра й уряд УНР були за порозумінням з Антантою й, тим самим, з Добрармією ген. Денікіна. Дня 30 липня Петлюра передав Інтеральянтській Місії (британці, французи, американці, румуни), що прибула до тимчасової столиці УНР придивитись «українським збройним бандам», як українську армію називали наші російські й польські «приятелі». Детальний плян військової співпраці з Добрармією ген. Денікіна альянти передали ген. Денікінові і самі намовляли його цей плян прийняти. Але ген. Денікін був послідовний і впертий, і він відкинув цей плян уже дня 17 серпня. Незважаючи на це, Головний Отаман й уряд продовжували вірити в можливість військової співпраці з Добрармією ген. Денікіна, яка, нібито, станеться під натиском Антанти.[31]

Ця віра не збулася і Добрармія ген. Денікіна підступно заатакувала

українську армію в Києві в дні 31 серпня 1919 р. У вересні цього ж року українська армія мала вже новий воєнний фронт — проти Добрармії ген. Денікіна. Це був трикутний бій: українська армія проти Червоної армії й Добрармії, Добрармія проти нас і Червоної армії й Червона армія проти нас і проти Добрармії. Для української сторони, цей трикутний бій, у скорому часі, поширився на чотирикутник смерти: на боках чотирикутника ворожі чи неприхильні нам армії, а в його середині жахлива пошесть тифу та інших заразливих хворіб, що скосила тисячі старшин і вояків українських армій, за найобережнішими підрахунками не менше, ніж 50,000 бійців. Важко сказати скільки, бо вся наша документація пропала, але можна, наприклад, навести такі цифри: в дні 15 серпня 1919 р., у поході на Київ наші фронтові частини нараховували округло 85,000 старшин і вояків. Два з половиною місяця пізніше, в дні 1 листопада 1919 р., ці самі фронтові частини наших об'єднаних армій нараховували тільки 7,000 старшин і вояків, тобто 8,2% попередньої кількости. Що ж сталося із понад 90% наших старшин і вояків? Вони померли від тифу й інших хворіб, були хворі, або були нездатними до служби виздоровцями, або, врешті, втекли на села або додому від шаліючої пошести. Рятуватись не було й чим, бо ліків зовсім у знищеній війною Україні не було, а із-за кордону привозити на Україну ліки заборонила всесильна Антанта. Вона наклала бльокаду на територію, зайняту українською армією, й не допускала на неї (з Румунії) навіть таблеток аспірини.[32]

Питання стоїть: Чи міг бути вихід з цього завороженого «чотирикутника смерти»? Дмитро Паліїв, який з ген. М. Тарнавським брав участь у всіх державних нарадах, скликуваних з метою знайти цей вихід,[33] твердить, що його не було, бо тодішня українська еліта, наддніпрянська й галицька, була зовсім нездатна повести український народ до боротьби за державність. Що більше, у тимчасовій столиці УНР — місті Кам'янці на Поділлі — що був осідком уряду УНР і галицької Диктатури, заіснувала була між керівними елітами, наддніпрянською й галицькою, психологічна пропасть, яка з кожним днем поглиблювалася, й роздор й партійне політиканство існувало там, де потрібно було повної консолідації всіх патріотичних і творчих сил для здобуття остаточної перемоги. «З вини обох урядів», — згадує Дмитро, — обі Армії існували як суверенні, а боротьба між обома урядами переносилася на армії. Через те не було психологічних умов для злиття обох армій і координації їх дій».[34]

«Війну за українську державність могла виграти тільки українська армія, і тому цю армію треба було берегти як зіницю ока», — любив, у розмовах, повторювати Дмитро. Це суща правда! Успіхи дипломатії, політики, економіки, пропаґанди зумовлюються дуже часто воєнними успіхами. І тому, на думку Дмитра, клич «Все для фронту, все для Армії!» повинен був руководити діями наших урядів, політичних партій, всієї української суспільности. На жаль, такого клича ніхто

не видвигав ні в Галичині, ні на Наддніпрянщині, і тому в Армії бракувало всього: старшин, вояків, зброї, амуніції, воєнних матеріялів, одягу, взуття, білля, ліків і санітарних матеріялів. Не несвідомість мас, не байдужність селянства до боротьби за визволення причинилось до упадку нашої боротьби за державність в 1917-1920 рр., але каригідні занедбання провідників нашого державного корабля, нашої тодішньої еліти, яка не тільки що не зуміла розбудувати сильної армії, здатної до боротьби за державність, але навіть потрапила прогайнувати і цю збройну силу, що її мала в своїх руках.

(Далі буде)

---

(17) Становище ген. Павленка й полк. Мєшковського в Хвастові було клопітливе, вони були інтерновані як кол. гетьманські офіцери, дарма що оба вони, перед гетьманатом служили в українській армії за Центральної ради, а перед тим ще брали діяльну участь в українській російській армії. Ген. М. Омелянович-Павленко був за гетьманату командиром 11-ої піхотної дивізії в Полтаві, і перед повстанням проти гетьмана прибув був за відрядженням до Києва тому, що гетьман найменував був його отаманом Запорізького козацького коша в Катеринославі. Павленко приїхав був до Києва по інструкції. Це відрядження врятувало йому життя, бо 30 листопада повстанці полк. М. Шинкаря (боротьбісти) зайняли були Полтаву, де вистріляли всіх гетьманських старшин й урядовців на чолі з командиром VI Полтавського корпусу — ген. Олександром Сласаренком, видатним діячем українізаційного руху в російській армії. Начальник штабу корпусу, ген. Микола Ґембачів вирвався якось з погрому і втік аж до Галичини, де служив у Галицькій армії до кінця. Спогади наших мемуаристів, що він був «сальон-генералом» (Шухевич) або «інтендантом» (Кучабський) не є основані на фактах; Ґембачів був генерал-майором генеральського штабу ще в російській армії й займав у ній штабові, а не інтендантські посади. Погром ріжношерсними протигетьманськими повстанцями «гетьманських офіцерів» забрав з рядів української армії таких видатних старшин, як генерали Дорошкевич, Олександрович, Стефанович-Стасенко, Безкровий, полковники Сахно-Устимович, Афанасіїв, Бородаєвський і б.інш. Безкровний був зі свідомої української родини кубанських козаків, що добровільно прийшов служити Україні. За ген. М. Омеляновичем-Павленком до Галичини прибув його брат, полк. (ген.) Іван Омелянович-Павленко, полковники генштабу: Фідлер і Какурін, і ціла низка старшин, що визначалися в Галицькій армії, як сотн. Марко В'язовський, сотн. Микола Вільчинський, от. Кирило Карась, от. Петро Лясковський, сотн. Б. Власенко й інші.

(18) Див «Характеристика стратегічного керівництва УГА» в названій нашій праці: *Українська Галицька Армія* (Вінніпеґ 1974), ст. 78-81.

(19) Див. М. Омелянович-Павленко, *Українсько-польська війна 1918-1919,* Прага 1928, ст. 29; Степан Шухевич, *Спомини з Української Галицької Армії,* том І, Львів 1929, ст. 109-110.

(20) Див. М. Капустинський, *Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 році.* Ч. III. Львів 1922, ст. 100.

(21) Див. Евген Маланюк, *Книга спостережень.* Том II, Торонто 1966, ст. 282. Розділ про полк. Мєшковського, ст. 263-292.

(22) Див. Степан Шухевич, *назв. праця,* том I, ст. 109-110,119. Очевидно полк. Мєшковський ніяким поляком не був. Мєшковський походив з козацької родини на Полтавщині, а його середньою школою була Православна духовна семінарія в Полтаві, якої студентом був теж Симон Петлюра. Про життя й загибель ген. Мєшковського, див. ген. Михайло Садовський, *Героїчний бій під Чорним Островом,* Торонто 1961.

(23) Про місію полк. Легара, див. Антін фон Легар, «Звідомлення про мілітарне положення у Східній Галичині дня 10 січня 1919 р.» у збірнику Дмитра Микитюка, *УГА,* том II, Вінніпеґ 1960, ст. 111-119. Жаль, що не прийнято пропозицій полк. Легара проявляється часто у наших мемуаристів, але про полк. Мєшковського ніхто так не згадує, дарма що з перспективи історії його поради галицьким стратегам були не менш правильні, ніж порадки полк. Легара.

(24) Див. «Організація УГА в світлі Наказів НКГА», у збірнику Дм. Микитюка, *УГА,* том II, ст. 269-296.

(25) Дмитра Палієва іменовано чотарем УГА з днем 1 січня 1919 р. Пор. Дмитро Микитюк, УГА, том II, ст. 305 (передрук Вістника ДСВС, ч. 5К з 31 січня 1919).

(26) Д-р Володимир Калина, «Українсько-польська війна» в збірнику Дмитра Микитюка, *УГА,* том I, Вінніпеґ 1958, ст. 412.

(27) Дмитро Микитюк, *УГА,* том I, ст. 633. Народжений в 1918 році син полк. Дмитра Вітовського, пор. УПА, Олег Вітовський, був командиром сотні УПА ім. Дмитра Вітовського, а згодом командиром Військової Округи УПА, ч. V, «Маківка», що обіймала терен Дрогобицької області. Полонений в 1946 році московськими більшовиками й намовлюваний ними, як Юрко Шухевич, до обсуду свого батька й своєї діяльності в УПА, загинув в одному з таборів Ґулаґу.

(28) Дмитро Паліїв, «Останні хвилини Генерала», у збірнику: *Пам'яті Вождя,* Львів 1939, Червона Калина, ст. 21-22. У збірнику ще статті Володимира Старосольського, Лева Лепкого, Романа Купчицького, Івана Дурбака (докладний опис похорону, ст. 23-39. Ілюстрації).

(29) Микола Капустянський, *Похід Українських Армій на Київ-Одесу в 1919 р. 2-ге видання. Том. I, ст. 25.*

(30) Добрармія сформувалась була на Донщині й Кубанщині, звідтіль її офіційна назва: Озброєні сили Півдня Росії (Вооруженньие силы Юга России). Напередодні своєї зустрічі з українською армією в Києві, 31 серпня, вона мала тільки 152,000 баґнетів і шабель на всіх своїх фронтах і не мала цієї боєздатности, якої від неї чекали, як від армії добровольців-офіцерів і козаків. Факт, що в цій армії відношення офіцерів-добровольців до козаків 1:4, було причиною внутрішньої слабости цієї армії. Коли добровольці-офіцери стреміли до відбудови «єдиної й неділимої» Російської імперії, боролися за «старий режим», а в національній політиці руководилися чорносотенними гаслами, війська козацькі — кубанське, донське, терське — обороняли свої незалежні держави, що постали в революції. Остаточна катастрофа Добрармії сталася тоді, коли невдоволені реакційною політикою ген. Денікіна кубанські козацькі полки залишили фронт і відійшли на батьківщину. Нещастям Добрармії була передчасна смерть в дні 12 квітня 1918 року ген. Лавра Корнілова, що був перед ген. Денікіном головнокомандуючим Добрармії (загинув від вибуху ґранати), стратегічно й політично значно розумнішого від ген. Денікіна.

(31) До речі, сам Черчіль, у листі з 23 серпня, намовляв ген. Денікіна до

співпраці з українською армією, а після київської катастрофи, 31 серпня, ген. Бредова (денікінського головнокомандувача в Києві), а потім самого ген. Денікіна, до такої співпраці, намовляв американський генерал Едґар Джедвин. Логіки у цих намаганнях української сторони знайти військову співпрацю з реакційною денікінщиною немає, коли знаємо, що ця сама сторона підняла була повстання проти гетьмана Скоропадського і тим «запросила» Червону армію до інвазії безборонної України, і коли знаємо, що у липні-серпні 1919 р. карта ген. Денікіна була вже бита через його безглузду політику й стратегію (замість на об'єднання з адм. Колчаком і з ним на Москву, Денікін пішов на Україну й на Київ!). Така політика й стратегія пізніше угробили були Гітлера.

(32) Все, що отримано в час бльокади з Румунією, отримано було за хабар. Бльокада існувала так довго, як довго українська армія була в стані війни проти Добрармії ген. Денікіна. Американський державний секретар, Роберт Лянсінґ, поклав був ембарґо на вивіз на Україну одягу, взуття й ліків, що їх Українська Місія в Парижі закупила була зі складів американської армії в Марселі за 8,500,000 долярів, у тому ліків за 1,250,000 долярів, за що Місія заплатила була готівкою. Лянсінґ заборонив це добро вивозити, кажучи, що ЗСА не визнають ніякої України, а тільки Росію, отже, не можуть з нею вступати в ніякі торговельні зносини, хоч, як відомо, американцям навіть з канібалами торгувати вільно. До речі, в цій трансакції йшлось про одяг, взуття й ліки, а не про якісь воєнні матеріяли для українських «банд». Д-р Іван С. Максимчук, *Нарис історії роду Петрушевичів.* Чікаґо 1967, ст. 191-192. Канадський кооператор Іван Петрушевич перевів був згадану трансакцію між Українською Дипломатичною Місією в Парижі й Ліквідаційною Комісією Експедиційної Американської Армії в Марселі.

(33) В останній, може найважливішій спільній праці нарада в дні 4 листопада 1919 р. у Жмеринці, Дмитро Паліїв був сам речником НКГА й ген. Тарнавського, бо останній не міг на цю нараду прибути. На цій нараді, Дмитро виголосив промову, в якій довелося йому боронити УГА від закиду «чорної зради», нібито поповненої внаслідок укладення Зятківського перемир'я з Добрармією ген. Денікіна. Подібні до цієї промови зізнання склав був Дмитро Паліїв на процесі ген. Тарнавського, про що буде мова далі.

(34) Дмитро Паліїв, «Зимовий похід», *Літопис Червоної Калини,* Львів 1935, чч. 7-8, ст. 9. У цій статті Дмитро стверджує, що як тільки перестали діяти впливи крайньо-нездорової атмосфери Кам'янця Подільського, де сиділи оба уряди, обі українські армії почали шукати між собою контакту і можливостей зговорення. Ініціятива виходила з обох сторін.

Василь Федорович

НІМЕЦЬКА КАМПАНІЯ НА СХОДІ В СВІТЛІ ДОКУМЕНТІВ ОКВ.[1]

Вибух німецько-совєтської війни в червні 1941 р. був цілковитою несподіванкою для рядового совєтського вояка. Правда, Захід знав про німецькі приготування до війни й англійська розвідка передавала ті відомості Сталінові. Але Сталін чомусь задержав отримані інформації для себе і правдоподібно навіть не повідомив про це шефа генерального штабу. Зрештою не було ніякою таємницею, що німці впродовж кількох місяців, тобто від кінця грудня 1940 р. дуже дбайливо й поспішно приготовлялися до східньої кампанії. Відбувалися масові пересунення військ та воєнного матеріялу й концентрація їх на німецько-совєтському кордоні.

Німецькі війська, призначені до війни з СРСР, з тактично-стратегічних міркувань ділилися на три групи: Північ, Середина і Південь[2]. Тут буде мова в основному про групу Південь, бо її дії були зосереджені на українській території. Про воєнні операції на Сході регулярно звітувало ОКВ — Верховне Командування Армії. Його звіти короткі, прецизійно сформульовані й відносяться тільки до воєнних дій, нема в них ніяких згадок про місцеве цивільне населення, виглядає, немовби дві ворожі армії воювали проти себе в якомусь незалюдненому краю. Крім того впадає в очі, що початкові звідомлення, в яких говориться про успіхи німецької зброї, повні певности, оптимізму й надії на швидку перемогу. Згодом, коли похід німецьких військ сповільнився, а то й зовсім зупинився і почався відворот, звіти обмежуються — як це звичайно буває в таких випадках — до скупих і обережних повідомлень про завзяті бої, в яких німецькі війська успішно відбивають наступи з великими втратами для противника; в звітах нема виразної згадки про те, що німецька армія мусіла на якомусь відтинку відступити перед ворожими силами, а говориться тільки про плянове скорочення фронту та зайняття нових позицій. В такому стилі появляються щоденні звідомлення ОКВ.

Рік 1941.

Перший комунікат з 22 червня подає ляконічно, що від самого ранку на цілій довжині німецько-совєтського кордону, від далекої півночі аж до Чорного моря, ведуться бої, вони проходять успішно згідно з наміченим пляном. Совєтські війська заскочені німецьким нападом. Вони не приготовані до оборони, в прикордонній зоні війська розміщені в різних віддалених від себе пунктах й не мають зі собою зв'язку, охорона кордонів слаба й тому спротив ворога міні-

мальний і нескоординований. Відчувається теж у большевиків брак вищого військового керівництва. Через ті недомагання противника вдалося німцям без труду опанувати річкові мости для переправи та прорвати прикордонні укріплення. На цілій довжині фронту німецькі війська першого дня відкинули совєтські дивізії й завдали ворогові великих втрат у людях і військовому матеріялі, нпр. сама тільки авіяція знищила 1489 совєтських літаків на землі, тобто на летовищах, а крім того зістрілила 322 літаків в повітряних боях, отже разом знищено 1811 ворожих літаків. При тих операціях німці стратили — як подає комунікат — всего 35 літаків.

В наступних днях теж появлялися подібні оптимістичні комунікати, хоч вже другого дня, то є 23 червня, ОКВ звітувало, що большевики в деяких пунктах, зокрема на захід від Львова, ставлять завзятий опір. Проте німці переконані, що в короткому часі вони зліквідують большевицькі війська або вони самі скапітулюють.

27 червня ОКВ видало для німецького цивільного населення окремий комунікат т.зв. Зондермельдунґ, в якому — немов для оправдання нападу на СРСР — подано, що Европі загрожувала з боку СРСР небезпека й тому німецька армія майже в останній годині своєю рішучою дією зуміла охоронити Европу від совєтської інвазії. В тому комунікаті подано теж підсумки 5-денних операцій, а саме: захоплено 40,000[3] полонених, здобуто 600 гармат, 2,233 панцерних возів, в тому 46 тяжких 52-тонових танків, знищено 4,170 літаків, при чому страчено 150 власних літаків. Про людські жертви, тобто про вбитих і ранених нема в комунікаті згадки.

Рапорт з 30 червня повідомляє про здобуття Львова й вивішення німецького прапору на львівській цитаделі о год. 4:30 рано того самого дня. Тут теж згадано одним реченням про звірські вбивства політичних в'язнів у львівських тюрмах.

Звіти за місяць липень повідомляють про дальші успіхи німецької армії: 2-го липня звели бій біля Золочева, де зліквідували ворожий спротив і знищили понад 100 танків. Звідси подалися далі на схід, звели велику битву під Житомиром, де захопили 300,000 полонених, знищили понад 500 вантажних возів та 18 поїздів. 5-го липня мадярські війська перейшли Карпати і зайняли Станиславів і Коломию. В тому теж часі румуни перейшли Дністер і враз з німцями зайняли Буковину з Чернівцями й Басарабію та посуваються на південний схід в напрямі Одеси.

Військові комунікати подають, що до кінця липня німці захопили в полон понад 400,000 совєтських вояків, знищили 6,233 літаків й 7,615 панцерних возів та здобули 4,423 гармати.

Комунікати за серпень подають, що також цей місяць був дуже успішний для німецької армії. Німці посунулися далеко на схід і тут звели великий бій в районі 250 км на південь від Києва. В тому бої вони захопили 895,000 полонених і масу воєнного матеріялу. Тиждень

після того, тобто 8-го серпня, на південному сході від Уманя окружено і знищено 6-ту, 12-ту і частину 18-ої совєтської армії, разом 25 дивізій. Очевидно в німецькій руки дісталася велика воєнна добича: танки, вантажні авта, гармати та інші матеріяли.

На півдні України — як подає комунікат з 14 серпня — німецькі та румунські війська дійшли до берегів Чорного моря між Одесою і гирлом Бога (Південного Буга). Румуни окружили Одесу, а німці — Миколаїв. Одночасно почалося бомбардування тих двох міст. В тому самому часі друга німецька армія враз з мадярами зайняла Никопіль і Кривий Ріг, через що СРСР стратив 61% своєї залізної руди. Похід німецької армії продовжувався: 17-го серпня здобуто Миколаїв, 22-го серпня — Херсон, а 27-го серпня — Дніпропетровськ. При кінці серпня закріплено мостовий причілок коло Черкас та підготовано похід на Київ.

Комунікати за місяць вересень повідомляють про затяжні бої над Дніпром. Не зважаючи на погані дороги, німецька армія продовжує свій похід на схід. ОКВ з великим вдоволенням повідомило, що 19 вересня німці здобули Київ та Полтаву, що лежить в віддалі 120 км на південний захід від Харкова. При тій нагоді ОКВ офіційно повідомило про німецькі втрати за час від 22 червня по кінець серпня 1941 р. Вони такі: армія — 84,354 вбитих, 29,690 ранених, 18,921 пропалих без вісті; авіяція — 1545 вбитих, 3,980 ранених і 1,378 пропалих без вісті. В тому самому часі німці стратили 725 літаків. Кількість убитих совєтських вояків німці оцінюють на 1,5 до 2 мільйонів, а полонених — 1,8 мільйона.

Наступні комунікати доносять про дальші бої німців на схід від Києва. В тому районі були дві великі битви — 21-го і 27-го вересня. Обі битви закінчилися німецькою перемогою та захоплення великої кількости полонених і всякого воєнного матеріялу. (Впершій битві німці взяли 150,000 полонених, знищили 150 танків і здобули 602 гармати. В другій битві мали ще більші успіхи: забрали 665,000 полонених, здобули 3,718 гармат і знищили 884 танки). При кінці вересня на північному сході від Дніпропетровська німці враз із італійцями знищили три совєтські дивізії, а летунство бомбардувало Харків, який здобуто 24 жовтня.

Комунікати ОКВ за місяць жовтень повідомляють про операції в південній частині України. Німці враз із мадярами, італійцями і словаками звернули свій похід в сторону Озівського моря і тут коло Мелітополя розбили 9-ту совєтську армію. Тимчасом окремі румунські частини здобули 16 жовтня Одесу й таким чином закінчилися двомісячні бої за те важливе портове місто. Одночасно німецькі дивізії продовжували похід на Крим, а летунство бомбардувало совєтські летовища в тих районах. Вже 5 жовтня німці дійшли до Перекопу й розпочали бої за доступ до Криму. Але тут вони натрапили на сильний совєтський опір. Большевики притягнули свіжі сили й почали новий наступ, який стримував німців до кінця 1941 р.

Рік 1942.

Згідно з повідомленнями ОКВ за січень і лютий, на різних відтинках фронту ведуться завзяті бої. На Криму в районі Теодосії, Севастополя і Керчі большевики поновили офензиву, але німецькі війська відбивають всі наступи та бомбардують кораблі на Чорному морю. Все таки — як видно з повідомлень — большевики перебрали ініціятиву в свої руки, а німці ведуть тільки оборонні бої. Не зважаючи на все, після довгих завзятих боїв німці здобули 16 травня Керч, де — як повідомляє Зондермельдунґ — піймали 150,000 полонених, здобули понад 1,000 гармат, 258 танків, біля 4,000 вантажних авт, зістрілили 323 літаки і затопили зглядно пошкодили 16 кораблів.

В тому самому часі, не зважаючи на сильні морози і сніговії, велися бої в районі на схід від Харкова. Також в районі Донбасу большевики посилили свій наступ. На тих обох відтинках німці були змушені вести тільки оборонні бої. (Комунікат з 12 травня.) В квітні німецькі гірські дивізії розпочали похід на Кавказ, а летунство при тому бомбардувало торговельні кораблі на Чорному морю та рафінерії нафти в Баку. Бої на Кавказі тривали майже до кінця 1942 р., але німці не осягнули наміченої мети, бо большевики ставили завзятий спротив.

ОКВ в своїх звідомленнях признає, що на всіх фронтах німці ведуть оборонні бої, бо большевики не здаються, а навпаки постійно поновлюють свої атаки та виснажують німецького вояка. Проте в червні німці постановили за всяку ціну здобути Севастополь і це їм вдалося 1 липня, після важких 12-денних боїв. В двох наступних днях німці вели очищувальні акції в Севастополю й околиці й таким чином боротьба за Севастопіль закінчилася. Згідно із звітом з 5 липня, в Севастополі німці взяли 50,000 полонених, здобули 20 панцерних возів та 503 гармати.

На початку липня ОКВ оголосило звіт з вислідів однорічної кампанії проти СРСР, то є за час від 22 червня 1941 до 21 червня 1942. Німецькі втрати в людях за цей період виносили: 271,612 вбитих і 65,730 пропалих без вісті (треба рахуватися з тим, що багато з пропалих без вісті — загинули).

Цей перший рік воєнних операцій ОКВ ділить на три періоди:

1. Перших п'ять місяців — це час успішних німецьких наступів, які проте принесли в жертві 192,314 вбитих і 33,334 пропалих без вісті.
2. Дальші п'ять місяців — це період затяжних боїв у несприятливих кліматичних умовах в зимі 1941/42. В тому часі німці стратили 88,977 вояків вбитими, а 26,319 пропало без вісті.
3. Два останні місяці — тобто травень і червень 1942 — це початок нової офензиви. В тому часі німці стратили 20,321 вбитими, а 6,077 пропало без вісті.

В комунікаті підкреслено, що велике число німецьких жертв вка-

зує на небезпеку, яка загрожувала Европі з боку СРСР. Всі ті, що полягли на полі бою — говориться в комунікаті — є «запорукою німецької перемоги і вільної Европи».

Рік 1943.

Ще в другій половині 1942 р. комунікати ОКВ повідомляли про бої в різних районах України, нпр. коло Ворошиловграду чи Маріюполя, на Кубані біля Краснодару, а також про завзяті змагання в Сталінграді. Про Сталінград багато звідомлень ще в січні 1943 р. В них відчувається безвиглядність положення та резигнацію серед німців, німецька армія на викінченні, постійно підкреслюється большевицькі атаки, проти яких німецька армія безсила. В результаті — при кінці січня 1943 р. большевики зайняли Сталінград і в німецьких комунікатах з лютого нема вже згадки про нього.

В лютому починається відворот німецької армії. Ворог кожного дня атакує німецькі позиції і має успіхи, німці не в силі його стримати. Совєтська офензива на Харків, що почалася ще перед кількома місяцями, увінчалася успіхом, 24 серпня Харків опинився знова в большевицьких руках. Комунікат ОКВ подавав, що німецька 8-ма армія, яка обороняла Харків, не могла стримати ворожого наступу і згідно з пляном опустила місто.

Звідомлення з вересня говорять загально про бої на Підкавказзі (отже Кавказ був уже в большевицьких руках), на Кубані, в Донбасі коло Макіївки та на захід від Харкова. Німці намагаються стримати большевицький наступ, але безуспішно, ворог робить прориви в різних пунктах фронту, а німці мусять «скорочувати фронт і занимати нові згори передбачені позиції». В рапортах з 10 і 12 вересня подається, що в деяких місцях відбито ворожі атаки, але все таки військо рахується з новими сильнішими ударами. Коло Полтави ворог зробив два важливі прориви й усе вказує на те, що без уваги на погану погоду противник буде продовжувати наступ. Комунікат черговий раз підкреслює, що німецькі сили слабі, бракує амуніції, терен непригожий і тому армія з великою тривогою очікує дальших большевицьких атак. І справді другого дня, тобто 13 вересня, ворог поновив наступ в районі Полтави і, хоч «в основному наступ відбито», ворог зробив нові прориви й тому не могло бути мови про успішну німецьку оборону.

14 вересня 8-ма армія «перебрала відтинок між Ворсклою і Псьолом» (отже відступила) й відступає на захід згідно з пляном. При кінці вересня події на середньому відтинку фронту швидко покотилися вперед: большевики зайняли Черкаси, німці відступили до Кременчука, але за два дні, то є 26 вересня, опустили його, при чому евакуювали з міста й околиці 46,366 людей, 27,867 коней, 47,019 штук рогатого скоту та 60,736 овець.

Звідси большевики посуваються цілим фронтом на захід в погоні

за німцями. Армійська група Південь звернула свої операції на Крим і причорноморські райони, а друга група діяла в середній Україні і в грудні 1943 р. відбивала большевицький наступ під Білою Церквою.

Рік 1944.

Комунікати ОКВ за першу половину 1944 р. повідомляють про місцеві бої німецької армії. До речі — це вже не бої, а радше загальний відступ перед большевицькими силами. Південна група німецької армії веде «оборонні бої» на Криму біля Симферополя, Керчі та Перекопу. В квітні вона вже в Яссах, на початку червня — в Сучаві, а в половині того ж місяця південний фронт пересунувся з України на румунську територію.

Подібно теж армія «Україна Північ», що оперувала на лінії між Дністром і Поліссям, відступала на цілій довжині фронту. Большевики прорвали німецькі лінії під Білою Церквою і при кінці лютого відтиснули німців під Шепетівку. В районі Дністра большевики посилили наступ на Станиславів, Коломию, Косів, Кути, Делятин, а далі на півночі — на Тисьменицю, Нижнів, Чортків, Козову, Тернопіль. На початку липня почалася большевицька офензива на Зборів, Золочів, Сасів, Білий Камінь, Броди, Буськ, Мости великі, а звідси одна група пішла на Куликів, Туринку до Ярослава, а друга — через Перемишляни на Львів, який здобула 24 липня. Кілька днів після Львова упав Перемишль, 30 липня ще прийшло до короткого бою між Перемишлем і Ніском, а потім німецька армія під большевицьким натиском відступила в Карпати на цілій довжині від Яремча й Делятина по Хирів і Добромиль. На Закарпатті події розвивалися швидко. Німці були в постійнім відступі, а большевики в листопаді здобули Мукачів і таким чином опанували Закарпаття. Тут закінчилася німецька кампанія, що досі велася на українській території, й на тому теж кінчаться звіти ОКВ про бої на Україні.

***

Війна продовжувалася ще через чотири місяці 1945 р. Колишня армійська група «Південь», після реорганізації і доповнень, відступила через Мадярщину і Словаччину до Австрії, де стримала наступ большевицьких сил. В тих останніх боях брала участь теж 1 УД УНА.

Примітки

1. OKW — Oberkommando der Wehrmacht.
2. Назва військова група «Південь» виступає в звідомленнях ОКВ в часі від 22 червня 1941 до 4 квітня 1944, після чого впроваджено нову назву «Північна Україна» і «Південна Україна». (Heeresgruppe Nordukraine і Heeresgruppe Suedukraine).
3. Ніде в звітах нема згадки про те, що в перших місяцях війни червоноармійці масово здавалися в полон.

Джерела

1. Berichte des Oberkommandos der Wehrmacht, 1939-1945.
2. Die geheimen Tagesberichte der deutschen Wehrmachtfuehrung im Zweiten Weltkrieg, 1939-1945.

Люди і опінії

Остап Сокольський

НАШІ НЕЗАБУТНІ «ОТЦІ З РИМУ»

«Щасливий і непереможний народ,
що породжує своїх захисників і оборонців!»

Борис Харчук

Під час жорстоких боїв Другої світової війни, коли німці опустили Африку, коли ще так недавно, здавалось, непереможна німецька армія, тепер змасакрована відступала з-під Сталінграду, тоді, не задля особистих користей, вигод чи слави, найбільш свідомий елемент нашої молоді вбрав чужу уніформу, щоб від окупанта здобути військовий вишкіл і в слушний час піти у бій за волю і незалежність України.

Лукава доля поглумилась над цими молодими ідеалістами-дивізійниками, і через неповних два роки, дощенту розгромлені у боях під Бродами, здесятковані на Східньому фронті в Австрії, коло десять тисяч з них опинились, привезені з Австрії англійцями, як військово-полонені чи радше як т.зв. «відокремлений ворожий елемент», у Беллярії, а згодом у Ріміні в Італії.

У полоні, завдяки особистим здібностям і народній талановитості, доброму проводові, прихильному ставленню британського командування, а особливо при помочі «отців з Риму», за ініціятивою та послідовністю Архиєпископа Української Католицької Церкви кир Івана Бучка, за два роки полонені добилися великих успіхів. Серед тяжких обставин таборового життя — під шатрами; спання на голій землі; браку харчів, коли на сніданок була чорна кава, на обід лише рідка зупа, а на вечерю скибка хліба; коли бракувало приладдя до писання і записки роблено лише на туалетному папері (його призначувано три рольки на 1.000 чоловік денно) — тоді то полонені-дивізійники заложили школи для неписьменних і малописьменних, народнього й середнього навчання: гімназію св. Йосафата, торговельну й робітничу школу, матуральні курси, дяківські, технічні, господарські і ряд інших курсів, створили хори, театри, оркестри (симфонічну, джазову і мандолінову); публікували ряд газет, один щоденник і тижневики), компонували нові музичні твори, ставили ревії, драми та хорові концерти, писали літературні твори, друкували їх на циклостилі та відбували публічні літературні вечори в студентському клюбі чи у читальні «Просвіти». Тут справді був виявлений геній нашого народу.

Янголом хоронителем — апостольським візитатором на дванадцять країн

Европи назнавчив Папа Пій XII, нашого Архиєпископа Івана Бучка. Він вже 31-го травня 1945 року творить і сам очолює Український Допомоговий Комітет в Італії, а перший транспорт наших дивізійників англійці привозять до Белярії 4-го червня 1945. Про нас довідується владика вже 20-го червня і зразу висилає до нас із пастирським листом двох отців: д-ра Михайла Ваврика і д-ра Івана Білянича. Їдучи «на палець» з Риму, — поїзди ще тоді не ходили, — звичайно підвожувані вантажними машинами II-го Польського корпусу, який тоді стаціонував в Італії, вони прибули до нашого табору 27-го червня 1945 р.

Прибуття «отців з Риму», а особливо пастирський лист владики Бучка, в якім він назвав нас «братами», був немов цілюща вода для пропадаючого. Це сталося в час найбільшої сваволі совєтської репатріяційної місії в нашім таборі, коли саме того 27-го червня 1945 р. 161 дивізійник виїжджав добровільно «домів», коли 105 дивізійників виїхало добровільно до II-го Польського корпусу (серед них двох старшин).

Не можна сказати, що до того часу ми не мали духовної опіки. Ні! Були серед нас наші дивізійні священики. Була вже відправлена соборна Служба Божа 10-го червня 1945 р. отцями Емануїлом Кордубою, Олександром Бабієм, Олександром Маркевичом, Михайлом Ратушинським і православним отцем єромонахом Йовом Скакальським. Одначе духовний стан таборовиків, під загрозою репатріяції, згідно з договором у Ялті, — про це поінформував нас сотник Левин з Ізраїльської бриґади, який був офіційним перекладачем для британської охорони табору — був дуже пригнічуючий.

Приїзд «отців з Риму» та пастирський лист оживили нас. З того часу владика Бучко взяв нас усіх (католиків і православних) під свою опіку, був з нами в реґулярнім контакті. З Риму приїжджали до нас реґулярно, крім вже названих, отці: Микола Когут ЧСВВ — з Канади — тодішний заступник голови Українського Допомогового Комітету в Італії, Володимир Ковалик ЧСВВ, д-р Мелетій Войнар, д-р Юліян Катрій, д-р Мелетій Соловій, а зі світських: Дмитро Блажейовський, Василь Винничук, Володимир Грабець, Василь Пекар, Евстахій Цурковський — з Парижу.

Відвідували нас тоді «отці з Риму», які пізніше удостоїлися владичих гідностей в нашій Українській Католицькій Церкві, а саме: теперішній Патріярх, верховний архиєпископ і кардинал Мирослав Любачівський, пізніший екзарх українців у Великій Британії й тодішній дириґент хору колеґії св. Йосафата, уродженець Бачки — д-р Євген Горняк ЧСВВ, теперішній екзарх Німеччини — уродженець Буковини, д-р Платон Корнеляк, і найбільш улюблений, найчастіший відвідувач — екзарх Австралії, уродженець Збаражчини — д-р Іван Прашко.

Треба також згадати про тих «отців з Риму», які у травні 1947 року, перед перевезенням полонених з Італії до Великої Британії, на припоручення Івана Бучка, брали уніформи полонених і виїхали з ними з Італії; це отці: д-р Володимир Дзьоба й д-р Петро Дячишин.

З названих отців досить часто приїжджали до нас о. д-р Михайло Ваврик, який з о. д-ром Іваном Біляничем перші привітали нас на італійській землі, а о. Ваврик також останній прощав нас у травні 1947 року, коли ми виїжджали на Британські острови. Отця Білянича вже в 1947 році не було в Італії, бо 22-го квітня 1946 року він виїхав до ЗСА.

Нашим вельми частим і любленим відвідувачем був о. д-р Іван Прашко.

Хоч він приїхав до нас досить пізно, бо вперше прибув 27-го липня 1946 року, коли в таборі ставлено п'єсу «На ясні зорі» і коли відбувалися матуральні іспити. Він тоді з отцем д-ром М. Ввриком були представниками Східньої Конґреґації, яка перебрала опіку й управу над усіма шкільними установами табору, а її голова, підписував свідоцтва.

Відвідували табір теж визначні українські громадські, церковні і політичні діячі.

Першим прибув до нас сам владика Іван Бучко 2-го грудня 1945 року. Він не тільки відбув наради з провідними старшинами табору, але й відправив Архиєрейську Святу Літургію, виголосив проповідь повну оптимізму і відібрав параду перед вишикуваними чавами дивізійників, пройшовши поміж ними, часто давав полоненим слова розради. Голова Комітету Українців Канади о. д-р Василь Кушнір, відвідав нас 26-го березня 1946 року. Відвідали нас також сот. д-р Володимир Ґалан — голова З'єднаного Американсько-Українського Допомогового Комітету (8-го липня 1946 року), посол до канадського Парляменту Антін Глинка і пані Глинка (23-го січня 1947 року) і найбільший наш приятель і прихильник сотник канадських збройних сил Богдан Панчук в товаристві пані Анни Панчук — його дружини, і пані Анни Храпливої. Сотник Панчук залишив стільки душевного тепла й братньої любові, що й сьогодні ще свіжа пам'ять про цю подію.

«Отці з Риму» (так популярно рімінці їх називали) забезпечили нас поштою. Це сталося ще тоді, коли не курсувала реґулярна пошта і коли її передавали через військову американську, британську та канадську пошту. Канцелярія Духовної семінарії на Джіонікольо стала поштовим урядом і зворотною адресою дивізійників. Українські старшини американських і канадських збройних сил та священики, при допомозі Злученого Допомогового Комітету Америки і Канади та Українського Допомогового Комітету в Італії, подбали про те, щоб дивізійники в полоні одержували пошту зі Західньої Европи та з-за океану, включно з посилками та долярами в листах. «Отці з Риму» всю цю пошту реєстрували, приймали телеґрами й посилки, подавали на конверті червонилом вартість валюти в листах і спершу на плечах в торбах несли це гостинцем до Ріміні. По дорозі, коли ще не курсували поїзди, впрошувалися на військові авта, звичайно II-го Польського корпусу, і так її привозили до табору.

На протязі майже двох літ, у понад 50 поїздках, привезли 103.277 реєстрованих листів з вложеними в них 913.386 долярами, 49.000 італійськими лірами, 117 англійськими фунтами та 2.019 пакунків.

Ректор о. д-р Йосафат Лоба особисто відкрив і заґарантував дивізійникам рахунок у долярах в «Банку де Рома». Це була дуже важлива потреба, бо полоненим не вільно було мати грошей, а рівночасно італійська валюта переходила велику девалюацію.

Отець д-р Михайло Ваврик видав молитовник «Хвалім Господа» і його отримав кожен дивізійник. Численні, з автором включно, ще його вживають і сьогодні.

У Римі для всіх «переїжджаючих» дивізійників були готові безплатні нічліги, цивільний одяг і гроші на переїзд до Франції чи Австрії.

Отці також опікувалися і обороняли всіх тих, які, втікаючи, попали в руки італійської поліції, а владика Іван Бучко сам робив заходи вирвати з тюрми тих дивізійників, яких зловила італійська поліція та передала до кон-

центраційного табору на Ліпарійському острові, біля Сицилії. Таких зловлених дивізійних втікачів вимінювали за полонених італійців з СССР.

Владика Іван Бучко також заступався за нас проти насильної репатріяції перед папою Пієм XII. Завдяки заходам Владики, наш табір одержав окремий приділ муки на Великдень 1946 року, з якої кожний «рімінець» одержав маленьку пасочку. Завдяки його заходам перед Червоним Хрестом у Швайцарії всі бажаючі одержали пашпорти Нансена, бо в той час майже ніхто не мав цивільних документів. наші галицькі «кенкарти» нам відібрали при вступі до Дивізії чи перед виїздомна фронт.

Та чи не найбільшою заслугою нашого владики-опікуна було прийняття численних кандидатів на богословські студії в Римі. Три групи студентів виїхало до Риму. З них вийшли заслужені духовники Української Католицької Церкви на поселеннях, а між ними владика Михайло Кучм'як — теперішній екзарх українців Великої Британії. Перших 24 виїхали до Риму 21-го листопада 1945 року.

Наш владика постарався про стипендії у «Пакс Романа» для 30 студентів до Еспанії та в ряд інших університетів Західної Европи, як: Рим, Лювейн, Барсельона і Бельфаст.

***

Перед очима пробігають зворушливі картини минулого: Неділя Всіх Святих 1945 року. Біля скромного престолу стоїть шість священиків, між ними о. д-р Михайло Ваврик. Це перша річниця боїв під Бродами. Десять тисяч дивізійників у Беллярії спільно моляться за вічний супокій тисячів поляглих побратимів. «Боже вислухай благання» співає ввесь табір, стоячи у виструнчених лавах кожного вечора.

«Отці з Риму» несли нам братню любов і справді «щасливий і непереможний є той народ, що породжує таких своїх захисників і оборонців».

В. Ґоцький

СКІЛЬКИ ЩЕ ЕТАПІВ ВІДРОДЖЕННЯ НАМ ТРЕБА

Після монгольського лихоліття, коли впала Київська держава, а наша батьківщина опинилася в засягу володінь то Литви, то Польщі, то врешті Москви — прийшов повний занепад теж духового життя. Ще якийсь час церква заступала нам втрачену власну державність. Та і вона підпала під впливи Москви на сході, а Польщі на заході. Прийшло козацтво. Воно почалося від розбишацтва, змінило своє обличчя на мисливські та рибацькі промисли, аж врешті перетворилося на могучий військовий орден. Почуття власної сили породило відродження духа. Отже, маємо перше відродження особистої свободи, а там і національної волі.

Коли ж «добрі сусіди» повалили козацьку вольницю, прийшов етап чергової руїни. Під польським забором панщина, денаціоналізація нашої верхівки, тотальна неписьменність. Під Москвою всякі спроби відродити козацькі вольності, кінчались тотальним розгромом і

затиском свобідної думки. Україна стала Малоросією, позбавлена своєї історії, своєї школи, своєї церкви, бо православна віра батьків стала тепер засобом русифікації України.

Настає нова доба відродження. Котляревський, Шевченко, Кирило-Методіївське Братство, а під Польщею «Руська Трійця». Отже, на зміну відродження мілітарного за козаччини, маємо відродження духове, культурне.

І знов новий затиск відродженої культури. Валуєвський указ із забороною друку та вживання навіть на сцені української мови, а під Польщею, яка опинилася під австрійською займанщиною, польська адміністрація проводить в життя свої пляни «жеби на Русі не било русі» На сході реакцією на утиски царської Москви, був зріст революційних настроїв, які довели до вибуху революції у 1917, а з тим до спроби відновити на Україні свою самостійну державу. Подібне явище маємо в Галичині де 1.11.1918 проголошено свою державність. Отже, маємо вже третє з черги відродження, тим разом державне.

І знову прийшла неволя, коли ми не зуміли своєї державности втримати. На східніх землях поволі відроджується культурне та наукове життя, а теж Автокефальна Православна Церква України. Та це стихійне відродження втоплено в морі крови, в мільйонах жертв, «ленінської м'ясорубки.» На заході відродження прибирає всесторонній характер. Шкільництво, культурні установи, господарство, кооперація, молодіжні, спортові, а поруч політичні та революційні рухи прибрали грізних для окупанта розмірів. Після відродження і упадку своєї державности, всі творчі сили проявили себе саме в тому всебічному розвитку національної свідомости та революційного спрямування. Отже, це так, якби продовження державного відродження з 1917-1920 років.

На сході терор розрісся до тої міри, що батьки боялись дітей, чоловіки своїх вірних дружин. Бо терор був всебічний. Чого не можна було знищити терором фізичним, вживано терору психологічного. Одним словом окупант гуляв, як знав, бо спротив був майже неможливий. Зате на заході національне освідомлення зросло до тої міри, що до точки кипіння треба було одної іскри.

Тому з вибухом останньої війни на заході не було потреби відроджуватись нації. Ґрунт був підготовлений, чекав лиш на вказівки. Так прийшло до відновлення державности у Львові 30.6.1941. З таким самим наставленням пішло коло 6000 одержимих у похідних групах на схід, щоби помогти тамошнім братам, обезголовлених чистками та стероризованих режимом — віднайти себе і взятися до відновлення своєї державности.

І почалося спонтанне відродження «з нічого», як згадують учасники, із свідомости потреби відновити свою державу. Та брунатнатний фашизм мав свої пляни й хотів їх накинути підбитим народам. Значить, неменш жорстоко здавив всі прояви національного відро-

дження, не допустив до відновлення власної державности. Чергова неволя. Чергові жертви всіх, кому дорога була думка про свою відроджену державу. Героїчний подвиг УПА і новий затиск, в якому перетоплювано українську субстанцію у совєтський народ, зі Сталіном на чолі. Тепер теж західні землі зазнали смаку того перетоплюючого казана. І нині ми є свідками чергового відродження нації. Котрого вже з черги? А скільки ще перед нами таких відроджень?

Читаємо в пресі про творення отих «рухів» та «відрухів». Про ті величаві демонстрації (на заході) і дальший розгул окупанта (на сході). Радує нас факт, що люди отряслися зі страху й починають одверто говорити, п'ятнувати зло, що сміливо вступають в обороні свого національного «я», для якого одинокий вихід, це своя держава неповʼязана ніякими вузлами федерації чи конфедерації, чи спільної керуючої ролі партії.

Але при тому уважливий читач знайде чимало такого, що в ніякому разі не може радувати нас. Сам факт, що на заході все оте відродження проходить стихійно й якось самозрозуміло, то на сході лиш одиниці починають самостійно думати, позбуваються отого намулу душевного, що нанесла окупантська сваволя. Люди ще досі мусять себе переконувати, хто вони, та що своє, а що чуже.

Ось обширний допис, радше ціла соціяльно-психологічна студія Стефанії Андрусів — «Що ми, без матері в світі?» Щоби зрозуміти якої шкоди в психіці та способі думання завдала нам московська опіка «старшого брата» — подаю уривки.

«...Коли ми ...появилися на світ, доля ставить кождому на серці і на чолі знак, печать приналежности саме до тої землі, де ти народився, саме до того народу, якого прикмети ти відтворюєш, саме до тієї жінки, що стала твоєю матірю, саме до тієї мови, яку вона вклала у твої уста змалку й до віку... І любимо ми свою мову, свою матір, свою батьківщину не тому, що вони найкращі, а тому, що вони свої рідні... І людина тут немає ніякого вибору: бо ні народу, ні батьківщини, ні матері не можна вибирати...

...Дитина може цього не розуміти й нераз у своїй неусвідомлености мріє про якусь «гарнійшу» маму, чи про могутнішу батьківщину й старається відірватися від своїх — то все одно це їй не вдається. Бо так, як дерево само себе не може пересадити, так і людина не може відірватися від свого коріння й жити дальше повноцінним життям. Вийде покруч, а не людина...

...Та в нас вкорінився національний нігілізм й розʼїдає здорове ядро народу. Цей нігілізм розʼїдає душі всіх народів нашої багатонаціональної держави. Він був прищиплений нам, як отруйна інекція у гігантській ляборатерії, яка спеціялізувалася у досвідах над людиною, над народами...»

Подумаймо над скзаним вище. Авторка мусіла вжити пару сторінок свого викладу, щоби зʼясувати людям, що національна свідомість,

приналежність до свого народу — це природне право, а може й закон, якого ламати не можна. В дальшому вона розводиться над методами, яких вжито, щоби нас перетворити, як вона каже, у «національних нігілістів». Ось уривок:

«...Так нам вбивали в голови, що ми найщасливіший в світі народ, найморальніший, що в нас наймогутніша наука, найчистіші ріки, що ми найщасливіші народи, які прямують до злиття націй...

Нас учили співати «хотят ли рускіє войни?» — хоча на фронтах поруч «руских» гинули українці, калмики чи сибіряки ... Нас вчили, що зректися рідної мови, а назвати рідною російську — це «торжество ленінської національної політики» ...Що розмовляти українською мовою — це націоналізм, а російською — це інтернаціоналізм... У нас культивували почуття національної меншевартости, жебрацький комплекс, коли людина на рідній землі перестає бути господарем, а наймитом других... А щоби ми забули зовсім, хто ми, то нас відлучили від нашої минувшини... Усі наші мистецькі та історичні цінності пояснювано, як щось похідного від російських... Київська Русь лиш з ласки Москви вважалася теж колискою білоруської та української історії... Нас впевняли, що Франко те й робив, що весь час думав, як приєднати Галичину до Росії... Що Олена Пчілка була запекла націоналістка, й тому була лютим ворогом рідної дочки Лесі Українки... Нас в народних школах вчили, не історії батьківщини, але історії завоювань московських царів... А вже пізніше винищувано безцеремонно всіх видатних представників української культури — Стеценка, Боженка, Косинку — та виморених голодом селян. А вже в 1940 роках проріділи Західню Україну, бо їх лякав привид «буржуазного націоналізму...» Я довше не буду наводити прикладів. Мені йдеться про те, щоб підкреслити той факт, як глибоко вкорінена в душах українців ота бациля національного нігілізму, що нині, коли вже люди вільно говорять про те, що думають — треба цілі дисертації писати про те, що націоналізм — це природне явище, а всякі методи здавити його, — це неприродне і злочинне. І це все нині треба людям доперва товкмачити, щоб їх усвідомити. Бо, як авторка підкреслює, нас старалися відовчити самостійно думати й самостійно діяти. Нас привчили бути сліпими та послушними виконавцями директив з Москви. І нині, коли зависла небезпека, що той диктат з Москви може припинитись, люди прямо впадають у паніку. Хто буде думати, хто буде далі давати директиви?...»

Тому оцей процес національного й особистого відродження, оте усвідомлення, що за мене ніхто не буде думати, а самому треба і думати, й рішати, і виконувати — це не такий простий процес. Він вимагає довгої та кропіткої праці, а передусім відповідної атмосфери, атмосфери, де б людина відчувала справді, що те, що було, вже загуло. А нам треба братися самим до діла. Оце й найважливіше під сучасну пору.

Бо коли проґавимо, коли оце відродження національної свідомости на всіх наших землях не піде співмірно і у взаємній піддержці, то

можемо очікувати, що справді ще не одного відродження нам буде потрібно до закріплення своєі державности. А без самоусвідомлення народних мас — революційний зрив — це солом'яний вогонь. Блисне, спалахкотить та погасне. Коли ж у всіх закутках нашої батьківщини зустріне повне самоусвідомлення — то щойно тоді можна очікувати його позитивного завершення.

«SPETSNAZ»
The Inside Story of Soviet Special Forces
by Victor Suvorov
Translated from the Russian by David Floyd
W.W. Norton & Co. — New York, N.Y. 1988 213 pages

«СПЕЦІЯЛЬНОЄ НАЗНАЧЕНІЄ» — «СПЕЦНАЗ»

Після 2-ої світової війни у військовій публіцистиці й звідомленнях, особливо в США, писалося про «Спецназ» — унікальну частину Червоної армії. Одначе, з огляду на велику засекреченість дій частини «Спецназ», відомості про неї були скупі. Хоч багато матеріялу було зібрано, проте були сумніви щодо деталів — організаційної структури та завдання тих військ.

На початку 1980-их років один із старшин ЧА перебіг на Захід і приніс з собою відомості про «Спецназ». Він підтвердив в більшості ці інформації, які мали США, бо сам був у вишкільних кадрах «Спецназ». Врешті він написав книжку п.н. «Спецназ», яку тут обговорюємо.

Автор книжки Віктор Суворов (це його прибране ім'я і прізвище) подає багато відомостей про «Спецназ». «Спецназ» підпорядковане ЧА, і з КҐБ не пов'язане.

Як постав «Спецназ»?

Під час Другої світової війни Генеральний штаб ЧА прийшов до висновку, що в економічно-технічному секторі СРСР ніяк не дорівняти Заходові, тому треба поробити заходи, щоб цю щілину слабости заповнити, особливо на випадок конфлікту. Переважні сухопутні армії ЧА з допомогою відповідно вишколених частин можуть послабити економічно-технічний потенціял Заходу. Це дало початок «Спецназ».

Специфічні завдання «Спецназ»

Як подає Віктор Суворов, «Спецназ» має тактичне й стратегічне завдання.

До тактичного належить заатакувати й знищити ракетні батерії близького й середнього засягу, склади зброї, комунікаційні засоби й внести заколот поза фронтовими позиціями ворога та змусити його до пересунення на нові позиції або до загального відступу.

До стратегічного завдання належать: знищення батерій далекого засягу, літунських баз стратегічних бомбовозів, комунікаційних шляхів, засобів транспортації, військових запасів та промисловости. Рівно ж плянується вести ди-

версійні акції проти цивільного населення, як от: труєння води, бактеріологічні й газові атаки проти всіх засобів продукції і споживання харчів та фізичне нищення провідних людей всіх прошарків громадського й політичного апаратів у глибокому запіллі для психологічного зламу і дезорієнтації населення. Для таких акцій вживалося б гелікоптерів або парашутних десантів.

Вишкіл

Набір до «Спецназ» дуже обмежений. Кандидат проходить дуже ґрунтовну перевірку його політичних і ідеологічних поглядів. Його фізичний і психічний профілі мусять бути бездоганні. Рекрутський вишкіл триває 5 місяців, а старшинський — 4 роки.

Для кожного вояка частин «Спецназ» його вишкіл і перебування дуже засекречені. На запитання, де він служив, він має стандартну відповідь: «В парашутних частинах». Якщо хтось признався б, що служив у частинах «Спецназ», його карають смертю, за статтею 64-ю карного кодексу, і на такий засуд нема апеляції.

Під час боєвих операцій своїх поранених вбивають спеціяльними ін'єкціями, щоб він, як «язик», не попав в полон противника.

Офіцерський корпус поділений на два роди: командири для боєвих дій та офіцери для тортур.

Офіцери від тортур проходять спеціяльний вишкіл, щоб від цивільних чи військових в найкоротшому часі видістати всі інформації, і тортурованих знищити. Цим тортурам піддається всіх тих, які попадають в руки частин «Спецназ». Афганська війна «вдосконалила» методи тортурування, наприклад, вони в полоненого розрізали язика на дві частини, як у вужа, витягали нігті, напихали рота розпаленим вугіллям. Тортурувальники звичайно володіють двома й більше чужими мовами.

Цікаво теж, що автор книжки «Спецназ» згадує про новітніх яничарів, яких виховують в СРСР для частин «Спецназ». Наприклад, під час громадянської війни в Еспанії ряд провідних комуністів вислав свої діти до СРСР, щоб їх зберегти від знищення. Більшість з них не повернулася до своїх батьків. В СРСР їх виховали для спеціяльних завдань. Ці діти, які прекрасно говорили своєю рідною еспанською мовою, були в особистій охороні Кастра на Кубі. Яничарів далі виховують для частин «Спецназ».

До іншої категорії належить сітка аґентів і прихильників СРСР, вербованих у всіх країнах світу, щоб, на випадок конфлікту, вони стали допоміжними частинами для частин «Спецназ».

Далі автор пише, що в частинах «Спецназ» служать олімпійські спортсмени й спортсменки. Після закінчення їхньої спортивної кар'єри, багато спортсменів переходить до частин «Спецназ», бо там вони отримують ту саму платню й привілеї, що мали перед тим, і не треба їм турбуватися про працю. Вони стають знавцями тих країн і міст, в яких змагалися, і їх використовується для плянування стратегічних операцій. Жінок вербують, бо їм легше замаскуватися серед населення противника, не викликуючи великої підозри.

Зброя

Автор твердить, що зброя частин «Спецназ», починаючи від лопатки піхотинця, а кінчаючи на найбільш скомплікованому комп'ютері, — впарі з

модернізацією воєнних кораблів, підводних човнів, літаків, танків і всієї піхотинської зброї, — проходить постійні досліди й удосконалення. Однак, не забувається і про випробувані, ефективні й дишеві засоби нищення противника, наприклад, вживання собак для нищення танків і бронетранспортерів. Собаці прив'язують з одного боку п'ять кілограмів вибухового матеріялу з запальником, який функціонує на принципі морської міни. Собаку нацьковують на танка, контакт дроту з залізом танка спричинює вибух, собака гине, але й танк пошкоджений.

Вкінці найбільша ревеляція Віктора Суворова: до Вашінґтону засекречено перенесено сотню 1-го полку «Спецназ», які в радянській амбасаді займають різні позиції. Більшість з них — це жінки, колишні олімпійські спортсменки. Таку ситуацію він називає «періодом підготови до воєнних операцій».

Скільки в цій незвичайній книжці є правдивого матеріялу, а скільки півфантазії, годі сказати. Певним є, що СРСР не захоче лишатися далеко позаду Америки в мілітарних справах.

Американські урядові й військові чинники мало звертають увагу на появу «Спецназ». Книжка рекомендована «Клюбом мілітарних книжок», як матеріял до студій.

Осип Труш

РАМОН ГНАТИШИН
ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР КАНАДИ

До довгого ряду успішних канадців українського роду приєднався ще один — Рамон Гнатишин. Він став 24-им генерал-губернатором Канади. Це найвищий державний пост, бо генерал-губернатор є головою держави, тоді як премєр-міністер очолює уряд. Генерал-губернатор підписує всі державні законопроєкти, які пройшли крізь процедуру схвалювання і голосування в парляменті. Теоретично, влада генерал-губернатора дуже широка, хоч традиційно в канадській демократії він її не вживає, а тільки виконує функційні обов'язки, як от: підписує законопроєкти, відкриває парлямент, роздає різні ордени й медалі, приймає нових амбасадорів, схвалює резиґнацію уряду, репрезентує державу на різних міжнародних і канадських імпрезах і т.і.

Під час церемонії свого посту, Рамон Гнатишин, після присяги, у своєму слові сказав кілька речень по-українському, що його дідусь привіз його дво-річного батька на руках до Канади з Буковини в 1907 році.

Батько Рамона, Іван, теж був дуже успішним політиком. Після закінчення правничих студій, його вибирано послом до федерального парляменту, а в 1957 році назначено сенатором. Він був активний в українському громадському житті.

Майже всі медії, політики, громадські діячі одобрили вибір Гнатишина на пост генерал-губернатора. Його вважають за «звичайного ґая», який осягнув вершок успіху. Гнатишина не можна не любити через його великий сенс гумору й ввічливу поведінку та ставлення до всіх людей. Сподіваються, що він внесе багато потрібних змін у ставленні генерал-губернатора до населення та у процес з'єднювання канадців усіх провінцій в загально-національних аспіраціях. Ці намагання Гнатишин підкреслив у своєму слові, як теж обіцяв пропаґувати збереження екологічної чистоти, розвиток технологічних галузей та покращання шкільництва.

Канада тепер стоїть перед важливими рішеннями. Конституцію, яку прем'єр-міністер Трудо репатріював з Британії, теперішній уряд намагається змінити, щоб франковмовна провінція Квебек її теж схвалила. У цій зміні запевнюється велика автономія для Квебеку, як «окремого суспільства», на що не всі провінції погоджуються.

Друга важлива справа — це підписання договору з США про вільну торгівлю. Цей договір мав би піднести життєвий рівень для канадців та дати більше праці. Одначе, деякі фірми замикають свої фабрики, переносячи їх до США. Чи це стається під впливом цього закону чи інших економічних калькуляцій, не важливе для тих робітників, які тратять роботу, і за це звинувачують «вільну торгівлю».

Реформа податкової федеральної системи не популярна, як всі

справи, пов'язані з податками. Хто мав би платити його більше, скоро спішить приєднатися до опозиції.

Інші справи, які «вічно» чекають на розв'язку, — це бідна частина населення, яка стає щораз «біднішою», іміґранти, яких велике нелеґальне число в країні ніхто не знає, наркомани, безпритульна молодь, особливо дівчата, що падуть жертвою проституції, й багато більше проблем, які зустрічаються всюди на нашій Землі. В таких змінних умовах має давати моральний провід нації новий генерал-губернатор.

Гнатишин народжений в Саскатуні. Він одружений 30 років з Ґердою та має двох синів. Дев'ятнадцять-літній Карло вчиться на останньому році Оттавського університету, а п'ятнадцять-річний Джов вчащає до гайскул.

Адвокат за фахом, Рамон Гнатишин був міністром юстиції в попередньому уряді Б. Малроні. За його урядування створено Комісію для прослідження перебування воєнних злочинців в Канаді та змінено кримінальне законодавство, згідно з яким тепер можна судити оскаржених людей в Канаді. Під теперішній час проходить судова справа проти І. Фінти, угорського капітана поліції, який вивозив євреїв до концентраційних німецьких таборів під час війни. Ще дві особи оскаржено за злочини проти людства — кол. жителя Білорусії та словака.

Гнатишин несподівано програв останні вибори, і може добре, бо Канада матиме, як всі сподіваються, популярного й любленого генерал-губернатора. А для українців це ще один доказ, що ми не гірші від інших, а в деякому випадку багато кращі. Свої враження повезе в Україну депутат до Верховної Ради СРСР поет Ростислав Андрійович Братунь, який в той час перебував в Канаді і був на врочистостях в Оттаві між визначними запрошеними гостями.

Р.К.

РОЛЬ КАНАДСЬКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА

(Канадська Сцена) — Призначення бувшого міністра юстиції Роя Гнатишина як сьомого народженого в Канаді Генерал-губернатора, (і першого українського походження) є ще одною пригадкою особливої природи канадської політичної системи.

Ця політична система має три основні характеристики. Перша з них — парлямена демократія. Друга — федеральна держава з двома юрисдикціями: центральним урядом і провінційними чи територіяльними леґіслятурами. І також — це конституційна монархія.

Минулого року д-р Д. Майкл Джаксон, шеф протоколу уряду Саскачевану, підготовив брошуру, в якій пояснив відносини між цими трьома складовими частинами системи.

Незважаючи на те, що королева Єлизавета II більше відома, як

королева Англії, пише він, — Канада пропонує їй свою відданість не на тій основі. Вона є правителькою Канади за вільним вибором канадців. Корона репрезентує собою найвищу владу держави у конституційній монархії. Ця влада встановлюється зверху і назовні урядової структури і політичних партій. Влада їм надається тимчасово в довір'я Корони і від імени народу.

Подібні відносини існують між монархією та кількома іншими країнами Спільного ринку включаючи Австралію, Багами, Барбадос, Ямайку, Маврикій, Нову Зеландію, Папуа Нову Ґвінею, Св. Люсію, Св. Вінцент і Соломонові острови.

Правитель втілює собою Корону, — каже Джаксон, — а тому є втіленням відданости, єдности й авторитету для всіх канадців і хоронителем демократичної влади Корони. Члени парляменту й провінційних чи територіяльних леґіслятур, міністри кабінету, цивільні службовці, військові й поліція, — всі складають присягу на вірність королеві, а не прапору чи конституції, теж саме роблять і нові канадці на церемонії прийняття громадянства.

Генерал-губернатор представляє королеву і діє від її імени. Вона править лише, коли приїжджає до Канади чи назначуючи генерал-губернатора. Його назначує монарх за рекомендацією прем'єр-міністра і править він звичайно п'ять років. До 1952 року генерал-губернатори були британці, від того часу всі сім були канадці.

Як генерал-губернатор Канади Рой Гнатишин матиме багато обов'язків. Він відкриватиме і закриватиме сесії парляменту (коли монарха немає в країні), читатиме промови з трону і даватиме королівське схвалення законопроєктам в парляменті. Він підписуватиме призначення і листи довір'я для канадських послів і офіцерів канадських збройних сил.

Мешкаючи в Оттаві, генерал-губернатор мусить бути присутнім на державних імпрезах.

«Одна з найголовніших функцій для цього — це символізування і висловлювання національну єдність в різноманітній, реґіональній і багатокультурній країні», — сказав Джаксон.

Володимир Жила

ПРЕЗИДЕНТ МИКОЛА АНДРІЄВИЧ ЛІВИЦЬКИЙ

З ім'ям Миколи Андрієвича Лівицького пов'язані понад п'ятдесят років у розвитку й діяльності екзильного уряду Української Народньої Республіки.

Народився М. Лівицький 9 січня 1907 року в старій козацько-старшинській родині на Полтавщині. За часів Гетьманщини його предки були сотниками Ліплявської сотні пізнішого Золотоноського повіту та полковими осаулами. У родині споконвіку плекалися козацькі традиції і любов до української державности, що мали великий вплив на молодого хлопця. В Україні, 1918 р., він був учнем першої української гімназії ім. Т. Шевченка. У кінці 1920 р. 13-літнім юнаком Микола Андрієвич вийшов на еміґрацію разом зі своїм батьком А. М. Лівицьким, останнім прем'єром уряду УНР на українській території, а від трагічної смерти Головного Отамана Симона Петлюри в 1926 р., аж до своєї смерти в 1954 р. — президентом УНР. Здавши матуру з відзначенням на матуральних курсах при Українській Господарській Академії в Подєбрадах (Чехо-Словаччина), М. Лівицький вчився у високих школах і університетах Праги, Варшави й Женеви. У Варшаві закінчив Високу Торговельну Школу, а в Женеві економічно-соціальний факультет університету й отримав диплом маґістра комерційних наук. Вчився також в Інституті Високих Інтернаціональних Наук.

З наймолодших літ брав участь у громадсько-політичному житті. Був головою Української Студентської Громади у Варшаві та організатором і першим «кошовим» корпорації «Запоріжжя». Разом з іншими студентами видавав журнал «Студентський голос» і брав активну участь у з'їздах української студентської централі ЦЕСУС.

З 1931 р. М. Лівицький перебував у Женеві, де сповняв обов'язки постійного секретаря делеґації уряду УНР при Лізі Націй. Був там одночасно й представником багатьох українських організацій при різних міжнародніх установах: Головної Української Ради при Інтернаціональному Бюрі Нансена для біженців, Українського Товариства для Ліґи Націй при Інтернаціональній Унії для Ліґи Націй, Ліґи Поневолених Народів «Прометей» та ін. Був також акредитованим кореспондентом тижневика «Тризуб» при Лізі Націй і керівником женевської філії Українського Пресового Бюра. Поміщував статті про Україну в швайцарських часописах. Дописував він тоді до журналу «Тризуб» і до львівського щоденника «Діло».

Призначений в 1937 р. шефом канцелярії прем'єра уряду УНР, М. Лівицький відбув багато дипломатичних поїздок до Італії, Німеччини, Чехо-Словаччини, Австрії, Польщі й Франції. Утримував також зв'язки з багатьма чужоземними делеґаціями при Лізі Націй. В 1938-1939 роках перебував з доручення уряду в Карпатській Україні в Хусті, де переговорював із місцевим урядом і проводом Карпатської Січі про участь старшини УНР в організації збройних сил новопосталої української держави.

Перебуваючи службово у Варшаві влітку 1939 р., М. Лівицький внаслідок війни не зміг повернутися до Швайцарії і став співробітником конфінованих там німцями членів уряду УНР. 1942 р. коротко перебував у Києві, де його німці заарештували й «етапним порядком» відправили назад до Польщі.

В 1945 р. після закінчення війни прем'єр уряду УНР Кость Панківський

призначив Миколу Андрієвича радником міністерства закордонних справ. У той час, виконуючи обов'язки секретаря організаційної комісії він брав участь також в організації Українського Національно-Державного Союзу (УНДС). З заснуванням УНДС у травні 1946 р., Микола Андрієвич став заступником голови, а в 1951 р. після виїзду голови М. Олексієва до ЗСА, перебрав обов'язки голови. Від УНДС Микола Андрієвич був членом підготовчої комісії (що її очолював Ісаак Мазепа) для створення Української Національної Ради. З 1948 р., себто від першої сесії УНРади, М. Лівицький був її членом.

В липні 1949 р. ввійшов Микола Андрієвич до уряду, що його тоді очолював Ісаак Мазепа, як керівник ресорту преси й інформації, а згодом перебрав функції керівника ресорту закордонних справ. Від травня 1954 р. до березня 1957 р. М. Лівицький не входив до складу уряду (Виконавчого Органу), а виконував обов'язки голови УНДС, був членом УНРади й редактором журналу «Мета». На четвертій Сесії УНРади, в березні 1957 р., став головою Виконавчого Органу й керівником ресорту закордонних справ. На цьому становищі він працював 10 років аж до шостої Сесії УНРади, що відбулася в березні 1967 р. На цій Сесії обрано Миколу Андрієвича президентом УНР в екзилі.

Він написав чимало статтей, під його прізвищем, ініціялами, або під різними псевдонімами (напр., Богдан Войнарович, Тиміш Сотниченко, В. Ткач, М. Платковський, М. Євшанський). Він автор двох цінних книг *Відносини Захід-Схід і проблеми поневолених Москвою націй (1957)* і *ДЦ УНР в екзилі міжз 1920 і 1940 роками* (1984). Перша книга — це збірка статтей. Друга книга — це документальний нарис подій за 20 років існування і діяльности ДЦ УНР в екзилі.

За роки своєї праці він багато часу провів у різних країнах, де виступав з доповідями на політичні теми та вів широкі розмови для потреби уряду. Їздив у Німеччині, Франції, Англії, Бельгії, Канаді, ЗСА, Австралії тощо. Свої поїздки використовував також для побачення з урядовими й політичними чинниками різних держав. Усюди його приймали прихильно. Багато праці він поклав також у наладнання стосунків з Американським Комітетом Визволення й з радіо «Свобода». Але домогтися там успіхів було особливо трудно через політику т.зв. «непередрішенства».

Президент М. Лівицький користувався пошаною в українських громадських центрах. У нього також добрі взаємовідносини з українськими Церквами й владиками.

Керівні становища, яких дійшов ювілят здобув важкою і наполегливою працею, вродженою інтеліґенцією, глибоким знанням та готовістю змагатись за збереження й розиток української державної ідеї.

«Українська Думка» (скорочено)

ЧИ ВИ ПІДТРИМУЄТЕ НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ ЗА ПЕРЕБУДОВУ?

Успіхи наших побратимів

РОМАН ДРАЖНЬОВСЬКИЙ

Професор д-р Роман Дражньовський, колишній голова Головної і Крайової управ Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, колишній голова Української Шкільної Ради при СКВУ, довгорічний куратор Американської Географічної Асоціяції, має за собою високий науковий стаж і довголітню працю в українській громаді. Які осяги такої людини підкреслити — важко встановити, бо їх дуже багато. Тому зупинимося довше на його науковій діяльності.

Проф. Дражньовський закінчив студії політичної й фізичної географії та картографії в Ґрацькому університеті в Австрії. Там захистив докторат у 1957 році. Почав він свою наукову працю як куратор мап у Колюмбійському університеті в США, згодом перейняв подібний пост в Американській Географічній Асоціяції. Рівночасно викладав в тому ж університеті та Сіті коледжу в Нью-Йорку. Від 1978 року став куратором і бібліотекарем університету Вісконзін-Мілвокі, коли туди перенеслася Американська Географічна Асоціяція. Від 1979 року він професор цього ж університету. Він теж редактор журналу Current Geographical Publications. Рівночасно він дописує до багатьох фахових публікацій, читає доповіді, бере участь в семінаріях, стає дорадником університетів, бібліотек, фірм і товариств. Все це годі вичислити в короткій інформаційній статті.

Годиться підкреслити, що проф. Дражньовський в 1982 році став почесним членом французької Societe de Geographie у Парижі. Таке почесне членство — це високе визнання для чужинця. У 1978 році він отримав золоту медалю Американської Географічної Асоціяції. На списку медалістів знаходяться світової слави науковці-географи. Від 1902 року отримало цю медалю тільки 55 науковців, а д-р Дражньовський — перший українець поміж ними — є 53 на списку.

В 1989 році Головна управа Братства нагородила проф. Дражньовського Золотим хрестом за особливі заслуги, за його працю в Братстві. Він особливо заслужився на пості голови Головної й Крайової управ Братства, і Братства «Броди-Лев», коли нав'язав контакти з австрійською організацією Чорний Хрест та поробив заходи для впорядкування могил поляглих вояків Української дивізії. Від того часу відбуваються щорічні поїздки для вшанування впалих вояків в околиці Фельдбаху.

Про своє останнє відзначення проф. Дражньовський пише: «Хоч мої попередні відзначення для мене цінні, але Хрест Братства за особливі заслуги мені найдорожчий».

Професорові докторові Романові Дражньовському бажаємо ще багато більших успіхів у його праці.

Література

Віталій Бендер

ТАНЦЮРИСТ НА ОДНІЙ НОЗІ

(З недрукованого циклу «Правдиві історії»)

Літо 1945 року. Для нас, вихідців з поміркованішого кліматчиного поясу, італійський субтропічний червень видавався розпеченою сковородою. Недалеко від Белярії на величезному виноградному полі, обнесеному колючим дротом, висмалюється Перша Дивізія. Сонце не то що смалить чи пече, а, як кажуть галичани в таких випадках, «мордує». Шатер нема. Вночі спимо прямо на землі під огрядними середземноморськими зорями. Ні прослати нема чого, ані чим вкритися, але в цьому випадку ніхто не страждає — всю ніч така духота, ніби на печі вилежуєшся. А вдень, якщо знаходиться не захоплене місце, ховаємося від Вічного Світила під виноградними лозами. Більшість хлопців розгубили всі свої маєтності в час відходу з фронту, тільки й мають те, що на них, нема чим поголитися, бородачів повно. Та цим ніхто не журиться, до дівчат і так ще довго не буде дороги. Найгірше, що дошкулює голод. Вже поїли весь, ще зелений, виноград, уже зрізаємо ще не вистиглі колоски пшениці, посадженої поміж виноградними рядами, жвакаємо зерно. Минає тиждень за тижнем, а харчового постачання ніякого.

На голодний шлунок дні видаються вічністю. Безцільно блукаю від полку до полку. Добре, що жартуни ще не перевелися. То тут, то там почуєш жарт чи смішну розповідь, насмієшся, забудеш про їжу хоч на годину. Біля бувшого фармерського будинку, в якому розмістився дивізійний штаб і різні служби, зустрічаю знайомого шофера. Каже, що невдовзі везтиме кількоро тяжко хворих до Цезенатіко, де діє великий військовий шпиталь. Запобігливо упрошую його взяти мене з собою, щоб хоч в цей спосіб згаяти довжелезний день.

— Ти тупцюйся тут, — радить він. — Спробую, може щось вийде.

Вийшло. В кабіні нас троє — він, я і англійський вояк-конвоїр, який щедро частує нас цигарками, хоч я волів би, щоб він запропонував кекс чи кусник хліба. Їсти хочеться так, що, здається, до безумства один крок.

Ззаду в кузові-фурґоні кількоро хворих підстрашин і стрільців та двоє медичних асистентів. Деякі пацієнти сидять на лавах, інші лежать на одіялах та матрацах. Всіх їх чекають складні операції.

Асфальтова дорога подовбана, розквашена танками, потребує капітального ремонту, то ж їдемо повільно, обережно. А від спеки

нема сховку. В кабіні опущені обидві шиби, переднє скло підняте,а дихати нема чим, і безнастанно заливає піт. Не рятує й близьке сусідство Адріятику, від нього теж тягне теплою вогкістю.

Їдемо вздовж гарно доглянутих нив, виноградників. Ані італійця ніде, поховалися. Вони працюють на полях вночі, при ліхтарях, а вдень відсиджуються в своїх білих товстостінних віллах та погребах.

Через яку годину в'їжджаємо у величезне шпитальне подвір'я. Воно запруджене забиндованими, безруками, безногими, одноокими і повністю сліпими вояками. На полях битв війна скінчилася, але її ехо ще сильно стугонить тут, для цих нещасливців вона не скінчилася і, мабуть, ніколи не скінчиться. Багато вояків, з виду зовсім не ушкоджені, теж пацієнти, з якимись тяжкими недугами. Переважає голосна німецька мова, але від окремих гуртів чутно арабську, хорватську, угорську, румунську говірки. Та ось вухо ловить обривки українських речень:

— ... ну, я її обняв, вона тулиться, не перечить...

Підступаю до гурту — так і є, наші, з Дивізії. Угледівши свіжого прибульця, враз оточують, жваво розпитують, що там діється з Белярії, які останні, найсвіжіші «паролі». Особливу цікавість виявляє молодий старшина, що стоїть ззаду, по відзнаках сотник, мені видно лише його голову й плечі. Він допитується, чи чутно щось про репатріяцію. По його вимові устійною, що він наддніпрянець, отже, ближчий мені земляк. Поступово моя розповідь переходить на вужчу балачку з ним. Коли я кажу «пане сотнику», то помічаю на його обличчі легку усмішку — ні він, ні я так і не встигли органічно звикнутись із українською військовою термінологією, в нашій свідомості ще цупко тримаються ранґи совєтської армії.

Він русявий, досить вродливий, очі довірливі, такі сіро-голубі. Вирішую познайомитись із ним ретельніше. Уздрівши, що я хочу вийти з «оточення», хлопці розступаються і вперше молодий сотник постає перед моїм зором у ввесь ріст. На ньому короткі військові штани «хакі» тропічного крою, права нога відрізана вище коліна. З короткої халощі видніється заокруглений кінець обрубка із дуже свіжими слідами голки й шовкових ниток. Мені здається, що можна б було м'ясо на нозі позшивати акуратніше. Підступаючи до нього, я пробую посміхатися, намагаюся приховати шок. Але, видно, це у мене вийшло дуже незґрабно, бо він сказав:

— Не важний, вояче, з тебе актор. Посміхаєшся, а в очах — жах. Калік ніколи не бачив, га? Адже у нас на базарах було їх повно. Пам'ятаєш? Кожний заробляв на прожиток всякими фокусами. Доведеться й мені вчитися цього промислу. Але слухай, ніякого жалю до мене не виявляй, я дам собі раду...

І ми рушили по алеї, усипаній щебенем. Він на милицях, а я поруч нього. Раз-по-раз я скритно кидав зором на його півноги, але він помітив моє приглядання, зупинився, погладив долонею обрубок.

— Віриш, і досі свербить, гоїться. А що все виглядає як ковальська робота, то це, брате, німецькі хірурги зробили навмисно. Досвідчені фахівці в таких операціях накладають побільше м'ясної м'якоті попід кістку, щоб пізніше, коли приладнають протез, менше давило й боліло. Підшивають щось на зразок м'якої підкладки.

Знову рушили, перемовляючись. З розмови прояснилося, що ми попали в полон того самого року, але на різних фронтах. В совєтській армії дослужився до звання капітана, а як зголосився до Дивізії, то йому утвердили цю ранґу, що рівнозначна сотнику. Того червня йому сповнилося 27 років. Ні, одружитися не встиг, та й не дуже хотів.

— Жінок і так не бракувало, то навіщо поквапно зав'язувати собі світ?

Хоч в цій репліці таїлася світська недбалість і навіть снобізм, в голосі його вичувалася тривога й непевність, щось схоже на ляк. Його зір зосереджувався на рештках ноги, в очах застигала жура, немовби йому було тяжко примиритися з тим, що від нині жінки заледве чи звертатимуть на нього увагу. В такі моменти він втихав, йшов мовчки.

Ми зайшли в його палату-комірчину. Він сіпнув шнур венеціянської штори і в кімнатці враз стало світліше й привабливіше. Попід стіною стояло старанно прибране ліжко, а далі шафка і крихітний столик. Із шафки він дістав пляшку й дві склянки. Я присів на одвірку вікна. Наливаючи в склянки, спитав:

— П'єш вермут? Тепер в Італії крім вермуту й вина нема нічого. А наш брат ці дамські напої не дуже любить.

Вермут був солодкавий, але хмелю в ньому не браковало, в розслабленій голодом голові враз розлилися кружала, що з місця п'янили. Ах, оце б загризти хоч чимнебудь. Ніби телепатично прочитавши мої помисли, з тієї самої шафки від дістав пачку кексів і подав мені.

— Вибач, що завчасу не здогадався. Чув я, що ви там голодуєте навспражки. Сміло натискай зубами, я ще маю, ніяк не наживу апетиту.

Сотник стрибнув до столика, на якому стояв приймач, весь залізний, військовий.

— Мабуть, дивуєшся, звідки в мене це диво? — і він любовно приляпнув по приймачу долонею. — Я служив в штабі Дивізії, в секції зв'язку. А ногу я втратив вже в «мирний час», точніше 11-го травня, коли нашу кольону заатакували совєтські літаки. Мені ще й повезло, бо слідом за нами повз шпитальний обоз якоїсь німецької частини. Два німецькі хірурґи наловчившись за війну відпилювати людські кінцівки, як дрова, миттю відняли півноги прямо біля мого розбитого авта, забиндували, наштрикали в мене морфіни. Наші хлопці владнали мене на воза і я їх попросив, щоб і приймач перенесли з авта до мене. Кажу їм, що відтепер я буду зразком усидливости, за новинами ганятися не зможу, і ось тут приймач виручатиме. Біля Кляґенфурту англійці хотіли його відібрати як трофей, але я через перекладача упросив їх зжалитися над калікою. Подивилися на ногу, махнули ру-

кою — добре, тримай. Та отак і завіз аж сюди. Він — моя надія і розрада, тримає мою руку на пульсі світу, і Москву тягне, та ще й як! Знаєш, німецький виріб, — і замість повнішого словесного компліменту він значуче прицкомнув язиком.

Сотник включив приймач і його маленький покій наповнився чарівними італійськими мельодіями. Згодом з нутра апарату полинула італійська мова і господар помітно зосередився, потім пожвавішав.

— Він заповів танґо «Роза-Марена». Виняткова річ, я вже чув його багато разів. Ось послухай, послухай...

З приймача зірвався танґовий надрив і я перестав жувати кекси. Під супровід оркестри чоловічий голос виплакував тугу незрозумілою мовою.

— Знаєш, про що він співає?

— А про що співають в танґових мотивах — відповів я запитом. — Напевно або про любов, або про зраду чи раптове розставання.

— Більш-менш, — погодився він. — Фактично, про першу далеку зустріч з молодою незнайомкою. Ти, мабуть, знаєш, що у совєтських військових школах вчили мови «правдоподібних ворогів». Мені довелося гризти німецьку й італійську. Як жаль, що не англійську, оце тепер би здалася.

А з приймача текла й текла жура. І раптом в такт танґового ритму сотник почав деклямувати:

Як надійде вечір й місяць виглане з-за хмари
І засяє ніжно над водою,
Згадую тебе, твої обійми, твої чари
І хочу знову бути лиш з тобою...

І втих, бо голос його раптом задрижав. Він схилив голову і заплющив очі, і отак стояв, поки оркестра не захлипнулася останнім акордом. Чи зарецитований куплет був приблизним перекладом з пісні, чи походив з якогось альбомного вірша, я не відважився спитати, бо він якраз був у розхвильованому стані.

Приймач озвався новою, веселішою піснею і він випрямився. Повернувся до мене, ледь помітно усміхнувся.

— А як у тебе з бальними танцями? Умієш?

— Встиг навчитися перед війною. А ви?

І пожалкував, що так необачно вирвався з питанням. Геть забув, що він без ноги.

— Я? — він зціпив щелепи так, що на щоках видулися жуваки. — Я, брате, своє відтанцював. У військову школу я попав в пору, коли там готували не просто офіцерів, а нову клясу, аристократію. Навчали всіх правил бон-тону, як кланятися дамам і як танцювати модерні світські танці. Навчали нас першорядні інструктори й інструкторші. Вчили слоуфокс, румбу, каріоку, танґо і всякі нові витвори. Ти не повіриш, чиїм фаворитом я став в дивізійному штабі, на всяких

розвагових вечірках! Свою милість до мене виказала сама «ґнедіґе фрау» генеральша! Якось на одній вечірці на Словаччині, де чудово приігравала дивізійна джаз-оркестра, я станцювався з однією нашою милою медсестрою. В перерві стоїмо ми вдвох і невинно собі пустуємо. Аж підходить адьютант, вибачається перед медичкою, занадто чемним жестом бере мене під лікоть, відводить в бік і півтоном каже: «фрау» генеральша дуже хоче, щоб ви запросили її на танґо. Оркестрі вже наказано. Тільки но впаде перший такт, відразу ж прямуйте до неї. Зрозуміло? Чемно вклоняється і відходить до столів «вищих людей».

Я був в такому доброму, піднесеному гуморі. Що ж, думаю, добра нагода блиснути, що в деяких речах ми можемо бути вищими від «вищих». За якусь мить джаз починає вирізьблювати одне з найкращих українських танґ. До речі, на отаких «камерадських» вечірках наша оркестра грала лише український репертуар. Ніяк я не міг зрозуміти цих німців. Вважали нас «унтерменшами», але нашу легку музику просто обожнювали. Хорошу мельодію заграли:

Ось візьму перо й чорнило,
Стану я листа тобі писать...

А пані генеральша, треба їй віддати належне, досить гарна собою. Як кажуть, жінка в квіту, десь під сорок років, її донька вже виросла в примітну панночку. А одягалася «ґнедіґе фрау» в паризькі крої, щоб всі лінії її алюрного стану виднілися й сліпому. Зарядившись пруською штивністю, рівним кроком підходжу до неї, кляняюсь. Вона елеґантно підводиться, скидає з шиї шаль і виходить на підлогу. І ось тут дилема. З іншою жінкою чи дівчиною я б танцював танґо впритул, відповідно ритуалу цієї арґентинської витівки. Але як бути з генеральшою? Думаю, тут пристійніше буде тримати певну дистанцію між нею й собою. Запас кроків у мене великий, знав усі танґові па. Але помічаю, що після кожного нового візерунку генеральша опинюється все ближче, ось-ось своїм пишним бюстом приплине до мене. І все невинно посміхається. А гарну усмішку мала, таку звабливу. А потім питає:

— А про що в цій мельодії йдеться? Яка ж вона журна й дітклива.

І я перекладаю їй слова пісні.

— Дуже лірично, — підтверджує вона ще раз. — Гм, «Так тужно за тобою, забрала серце ти моє...» А ви б мені написали такого листа, якщо б мені вдалося прихопити ваше серце?

І тиснеться вже без ніякого сорому. Добре, що сам генерал пив коньяк у високій компанії і був повернутий до залі спиною. А невдовзі ще більше пощастило — танок скінчився і я попровадив її на місце.

— Сподіваюся ще одного запрошення. На танґо, — не рече, а вже наказує генеральша. — Танювати з вами одна розкіш.

Відтанцював я з нею ще раз, ніби крізь муки перейшов, тримаючи дистанцію. А вона резервує мене в партнери на ще одне танґо. Розказав я медсестрі всю історію і вдвох ми придумали простеньку версію.

Я післав її до казарми відділу зв'язку, а через чверть години прибігає підстаршина, винахідливий коломийчанин, заклопотано мельдує якусь там неполадку і ледь-ледь співчутливо посміхається. Я з місця до генеральші, цокаю закаблуками і повідомляю, що мушу негайно відійти до свого відділу в справах службових.

— «Шаде», каже вона. — Що ж, дотанцюємо іншим разом...

Але іншого разу так ніколи й не сталося, бо на такі вечірки я більше не ходив, завжди на той час викроював собі якусь службу. Чув я, що пані генеральша просто гербувала своїм чоловіком, потаємно крутила любовні афери із старшинами, для одного з яких, поручника Т., все це ледве не скінчилося польовим трибуналом. Ролю джіґґала я розцінював як принизливу, які б там втіхи не були.

Сотник знову підсилив звук у приймачі, з якого й цього разу лунало танго. Він стояв мовчазний, задуманий, ніби мить тому й не розказував про епізод з генеральшою. Ту розповідь він мітив як легку розривку, але ні він, ні я ні разу не усміхнулися. Витиснути втрачену ногу з ментальної фіксації не вдавалося ні серйозними розмовами, ні легким тоном, ні музикою. Під музичний ритм він обома милицями почав маніпулювати перед собою танцювальні кроки. Стоючи на одній нозі, трохи схилившись, він милицями відтворював себе самого, двоногого. Тут він повернувся до мене і вздовж його носа я помітив отеки сліз, а в його сіро-голубих очах, як в криницях, назбирувалося ще більше вологи. Сердитим порухом він жбурнув милиці на підлогу, рвучко повернувся до стола і виключив приймач. Долонею змахнув сльози і дещо спокійнішим голосом сказав:

— Як подумаю, що в цьому світі я не тільки чужинець, а ще й безногий, так і сльозотеча. Не можу стриматися від саможалю: кому я в такому стані потрібний? Але ти про цю слабість нікому не кажи.Знаєш, вояку теж дозволено інколи плакати, але лише в душі...

Позбирав милиці, підступив до шафки, витяг дві пачки кексів, і пакет цигарок і простягнув мені:

— Бери, не відмовляйся. Голод гордістю за пупа не візьмеш...

Ми вийшли на подвір'я.

— Пане сотнику, — сказав я. — Якщо б я вийшов з війни з однією ногою, я б теж плакав, плакав би ридма, не соромлячись.

— Дякую за підтримку і солідарність, — і ми розсталися міцним рукостиском.

Через три тижні мені знову пощастило навідатись до Цезенатіко. Сотника там вже не було — його й інших воєнних інвалідів відправили до Німеччини. Чи уникнув він репатріяції — не знаю.

Рімні-Лондон, 1947-52

Репортаж

Михайло Березовський

ЧЕРВОНІ МАКИ ЗАМІСТЬ МОГИЛ

Враження з поїздки під Броди

Хто це мак щороку сіє,
Розкидає по ланах?
Мов китайка червоніє,
Мов жалоба на житах.

О. Олесь

В кого із нас, ще в дитячім віці, не було мрії побачити столицю України — Золотоверхий Київ. Така мрія сповнилась 11-го червня 1989 року. Я один з Америки з групою канадських українців з Торонта Канада, через Ґандер, після 10 годинного лету, прибули до вимріяного Києва — тільки на один день. На другий день двомоторовим літаком частина групи полетіла в другу столицю, до Львова.

Перед вечором з готелю «Дністер» я пішов до церкви св. Юра, яка, на щастя, була ще відкрита. Зі Львова я кількакратно виїжджав до Золочева, до родинного села Тростянця.

В селі приємна після 45 років зустріч зі сестрою, рідними, сусідами і знайомими. Найбільш драматичною була зустріч з трьома побратимами-дивізійниками. Один із них — це мій товариш, з яким останній раз ми бачились на Словаччині, другий — це товариш шкільної лавки, якого я стрічав на передовій лінії, що сидів при надавчім апараті до артилерії під Фельдбахом; третій — це старший за нас вояк артилерії, який попав в полон під Бродами. Його й інших вояків у колонах з німецькими полоненими гнали-провадили в тимчасовий табір полонених, що був в селі Плугів, 8 кілометрів на південний схід від Золочева, попри його рідну хату. Всі вони відбули 10-річні і більші строки заслання в таборах полонених у копальнях вугілля на Сибірі.

Ідемо на побоєвища Дивізії. 19 червня 89 р. по полудні мій колеґа-побратим, моя сестрінка, водій авта Зенко вибралися з-під Миколаївської церкви, попри Успенську, яка ще закрита, і в'їхали на асфальтову дорогу на Броди.

Зараз за селом Єлиховичі тепер вже Золочів. Тут в 44 році відбулися тяжкі бої у так званім «Колтівськім коридорі». Тим коридором мчали совєтські танки і піхота, що прорвали фронтову лінію, яку творила частина Дивізії на південний схід від Ясенова, в напрямі Колтова. Ті частини, з тої фронтової лінії відступаючи, були зайняли боєві становища з обох боків того коридора. Протитанкові відділи

29-го полку, що відступали з-під Ясенова і Сасова, сильним вогнем били по ворожих танках. Вороже літунство бомбардувало становища дивізії в лісках з боків цього коридору, і від бомб горіли жита. З горіючих танків і горіючого поля створилося пекло, згинуло багато війська, багато поранених під горячим сонцем докінчувало своє життя. Там ранено сотника Мирослава Малецького, теперішнього голову Головної управи нашого Братства. Один із тих танків, що був пошкоджений в цьому коридорі, стоїть відмальований на середмістю Золочева.

В околицях того коридору багато вояків Дивізії попало в полон, і тільки невеликій частині пощастило дістатись до УПА, яка там справно діяла, збираючи залишену зброю. Навпроти цього поля-коридора, над дорогою Золочів-Броди, стоїть величезний пам'ятник перемоги Радянської армії над армією німецьких фашистів.

На таблиці пам'ятника ніякої згадки про Українську дивізію. Цього народові пригадувати не можна.

Далі ми поїхали до Сасова, Ясенова і Підгірців. У Підгірцях ми висіли з авта перед великим костьолом. Навпроти нього на горі стоїть замок-музей Собєського. Відступаючи вранці з-під Бродів, частини дивізії ввійшли на дорогу, що веде до Золочова. Їх зустрів сильний несподіваний вогонь з горбів правого боку села — з вежі костьола тяжкі кулемети били по вояках.

Тоді протитанкові гармати і ґранатомети інших частин сильним вогнем відповіли по ворожих становищах, і кілька стрілен попало у вежу цього костьола. Штурмом підгору викинули ворога з цих становищ і зайняли присілки й село Підгірці. Ворожі загони, щоб крити свій відступ, запалили господарства на правім боці села над горбами.

Той ранок коштував Дивізію дорого, а село Підгірці переходило з рук до рук кілька разів. З Підгірців досить стрімкою і крутою дорогою ми з'їхали на автостраду Львів-Київ. Це дещо ширша, ніж звичайна, дорога з двома лініями руху; одною — на схід і другою — на захід. Їдемо до Олеська. На лівім боці на горбі стоїть величезний пам'ятник — «Чудо Будьонному». Здаля пам'ятник виглядає немов його кінь простягнув ногами понад дорогу. На коні будьонщик з автоматом, націленим на північний захід, а ліва рука піднесена вгору. Внизу над криничкою стоїть невеличкий будинок-музей. Картина цього пам'ятника є на стіні в готелі «Дністер» у Львові.

В Олеську ми оглянули ззовні історичний замок, а в Підлиссі ми віддали салют впавшим побратимам, напились води з криниці Шашкевича, з якої в гарячі липневі дні в 44-тім році, докраю спрагнені побратими Дивізії, теж пили холодну, мов з ледом, воду.

Пам'ятник Шашкевича — висока вежа з хрестом, стоїть, як колись. Біла Гора вже не так біліє, вона заросла кущами. Кругом Білого Каменя рівні поля, тут тепер зразковий колгосп, головно для замиленя очей туристам і шкільній дітворі.

Повертаючись додому, діти питаються своєї учительки:

— Чому на полях під Білим Каменем так багато червоних маків?

— Бо там багато посипано штучних погноїв.

Від Білого Каменя на схід лежать села: Почапи, Хильчичі, і збоку Золочева, Городилів. З тих горбкуватих і лісистих сіл дивізійні частини мусіли вийти на рівні поля і багнисті торфовиська, щоб між Вороняками і Княжим вирватись з окруження. Тут ворог збирав своє жниво.

Сонце вже сідало на горі Вороняків, як ми рушили автом з Білого Каменя в гирло прориву Дивізії — до Княжого і Вороняк — та опинилися в Золочеві. Ще одна безсонна ніч в селі, і прощання, може останній вже раз. Зі Львова знову літаком до Києва, де провели не цілих три дні, і літаком Аерофлоту з аеродрому Борисполя біля Києва до Торонта, де внук чекав на подарунки з України.

І хоч яка тепер в Україні свобода, ви ще відчуваєте і навіть часом бачите, що ви на мушці. «Хоронителі» свою роботу роблять, їх не розпустили. Можливо, настав час, щоб провірити можливості віднайдення місць, де впали дивізійники під Бродами і Золочевом. Там є ще в живих наші побратими, є старші люди-свідки тих подій. Ситуація в Україні, як виглядає, змінюється на краще. Нарід набирає відваги. Можливо, спільно з тими побратимами можна б працювати в віднайдені місця поховання впавших вояків та зібранні інших даних.

Фейлетон

Ро-Ко

МІША І РАЇСА

Йдучи за своїм втертим звичаєм називати своїх президентів і провідників здрібнілими іменами, як Джіммі Картер, Роні Реґан, навіть Біллі Ґраґам, американці, приймаючи Горбачова за «свого ґая», теж почали називати його так само — Міша. Для Раїси якось ще не придумали жодного здрібнілого ймення, але сподіємося, що й їй припаде така честь.

Недавно в американській пресі появилася біографія Міші — і ще яка! Мабуть, такої біографії не читали й не скоро читатимуть в Радянському Союзі про їхнього товариша президента Горбачова. У цій біографії і дитячі літа Міші описали, і перша його любов з десятирічки (тепер уже розведена) згадувала молодого Мішу не злим тихим словом, і романтично зобразили його останню любов на перший погляд. Може не всі наші передплатники читали той життєпис, тож варто про нього згадати, як уже не з політичної, то бодай з точки зору людської завжди жадної цікавости.

Отже, пічнемо від кохання на перший погляд. Товариш Горбачов (тоді ще не Міша в американців) був комсомольським провідником

у Московському університеті, і, очевидно, дивився на соціялістичне життя з соціялістичної точки погляду — тобто, щоб усі життєві сили кожної людини спрямовувати на здобуття цілого світу для соціялізму. Вся інша діяльність уважалася марнотравством. А тоді, після війни, між молоддю в Москві поширилося, неначе приємна погода по бурі, одне «марнотравство» — курси танців. Нічого дивного, що товариш Горбачов із ще одним товаришем-комсомольцем ходили по тих курсах танців і висміювали тих, які займалися несоціялістичною діяльністю. Але доля людини, соціялістична вона чи буржуазна, ходить своїми стежками. Доля так то накомбінувала, що на одному курсі танців партнерка ще одного товариша Горбачова (не того, що з ним ходив давати нагану) відразу впала в око Міші. Вона звалася Раїса Титаренко. Раїса гарна була і мудра дівчина, тож Міша і конем її не об'їхав. Дальшу історію Міші і Раїси всі знають.

Друге цікаве відкриття в тій біографії — це те, що предки Міші в половині 1800-их років переселилися до Ставрополя з України. А хто в той час виїжджав з України, і чому? Раїса походить з Сибіру. А кого виселювали на Сибір, і чому? Чи це не дивний збіг обставин?

Тут слід додати до біографії інший факт, а саме, що теперішній президент Горбачов добре говорить по-українському. Це подав з достовірних перших джерел добре поінформований репортер «Вістей комбатанта». Під час візиту в Лондоні тоді ще секретар ЦК КПРС Горбачов розмовляв з одним англійським парляментаристом українського роду українською мовою; вони навіть змагалися, хто більше віршів Шевченка знає на пам'ять. Ще інше спостереження. Мій приятель, той від політики, під церквою давав мені докази, підтверджені розмашистою жестикуляцією, що, згідно з його вухом й політичним інстинктом, Міша в своїх промовах і бесідах принаймні що десяте слово вживає українське.

З того всього можна поставити таке політичне запитання: Хто рятує чи руйнує Радянський Союз чи, хай буде, російську імперію?

В наш час, коли події біжать не сім-милевими, з тисячу-милевими кроками, навіть найвизначніші совєтологи з оксфордськими й гарвардськими студіями безрадні. В кожному разі місце Горбачова в історії запевнене. Якщо він врятує російську імперію, будуть його хвалити як великого державного мужа навіть американці, які більші патріоти російської імперії, як росіяни. А якщо зруйнує?

Колись, за часів терору чи застою, Мішу — і Раїсу — зробили б буржуазними націоналістами, і то українськими, бо російського буржуазного націоналіста «нє было, нет і не будєт». І вони помандрували б туди, куди мандрували їхні предки.

Тепер, коли демократія сказала своє слово навіть в Румунії, Горбачов стане великим реформатором в очах усіх східноевропейців і навіть небуржуазних українських націоналістів. А американці і з таким Мішею погодяться, щоб робити з ним нові бізнеси.

З України

«НЕ ЧІПАЙ КАТЕ, МОЛОДЕ ЖИТТЯ. БЕРИ МЕНЕ!»

Про геройську посвяту Михайла Драй-Хмари

Широкого розголосу була набрала небуденна подія, що сталася в німецькому таборі смерти в Освєнцімі. В 1941 році польський монах Максиміліян Кольбе жертвував себе за приреченого на голодову смерть одного польського батька. Після беатифікації Кольби в 1971 році і його канонізації в 1982 році, іменем Кольбе називають інституції, школи, на прикладі його геройського вчинку виховують молоде покоління.

Про таку саму геройську смерть на Колимі 1939 року українського поета-неокласика, перекладача і літературознавця Михайла Драй-Хмари, котрий заплатив своїм життям за життя молодої людини, досі мало хто знав. Щойно тепер, з нагоди його ювілейного року 100-ліття з дня народження і 50-ліття смерти, «Літературна Україна» від 26 жовтня 1989 року помістила спогад колишнього в'язня П. Василевського про його трагічну смерть. У цьому спогаді Василевський передав розповідь довоєнного колимського в'язня Михайла Добровольського з 1950 року:

— Був у мене на Колимі друг незабутній, ще й тезко, — український поет, професор — знавець мов і літератур… Прізвище поет мав якесь чудернацьке з двох окремих слів, одна половина ніби як німецька, а друга — українська. Якщо ж перекласти по-російському, то буде «три тучи»…

— То, можливо, його звали Драй-Хмара?! — обізвавсь я знизу.

— А звідки ти його знав? — спитав «дядя Міша».

Я сказав, що не знав Драй-Хмари особисто, але щось подибував з його віршів у котромусь харківському виданні двадцятих років, коли ще до війни жив на Кубані.

— Так, ти вгадав, то був Михайло Драй-Хмара, — ствердив згори поетів тезко.

— Драй був взірцем благородства й доброти, здавалося, — він любить усіх людей однаково, хто б вони не були. Я з ним разом у 1938-му спішкував цілу колимську трасу, від самого Магадана, а взимку 1939-го обоє ми вже числилися напівдоходягами. Напровесні того ж року перебували в таборі поблизу шахти Аркагала, де над силу працювали на очищенні під'їзних автодоріг, копанні кюветів тощо. Тезко сильно бідував з ногами, бо мав цинготні рани-виразки, проте мусив ходити до роботи.

— А що ж сталося далі з вашим другом? — допитувавсь я.

— Одного сонячного квітневого дня, коли було по-колимськи відносно тепло, а наша бригада поралася на дорозі, до нас наблизилося легкове авто — «емка». Конвой вишикував шеренгою бригаду з сорока доходяг.

З «емки» вилізли троє із сусманського управління, притримуючи при боках мавзери. Усі, як завжди тоді, «під мухою»… Підійшли. Конвой щось їм доповів… Один із трьох повільно витяг мавзер з дерев'яної кобури і, підійшовши за кілька кроків до першого в'язня, — трах, до п'ятого — трах… Ми з Драєм стояли аж у четвертому десятку поряд, а з другого боку стояв

київський студент Володя (прізвища вже не пам'ятаю — П.В.), з чиїм батьком Драй дружив колись у Кам'янці. Отож, коли почали нізащо розстрілювати щоп'ятого, Драй умить обрахував, що під кулю потрапить саме студент, Володя...

Щойно кат наблизився до чергової п'ятірки, до Володі, як Драй рвучко відштовхнув студента і став на його місце зі словами: «Не чіпай, кате, молоде життя, бери мене»... З цими словами він плюнув прибульцеві межи очі... Все відбулося блискавично... Тієї ж миті кат упритул випустив у груди Драя решту набоїв... Драй ще встиг прохрипіти «Гад!...» і, відштовхнувшись правицею від мого лівого плеча, бездиханно упав горілиць з розплющеними в небо очима...

Другого дня вигнали хоронити розстріляних товаришів, їх було п'ятеро. Кожному до ноги прив'язали дротом бирку з номером, а оскільки з мертвих, коли ще були «теплі», воєнізована охорона зняла всю благеньку одіж, ми загорнули тіло Драя чим могли... Чотирьох поховали до спільної неглибокої ями, а для мого тезка ми довго копали у вічній мерзлоті окрему яму...

А.К.

СВЯТО СОБОРНОСТИ В УКРАЇНІ

Велика рада Народного руху України разом з молодими науковцями академічних інститутів історії та суспільних наук провела 13 січня в Києві сесію на тему: «Об'єднання УНР і ЗУНР — визначна подія в історії українського народу».

На сесії виголошено п'ять цікавих доповідей із залученням досі невідомих широкому загалові матеріялів, на теми: «Українська Народна Республіка і відновлення народної державности», «Історія утворення ЗУНР: хроніка, документи, коментарі», «Проголошення Акту злуки УНР і ЗУНР», «Соціяльна природа ЗУНР та її взаємини з УРСР», «Українська державність в XX ст. — Історія і сучасність». *(Культура і життя* ч. 3/90).

Вступне слово, включно з прочитанням Акту злуки УНР і ЗУНР, голови Руху Івана Драча надрукувала *Літературна Україна.*

Половину першої сторінки *Літературної України* (ч.4/90) присвячено на багатоілюстрований репортаж про живий ланцюг від Києва до Львова для відзначення злуки з УНР 22 січня 1919.

У репортажі згадується, між іншим, що на майдані перед Софійським собором святкування продовжувалися мітинґом, який вів Д. Павличко. На ньому виступали: письменники О. Гончар, Ю. Мушкетик, П. Мовчан, народні депутати В. Яворівський, С. Конєв, М. Куценко, представники УЦК та УАПЦ, голова УСГ Л. Лук'яненко, М. Горинь, І. Заяць, Ю. Базьо та багато інших. Мітинґ завершився виступом голови Руху І. Драча. Учасники мітинґу поклали квіти до пам'ятника Т. Шевченкові та на могилу М. Грушевського. Мітинґ прийняв резолюцію, в якій пропонується 22 січня вважати святом соборности України.

Газета *Молодь України* також помістила на першій сторінці ілюстрований репортаж. Його авторка Олена Ященко, між іншим, пише: «Чи не вперше відзначалася дата, про яку, скажемо прямо, переважна більшість із нас мало що знала».

А про учасників згадує, що «молоді в ланцюгу було багато. Вона тримала різноманітні гасла — відповідно до своїх поглядів і прагнень. Тримали й прапори — майже виключно — жовто-блакитні».

А про вечірній мітинґ пише, що «лунали заклики до демократичних перетворень у республіці, славили її соборність». Згадує теж, що «закликали до виходу України з СРСР, коли на дах виносили прапор з написом «Геть окупантів!».

ПОВЕРНЕННЯ ВАСИЛЯ СТУСА

За рішенням секретаріяту правління СПУ утворено комісію по творчій спадщині В. Стуса. Комісія подбає про видання творів поета та увічнення його пам'яти, — повідомила *«Літературна Україна»* (ч. 3/90). Президія правління Спілки відкритим голосуванням одностайно прийняла Василя Стуса (посмертно) до СПУ (ЛУ ч. 4/90).

Стус, визначний український поет, помер на засланні, переслідуваний за його оборону української культури. Дещо світла на душевний біль Стуса кидають його листи. Один лист, написаний 12 грудня 1962 року до поета Андрія Малишка, опинився в документах, позначений буквами «ДО», тобто допуск до них обмежений. Стусові було тоді 24 роки, він викладав українську мову і літературу в Горлівці, Донецької області.

...«Іноді видає, що діячі нашої культури роблять даремну справу. Вони співають, коли дерево, на якому вони сидять, ритмічно здригається від сокири... Як можна розуміти їх спокій? Як можна зрозуміти слабості зітхання, кволі піклування про долю хутора Надії, слабенькі нарікання, коли мусить бути гнів, і гнів, і гнів!?

[...] Зрозумійте мене в моєму горі, бо я чую прокляття віків, чую, бездіяльний, свій гріх перед землею, перед народом, перед історією. Перед людьми, що своєю кров'ю кропили нашу землю. Довгий мартиролог борців за національну справедливість лишає нам історія, а ми навіть на гнів праведний не можемо здобутись»...

ДРАМАТИЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ І РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА

Ось три документи, до яких доступ обмежений ще й досі в Україні, інформують громадськість про русифікаторські заходи щодо української мови й правопису, — як подав Роман Когорський в *Літературній Україні.*

З першого документу — доповідної записки голови Державної правописної комісії Ф. А. Редька від 30 червня 1942 року довідуємося, що та Комісія була покликана Радою народних комісарів УРСР дня 15 травня 1938 року для перегляду українського правопису.

«Завдання цього правопису було ліквідувати націоналістичні перекручення в теперішньому правописі»...

Коли 2-га редакція правопису була готова до затвердження, «виникла потреба погодити проєкт нового українського правопису з реформами російського». Так було створено третю і четверту редакції українського правопису. З вибухом війни Комісія перенеслася до Уфи для закінчення роботи.

(До речі, після Жовтневої революції український правопис змінювався вже тричі).

Другий документ — довідка голови редакційної комісії про редаґування Російсько-українського словника — того ж Редька з 12 червня 1942 року. Сам словник склав колектив Інституту Академії наук, а до його обговорення і остаточної редакції покликано спершу комісію з 13 осіб, а відтак підкомісію з 5 осіб. В довідці наголошується різні ускладнення між членами Комісії, а зокрема гострі розходження між академіками М. Калиновим і А. Кримським. В травні 1941 року Кримський заявив про свою цілковиту незгоду з Інститутом мовознавства, вийшов з складу Комісії і припинив всяку роботу. Працю над словником продовжували в Уфі три редактори: Тичина, Калинович і Яновський.

Третій документ — лист Кримського до голови Комісії Редька. В ньому читаємо про незвичайно цікаву мотивацію Кримського про безповоротний вихід із складу Комісії:

«Словник складено не попросту в обрусительному дусі (це було б ще півбіди): складено його із свідомим напрямом систематично покалічити нашу мову, спотворити й перекуртити її структуру. Я рішуче бажаю бути непричетний до цього словника», — який називає «російсько-російський», а його редакторів (крім Редька, Яновського, Тичини) — «мовокалічниками» і «мовозасмітниками».

Не абиякою причиною його виходу з складу Комісії було теж бажання «чесними очима дивитися в вічі галичанам та буковинцям, які за царських часів гостили його як українського письменника і видавали його праці, за що він був їм на віки вдячний.

Вісті з України

Клюб кандидатів. Газета *Молодь України* (ч. 16,1990) повідомила, що міжобласна група молодих кандидатів у народні депутати України, які перебували у Києві, вирішила утворити свій клюб. Як годиться, розробили програму, підготували звернення до виборців. навіть назву запропонували — «Весна-90», сподіваючись, приживеться. А ще сподіваються, що підтримають їхню позицію щодо найближчих змін соціяльно-політичного та економічного становища в республіці й інші кандидати — незалежно від віку і того, до яких рад вибираються.

Письменники кандидатами. Кандидатів в депутати України із членів Спілки письменників України було 42, між якими були теж нинішні депутати до Верховної Ради СРСР, а до місцевих рад — 50.

Що думає міністерство вищої та середньої спеціяльної освіти в Україні? На запитання студента, як у вищих учбових закладах (вузах) реалізуватиметься Закон про українську мову, Л. Кащенко, перший заступник міністра, відповів:

— Наше міністерство ще до прийняття Закону було за те, щоб надати українській мові статусу державної, і одним із перших перейшло на неї у своїх стінах.

— Нині нема вузу, де б не розпочався процес реалізації закону. Скрізь розробляються свої програми, зазначаються конкретні терміни. І ми в себе продумали програму щодо забезпечення кадрами, підручниками, хоч все це, повинен сказати, не просто. З нового навчального року передбачаємо запровадити вивчення української мови для тих студентів перших-других курсів, що не знають її.

Чи тільки вандалізм? Газета *Молодь України* (ч. 17/90) подала, що в Києві вчинено цинічний і жорстокий акт вандалізму — невідомими особами знищено оригінали високохудожніх творів відомого скульптора, художника та етнографа, збирача духовних цінностей українського народу Івана Гончара. Знищення скульптурних портретів Б. Хмельницького, М. Залізняка, І. Ґонти та О. Довбуша — це не лише його особиста біда, але і наш спільний народний біль, злочин скоєний проти всієї нашої культури і людяности.

Державні органи не зробили жодних заходів, щоб взяти під охорону оселю-музей І. Гончара, який фактично є нашою національною гордістю. Причина — «існуюче положення».

А. Зубко закінчує свій репортаж ось таким здогадом: «...є, мабудь, якісь темні сили, яким дуже хотілося б підігріти пристрасті на національному ґрунті, посіяти незгоди і спровокувати гарячі голови, особливо молодих неформалів, на необдумані дії у відповідь. Чи не для того, аби опісля застосувати щодо них, тверду руку?»

Чорнобильські діти на лікуванні в Ізраїлі. Делеґація Всеізраїльської федерації праці «Гістадрут» відвідала Спілку псьменників України. Делеґація, в якій брав участь український поет Ізраїлю. Мойсей Фішбейн, прибула на запрошення Укрпрофради для організації відправи на лікування в Ізраїль групи дітей з зони Чорнобиля.

У своєму виступі І. Драч закликав спільними зусиллями зафондувати в Києві культурний центр Ізраїлю та вже думати про відкриття у столиці України ізраїльського генерального консульства.

Дня 15 січня ізраїльська делеґація разом з групою чорнобильських дітей, супроводжуваних українськими лікарями, вилетіли до Тель Авів.

Що таке: спецфонди? Спецфонди — це списки літератури, що підлягає вилученню з продажу, бібліотек та навчальних закладів. До 1935 року вийшло чотири таких списків, а в повоєнні роки їх вийшло безліч. Твердять, що 75 відсотків української літератури опинилися у спецфондах. Ці списки документують винищення культури, позначають зміни політичного курсу й відбивають хронологію арештів.

Наприкінці 1989 року завершено перегляд видань, які свого часу потрапили до спецфондів. Усі списки анульовано, вилучена література повертається до читача. Біда тільки в тому, що тих видань обмаль, бо звичайно заборонені книжки нищено на складі, як теж у бібліотеках.

Висиплемо могилу. Олекса Коломієць написав відкритого листа до голови Українського фонду культури Бориса Олійника. У листі він порушує справу будови пам'ятника жертвам голоду на Україні. Його пропозиція козацька й традиційна — висипати величезну могилу.

«Учасником будови пам'ятника жертвам голоду міг би стати кожен з багатомільйонного народу України. Тож хай кожен, як святий обов'язок перед закатованими голодом, як каяття перед ними, як клятву затямить — вовіки не забути їх, і ніколи не дозволити подібного глуму на землі українській, — нехай кожен принесе на цей курган хоч жменьку землі, — як дещицю на всенародно творимий пам'ятник...»

Борис Олійник, відписуючи, одобрив такий проєкт: «Давайте ж і ми насиплемо могилу, серед степу широкого на Вкраїні милій, — на найврожайнішій землі, вічний, як сама земля, пам'ятник жертвам голоду. [...] Український фонд культури чекає на твою мудру пораду, Громадо! Пишіть нам...» (ЛУ ч. 1/90).

Пам'ятник жертвам голоду і репресій. Товариство «Меморіял» поставило собі за мету створити в Києві меморіяльний комлекс жертвам голоду й репресій, до складу якого входитиме музей. (ЛУ ч. 1/90)

Спомини Хрущова. Починаючи з 1967 року, син Микити Хрущова, Сергій, чотири роки відредаґовував близько 1500 сторінок машинопису, виготовленого з плівки, споминів свого батька. Саме тоді викликав Микиту Хрущова член ЦК Кириленко, і йому катеґорично сказав, щоб припинив диктувати мемуари та здав всі рукописи й плівки до відповідних орґанів. Хрущов запротестував, але через рік КҐБ таки відібрав у нього рукописи та плівки. Одначе, в той час спомини Хрущова вже були на Заході. Від Хрущова зажадали заяви, ніби те, що надруковано на Заході, «фальшивка». Він зробив заяву, але тільки про те, що особисто він своїх споминів на Захід не передавав. І це була правда. (МУ ч. 3/90)

Не реєстрували кандидатів-літераторів. Перед виборами були випадки з літераторами, котрих висували в кандидати до народних депутатів організації Товариства української мови ім. Т. Шевченка, яких не реєстровано. Подібні випадки траплялися й з кандидатами від асоціяції «Зелений світ». (ЛУ ч. 1/90)

Де ж бібліотека Ярослава Мудрого? Під таким наголовком *Літературна Україна* (ч. 1/90) помістила репортаж Тетяни Богданової, з якого довідуємося, що наприкінці 1989 року відбулося чергове засідання Ради охорони пам'яток історії та культури Спілки письменників України.

Про перші сліди цієї бібліотеки написала дружина голови Комісії по розгляді перебудови споруд на території колишнього Межигірського манастиря. Комісія виявила підвальне приміщення заповнене книгами. Про цю знахідку заборонено говорити, а приміщення замуровано... Про знахідку свідчить ще одна жінка, яка працювала свого часу архітектором, і один чоловік з будівельної бриґади, який просив не писати його прізвища.

Археолог О. П. Силин вважає, що бібліотека Ярослава Мудрого — це комплекс колосальної документації всіх етапів нашої стародавньої історії. Про важливість віднайдення цієї історичної пам'ятки зайве доводити, але Межигір'я й донині перебуває у радіюсі закритої зони. Хто і що заважає пошукам цієї бібліотеки?

На засіданні вирішено порушити справу дозволу на дослідження перед депутатами Верховної Ради УРСР, залучивши для цього й широку громадськість, бо археологи й історики нетерпеливо чекають на дозвіл розпочати дослідження.

«Дія» — єднання. Цими днями в Києві створено нову асоціяцію «Дія». У програмі організації — єднання народів і протистояння шовінізмові. У роботі установчої конференції взяли участь національні товариства українців, евреїв, тюрків, вірмен, ассірійців, чехів і словаків, поляків тощо.

До речі, робочою мовою конференції була українська, і жодних ускладнень. Передбачається видання одного українсько багатомовного часопису «МИ», де одна половина матеріялів — українською, друга — мовами інших народів («МУ», ч.24).

Український ПЕН. Президент Українського центру Міжнародної Спілки письменників — ПЕН Микола Вінграновський у розповіді про цю організацію згадує, що її першою акцією має бути відзначення сторіччя від дня народження Олександра Довженка та перенесення його праху до Києва.

Членами цієї організації є п'ятдесять українських літераторів з України і двадцять письменників, що живуть поза межами Союзу («ЛУ», ч.1/90).

Передріздвяна гарячка на виїзд до західніх областей України. Спеціяльний кореспондент *Літературної України* (ч. 2/90) Ярослав Голець починає свій різдвяний репортаж з почутого на початку січня біля кас Київського центрального двірця.

При одній касі:

— Дівчино, мені будь ласка, квиток до Львова. На п'ятого січня.

— Нема — ні спальних, ні купейних, ні пляцкарних, ні загальних.

Інший підходить:

— Прощу щось на четвертого січня до Івано-Франківська.

— Все продано.

І далі:

— До Луцька!

— До Рівного!

— До Чернівців!

— Нема! Нема! І не буде! — чути відповіді касирів.

Мова про мову. У Нью-Йорку під егідою секретаріяту ООН на базі Гартфордського університету відбулася восьма наукова конференція з проблем мови і комунікації.

З інформацією про мовні процеси в Україні виступив її представник Сергій Ткаченко, який наголосив їх показовий характер для всіх республік Союзу, де спостерігається пожвавлення національного життя («КіЖ», ч.60/90).

У відставку... Чернівці, Чернігів, Донецьк, Івано-Франківськ, Харків, Хмельницький, Ужгород... Мітинґовий вихор уже змінив керівництво у багатьох областях республіки. Колишні лідери йдуть на «заслужений відпочинок», а проблеми залишаються. Чи вирішать їх кадрові зміни? («МУ», ч.31).

Спогади генерала П. Григоренка в СССР. Газета *«Молодь України»* в числі 29 і 30 за 1990 р. помістила уривки з першої частини книжки Рой Медвєдєва «Л. І. Брежнєв у роки війни». У цій книжці Медвєдєв м.ін. наводить довшу цитату із спогадів ген. П. Григоренка про Брежнєва.

Там він теж згадує, що спомини ген. П. Григоренка опубліковані 1982 року в США нині готуються до публікації журналом «Звєзда».

Український історико-етнографічний музей І. М. Гончара. Нарешті Київський міськвиконком дня 22.01.1990 року започаткував перші кроки щодо будівництва музею, яке здійснюватиме Київський філіял «Архпроєкт» в 1990-1992 роках.

Амнестія... Рішенням З'їзду народних депутатів СРСР проголошено амнестію 6412 чоловікам за злочини під час Афганської війни, скоєні на території цеї країни. З них — 714 за вбивства, 2840 — за продаж зброї, 524 — за вживання та продаж норкотиків.

Ця безпрецедентна амнестія спричинила велику радість тим кому вернула волю і їхнім батькам, але що про неї думають інші довідуємося з газети «Молодь України», ч.29:

«Про цю війну знають ще дуже мало, — сказав Віктор Максименко, інвалід першої групи, ветеран — «афганець». Я бачив поголовно вбиті афганські племена. Я знаю, що »нестатутні» знущання в Афгані були жахливими. На власному досвіді стикався із злочинною безвідповідальністю офіцерів. Неодноразово бачив, як торгували зброєю... Багато причетних до цих злочинів повернулися на Батьківщину героями. Я знав і таких, хто йшов під трибунал, тому що не витримав знущань «діда» і жбурнув у нього гранату. На тій війні й справжні злочинці, були й невинні жертви. Не можу за прикладом З'їзду судити чи милувати всіх гуртом. Мені не зрозуміле всепрощення...»

«Неформали» в партії. Газета «МУ», ч.25 подала вістку, що цими днями в Києві відбулася дещо незвична зустріч секретарів та представників понад 150 партійних організацій міста, які ор'єнтуються на «Демократну платформу» в партії. Подібні зустрічі скоріше мали місце в Москві і Харкові.

На цій зустрічі заторкнуто безліч справ, між іншими: «самостійність» — відмежування від Москви, витіснення з партії консерватів, відміну 6-тої статті в конституції та багато-партійність (до речі вже офіційно зареєстрована соціял-демократична асоціяція Союзу), ліквідацію у збройних Силах, КДБ, МВС та найбільш радикальну справу самостійности Компартії України із своєю національною програмою.

В 4-му числі В.К. ми інформували наших читачів що «гряде можливість зросту коштів поштових та інших. Довго не приходилося чекати. З днем 1 березня ц.р. оплата пересилки одного примірника до читача в Канаді зросла з .51 до 1.05, оплата за один кілограм з .72 до 1.81. Посилки поза Канаду здорожіли попереднього року, тим разом також, але «тільки» з 1.05 до 1.15, та один кілограм з 2.80 до 3.25.

В слідуючому числі В.К. проголосило підвижку передплати. Тому даємо можливість до появи слідуючого числа вирівняти залеглі і біжучу передплату ще по теперішній тарифі.

Рівнож ми будемо змушені здержати висилку журналу, хто залягає з після платою за попередній а дехто і попередні роки.

Адміністрація В.К.

Книжки

Василь Сірський

ДИВІЗІЙНИКИ В УПА — ДЕСЯТНИК ЄВГЕН СМИК.

Виноградський, Віталій. **І настав світанок;** повість. Львів, Жовтень, 1978-79. 48, 58 ст.

В нашій діяспорі чомусь неохоче згадують про участь дивізійників у боротьбі УПА. Одинокий, покійний уже, полк. УПА Калина публічно заявив, що майже три тисячі дивізійників після брідської катастрофи поповнили ряди УПА.

І. Плешкевич із Монтреалю розказує, що на початку серпня 1944 р. добрих три сотні дивізійників шукали зв'язку з УПА в Карпатах, котрими командував славний уже командир Гуцул. На жаль, через підозрілий зв'язок дивізійники попали в більшовицьку засідку, з котрої вирвалося не більше як півсотні, а між ними і І. Плешкевич.

Відвідуючи недавно Золочівщину, я стрінув зовсім несподівано станичного зі села С., котрий у розмові сказав мені: «Знаєш, у нашому лісі спочатку панував справжній розгардіяш: були люди, було повно зброї, але бракувало порядку. Щойно як прийшли до нас по Бродах дивізійники почалося діло.»

Пригадую собі також, що після приїзду під Броди, на початку липня, 1944 р., в околицях Ясенова знаходилося багато упівців, котрі звичайно, квартирували по селянських домах. В Ясенові я відвідував часто одну знайому мені дівчину, в хаті якої квартирував один упівець. Він був одягнений по-цивільному й озброєний револьвером «Радом». Майже весь час він чистив револьвер і підспівував собі під носом маршові пісні. Це що діялося в хаті, його не обходило, він тільки пильнував, щоби не наскочили німці. В Ясенові, за моїм посередництвом, підстаршини штабової сотні 29-го полку, Красій і Євген Смик, майже два тижні вишколювали новобранців УПА. Вони жалілися мені, що не можуть перепровадити «гострого стріляння», бо всюди вешталися німці.

Героєм повісті В. Виноградського «І настав світанок» виступає якраз згаданий вище Євген Смик. Зі Смиком звела нас вояцька доля в другій половині березня, 1944 р. під час формування штабової сотні 29-го полку. Смик був тоді груповим у піхотній чоті, що нею командував хор. Васкан, буковинець. В цій чоті був ще другий буковинець Микола Зеленюк. Під час дозвілля ми дуже часто провадили жваві дискусії, і тоді Є. Смик зовсім відкрито нам усім говорив, що до Дивізії він прийшов тільки за вишколом і що на фронті, коли буде тільки нагода, він перейде до УПА. І свого слова дотримав. Тут прийдеться мені ще добавити, що його молодший брат Мирон також зголосився добровольцем до Дивізії, тиждень перед нашим від'їздом на фронт. Загинув він на шляху Кадлубинська — Цішки 18 липня, 1944 р., ранком під час шаленого наступу більшовиків із сторони Чехів. В той самий час брат його Євген перебував на відтинку ІІ-го куріння, 29-го полку.

Більшовики зробили пролом поміж першим і другим курінем і була загроза, що здобудуть командний пункт ІІ-го куріня. Ситуацію врятував тоді сот. Яськевич, котрий на чолі 8-ої тяжкої сотні скорострілів відбив більшовицьку атаку. Бійці штабової сотні тільки переслідували розбитого ворога. Розуміється, що на другий день більшовики прорвалася на всьому фронті. Тоді більшість штабової сотні, під командою Осипа Левка (Рудний Юзик), перебилася в сусідські ліси, що тягнулися від золочівських сіл аж по Львів. Тоді якраз Євген Смик подався у рідну Рогатинщину. Про дальші події, читаймо повість:

«Син жовчівського попа Євген Смик знав Зосю ще з дитинства, бо народилися і росли в одному селі. Найстарша дочка з багатої сім'ї Красницьких, вона знала, що батька вбито в банді, але приховала це, коли після закінчення семирічки приїхала до Рогатинського педучилища. Євгена ж батько відвіз до Львова ще перед війною, плекаючи надію залишити йому у спадок своїх парафіян. Але у Львові Євген зустрівся з іншими духовними наставниками. Відтоді він не з'являвся у Жовчеві взагалі, а батько вважав, що сина заарештували. Рогатинське ж бандерівське підпілля знало його як керівника надрайонового проводу ОУН кличкою «Вій».

Через сім років після брідської баталії Євген Смик організував успішно резистанс на терені Рогатинщини, просуваючи при цьому своїх однодумців у ряди окупантської адміністрації. І на тому пості застукала його смерть. Ось, що пише про цю подію автор:

«Двоє з них виявились літніми людьми, років за п'ятдесят, а третій (Є. Смик) був молодим: років двадцяти восьми — тридцяти, з вродливим обличчям. На всіх був армійський одяг і фуфайки, тільки на літніх — солдатський, а на молодшому офіцерський. У літніх (упівців) не було ніяких документів, а в молодшого, у задній кишені, знайшли паспорт на ім'я Євгена Завгородного і посвідчення, що він є уповноважненим у Станіславівській області по набору молоді в школи трудових резерв… Поки приїхав спеціяльно викликаний експерт, щоб перевірити документи, телефонний дзвінок у Домбас установив, що ніякого уповноваженого на прізвище Завгородний у Станіславинську область не посилали. Паспорт виявився справжнім, очевдно, викраденим, тільки на ньому майстерно була замінена фотокартка. А посвідчення було видруковане га старій збитій машинці на, мабуть, викраденому бланку, бо печатка була нерозбірлива, розплилась, ніби папір побував у воді». (ст. 29, 46, част. І).

І ще двох дивізійників згадано в цій повісті Виноградського: це Ярослав Галуга з псевдом «Зенон» родом із Путятинець і «Дир».

Із повісті, написаної в більшовицькому дусі, уважний читач довідається, як провадилась підпільна праця ОУН на Рогатинщині, як поставали зненавиджені нашими селянами колгоспи, як підступом і зрадою ліквідували окупанти упівські бункри, а разом із ними наших підпільників. Одним словом кажучи: із цієї повісті читач довідається про тодішні діявольські часи на наших землях.

З життя комбатантських організацій

ЧЕТВЕРТИЙ КРАЙОВИЙ З'ЇЗД БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА В АВСТРАЛІЇ І СВЯТОЧНЕ ВІДЗНАЧЕННЯ 45-ЛІТТЯ БОЮ ПІД БРОДАМИ В МЕЛЬБОРНІ.

З'їзд і відзначення відбулися 22-23 липня 1989 р. У програмі брали участь Станиці з Аделяїди, Мельборну, Сіднею і Перту.

Дня 22 липня, по пол. в Домі молоді — Ессендон відбулася реєстрація делеґатів. на наради прибуло 17 делеґатів: Аделяїда — 4, Сідней — 4, Перт — 2 і Мельборн — 7.

З'їзд відкрив голова Крайової Управи Братства Богдан Тарнавський, привітав учасників та вшановано пам'ять померлих побратимів. Вибрано президію З'їзду: Степан Трушкевич — голова з Аделяїди, заступник Микола Мик з Сіднею, 2 секретарі: М. Ганицький з Мельборну і М. Береза з Перту.

Привіти прислали:

1. Преосв. владика Іван Прашко — Епархія Укр. Кат. Церкви в Австралії.
2. Генерал Сава Яськевич.
3. Світовий Конґрес Вільних Українців.
4. Союз Українських організацій в Австралії.
5. Українська Громада Вікторії.
6. Братство кол. вояків 1-шої УД УНА — Станиця в Перті.
7. Головна Управа Братства кол. вояків — Торонто в Канаді.
8. Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії.
9. Братство Охорони воєнних могил — «Броди — Леві» в Америці.
10. Крайова Управа Братства кол. вояків в Канаді.
11. Крайова Управа Братства кол. вояків в Німеччині.
12. Управа Союзу Українських Комбатантів — Вікторія.
13. Рада Українських Кооператив в Австралії.
14. Крайова Управа — Леґіон Симона Петлюри в Австралії.
15. Леґіон Симона Петлюри — колеґія журналу «Леґіонер».
16. Спілка Визволення України — Крайова Управа в Австралії.
17. Союз Гетьманів Державиків — Крайова Управа в Австралії.
18. Українське Лікарське Товариство в Австралії.
19. Союз Українок — Крайова Управа в Австралії.
20. Українська Центральна Шкільна Рада в Австралії.
21. Спілка Української Молоді в Австралії.
22. Леґіон Симона Петлюри — Відділ в Мельборні.

До Номінаційної і Верифікаційної комісій З'їзд вибрав голів Станиць: Євгена Стахова — Мельборн, Миколу Мика — Сідней, Миколу Висоцького

— Аделяїда, і заступника голови Володимира Поповського — Перт. До Резолюційної комісії: Мирослава Болюха, Маріяна Куціля — Мельборн і К. Мирона — Аделяїда.

Прочитано і схвалено протокол 3-го Крайового З'їзду без змін.

Звітував Богдан Тарнавський, Голова Крайової Управи, за останні 3 роки. Крайова Управа втримувала зв'язок з Головною Управою в Канаді, Крайовими Управами в інших країнах, зі Станицями в Австралії, а також з іншими організаціями.

В днях 23-24 квітня 1988 р. в крайовому маштабі відзначено 45-ліття створення 1-шої Української Дивізії «Галичина». В програмі була інформативна нарада, товариська вечірка і святочний концерт в Українському Народному Домі в Мельборні, в якій взяли участь: Молодечий катедральний хор, Музичний ансамбль ім. Лисенка, Дивізійний хор з Мельборну під дириґентурою Маріяна Костюка, а також Станиці Братства Аделяїди і Сіднею.

В березні і квітні 1989 р. відвідали Австралію члени Головної Управи Роман Колісник — секретар і Любомир Білик — член. З ними обговорено справи пов'язані з діяльністю Крайової Управи в Австралії. Вони відвідали

Четвертий Крайовий З'їзд Братства колишніх Вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії в Австралії, що відбувся в днях 22-28 липня, 1989 р. в Мельборні. Сидять зліва: І. Шевченко, К. Мирон, Р. Ґіжовський, Я. Царук, М. Куціль, Б. Тарнавський — голова, М. Висоцький, С. Трушкевич. Стоять зліва: М. Береза, В. Поповський, А. Маланюк, Р. Занко, В. Макогон, М. Проць, Е. Стахів, А. Джердж, М. Мик, А. Хіцяк, А. Данилюк, М. Ворончак, П. Солотор і М. Ганицький.

22.7.1989 р. **Фото Михайло Ґоян**

Станиці Братства в інших стейтах. З ними приїхали два інші друзі Л. Ґалуґа і Роман Куціль. Їх радо вітали Крайова Управа й інші Станиці Братств в Австралії.

Братство провело збірки на наступні цілі:

	СКВУ	СУОА	Прес Фонд «ВК»
Станиця в Аделяїді:	100	190	449
Станиця в Мельборні:	165	351	210
Станиця в Перті:	45	25	45
Станиця в Сіднею:	85	152	300
Разом:	**395**	**718**	**1004**

Крім з вищеподаних пожертв, Крайова Управа зі своїх скромних фондів пожертвувала на СКВУ 150 авст. дол. на фонд оборони Дем'янюка — 200, на фонд «Вісті Комбатанта» — 120, на охорону вояцьких могил «Броди — Лев» — 200 дол. Крайова Управа не має жодних інших доходів, крім членських вкладок Станиць, і треба висловити признання за таку фінансову діяльність.

ОБОРОНА ДОБРОГО ІМЕНІ ДИВІЗІЙНИКА

Згідно з рішенням 3-го Крайового з'їзду і з договором з Головною Управою, гроші є вложені в кооперативі «Дністер» в Мельборні. На день 20.6.89 р. сума виносила 18,355.17 дол. Ці гроші зібрані на особливу ціль, і їх не можна вживати на ніщо інше.

Стан Членів Станиць:

Аделяїда	49
Мельборн	40
Перт	10
Сідней	42
Разом	**141 членів.**

В кінцевому слові Богдан Тарнавський подякував за гармонійну співпрацю з управами Станиць, і з поодинокими членами Крайової Управи та висловив їм признання.

Секретар В. Макогон звітував, що за час трирічної каденції відбулося 31 засідань. Отримано 123 листи, вислано 133 листи. Видано 12 Обіжників до Станиць та 6 чисел Бюлетену.

Касир Ярослав Царук подав, що крім рахунку «Оборони» приходів було 8,077 дол., розходів 7,525 дол., сальдо на 20.6.1989 р. виносило 557 дол.

Голова Контрольної Комісії Маріян Куціль подав звіт, що діловодство Крайової Управи перевірено і ствердив, що справи ведено зразково та запропонував схвалення абсолюторії уступаючій Управі з признанням, що присутні нагородили оплесками.

Номінаційна комісія просила уступаючу управу, щоб вона погодилась залишитись ще на одну каденцію. Богдан Тарнавський погодився очолити Крайову Управу на наступні три роки. Склад Крайової Управи: Богдан Тарнавський — голова, Ярослав Царук, Маріян Костюк і Петро Шкурат — члени.

Контрольна Комісія: Маріян Куціль — голова, Ярослав Бойко і Михайло Проць — члени.

Рішено не підносити членських внесків Станиць до Крайової Управи, але зате, як потрібні будуть додаткові фінанси, тоді Станиці проведуть збірки.

Богдан Тарнавський подякував голові З'їзду Степанові Трушкевичові за добре проведення З'їзду, і всім іншим за участь.

ТОВАРИСЬКА ВЕЧІРКА

Того самого дня увечері відбулася Товариська вечірка в ресторані М. Василеги для учасників З'їзду і запрошених гостей. Євген Стахів — голова Станиці Братства з Мельборну привітав делеґатів і гостей. Розваговою програмою провадив Ярослав Царук. Почесними гістьми були: Преосв. Владика Кир Іван Прашко, Архипресв. о. Б. Стасишин, о. Ю. Семчук і редактор «Церква і Життя» Ю. Венґльовський. По вечері привітав З'їзд преосв. Іван Прашко, який також закликав дивізійників, щоб підтримували і передплачували журнал «Вісті Комбатанта». У мистецькій програмі виступили сестра і брат Стефанія Ковалик і Я. Царук. Тут варто згадати, що Я. Царук був учасник бою під Бродами, в якому його батько, сотник Царук згинув. На ґітарі грав В. Ґриджин. Були вояцькі пісні, які друзі по зброї співали 45 років тому.

У неділю, 23 липня 1989 р. після Служби Божої в Українській Католицькій Катедрі Норт Мельборн відправили Панахиду по поляглих вояках 1-шої УД преосв. Іван Прашко, о. П. Ґай, о. В. Іванчо і диякон П. Струк. Дуже гарно співав Катедральний хор — дириґент мґр. О. Куціль. Згодом відправили Панахиду в Українській Православній Церкві в Есендоні архипресв. о. Б. Стасишин. В обох Панахидах тримали почесну стійку дивізійники з станичними прапорами.

СВЯТОЧНИЙ КОНЦЕРТ

Увечері в Українському Народному Домі в Мельборн, відбувся Святочний концерт з нагоди 45-ої річниці бою під Бродами. Відкрив програму концерту Євген Стахів — голова Станиці Братства в Мельборні, і був заповідачем. Хор Станиці Братства — Мельборн, під батутою Маріяна Костюка відспівав три пісні.

Доповідь виголосив Богдан Тарнавський — голова Крайової Управи.

«Елегію», фортепіянове сольо, виконала композиторка — Оксана Тарнавська, на тему С. Михайлова «Під Бродами зацвіли маки».

«Дивний сон» рецитувала авторка Стефанія Ковалик про її зустріч з братом Ярославом Царуком, котрому пощастило вирватися з бродського кітла.

Виступив дует Стефанії Ковалик і Ярослава Царука, при супроводі піяно О. Ковалик і ґітари В. Ґриджина.

«Великі роковини» — І. Франка — майстерно деклямував Ф. Габелко.

Музичний ансамбль ім. М. Лисенка виконав дві точки.

«Баґнет на кріс» М. Ліщинського деклямував В. Павлик.

«Два журавлі» — муз. Білаша, арр. Д. Мошняга, виконала Анна Цибульська, піяно О. Ковалик, ґітара В. Гриджин.

Власний вірш «Мій сон» деклямувв член Станиці з Сіднею П. Саботар.

Згодом подано вечерю, приготовану Станицею Мельборну, для делеґатів і запрошених гостей. Микола Висоцький — голова Станиці Аделяїди, Микола Мик — голова Станиці з Сіднею і заступник голови Станиці з Перту подякували за гарну гостину в часі З'їзду у гостинних домах наших побратимів Мельборну.

З'їзд і відзначення 45-ліття бою під Бродами залишаться не тільки у пам'яті всіх нас, але вони пригадують, як треба шанувати і пам'ятати подібні події та чин тої молоді, котра віддала своє молоде життя за долю свойого народу. Вже 45 років щороку вшановуємо пам'ять наших поляглих під Бродами. Глибокий жаль і гордість за ту частину нашої героїчної молоді — цвіту української нації, яка без вагання відважно стала на боротьбу за нашу найдорожчу ідею — самостійну державу. Святкування бою під Бродами повинно влаштовувати все наше громадянство, не тільки самі дивізійники. Кожному з нас, навіть і наймолодшому, шістдесятка вже давно минула, а крім того кожний з нас є з надщербленим здоров'ям. Вірю в це, що на зміну нам дивізійникам прийде наше громадянство, а особливо наша молодь далі продовжувати річницю бою під Бродами, і то не тільки у вільному світі, але також у вільній Україні.

К. Мирон

РЕЗОЛЮЦІЇ IV-ГО КРАЙОВОГО З'ЇЗДУ БРАТСТВА 1-УД УНА В АВСТРАЛІЇ В ДНЯХ 22-23 ЛИПНЯ 1989 В МЕЛЬБОРНІ

1 Крайовий З'їзд вітає:

а) Український народ на батьківщині та всіх борців українського самообронного руху;

б) Голову та Голову Управи Братства та наших Побратимів на рідних землях;

с) Проводи Українських Церков, Світову громадську централю СКВУ та всі громадські і політичні проводи та їх членство в діяспорі;

г) Почесного і заслуженого члена Братства, Преосв. Владику Кир Івана Прашка, сеньйора і заслуженого члена нашого Братства ген. Саву Яськевича, громадську централю СУОА, проводи і членство Станиць Братства та проводи і членство українських церков та громадських організацій в Австралії.

2. Крайовий З'їзд з великим оптимізмом відмічає зріст боротьби українського народу за свої права і закликає українське громадянство давати кожночасну допомогу нашим патріотам в Україні на базі всеукраїнської єдности і національної солідарности.

3. В сьогоднішніх складних умовах боротьби на батьківщині, З'їзд закликає, щоб остаточною метою завжди був повноцінний ідеал державности і самостійности українського народу.

4. З'їзд закликає всі Станиці Братства посилити організаційну діяльність, згуртувати всіх наших відсталих побратимів, щоб включати їх активно в українське многогранне організоване життя та плекати шляхетні традиції українського вояка.

5. Крайовий IV-й З'їзд клонить голову в глибокій пошані перед жертвами українського голокосту, а зокрема перед поляглими Побратимами в 45-річницю бою під Бродами.

6. З'їзд рішуче відкидає всі ворожі намагання та наклепи на честь українського вояка в справі т.зв. «воєнних злочинців» та закликає, у випадку потреби, до всецілої та солідарної оборони всією українською громадою в Австралії і у вільному світі.

Резолюційна Комісія

ВІДЗНАЧЕННЯ ЗОЛОТИМ ХРЕСТОМ ЗА ОСОБЛИВІ ЗАСЛУГИ В ЧІКАҐО

Головна управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, на рекомендацію Станиці в Чікаґо, відзначила під час Свята української державности Золотим хрестом за особливі заслуги наступних визначних осіб:

Архиєпископа Константина, — єпархії св. Князя Володимира, та єпископа Іннокентія — єпархії св. о. Миколая — за віддану працю на релігійному й громадському полі та за те, що вони зуміли з'єднати чікаґську українську громаду в одну християнську родину.

Настоятеля парафії свв. Володимира і Ольги о. митрата Маріяна Бутринського за його віддану працю на церковному, громадському й ветеранському полі.

Адвоката доктора Юліяна Куляса, відомого громадського діяча, за його правну допомогу Братствові.

Найстаршого учасника визвольних воєн та актів 22 січня 1918 і 1919 рр., майора Миколу Личика, який досі активний у громадській, церковній, а особливо ветеранській праці.

На рекомендацію Крайової управи Братства США, відзначено наступних членів Станиці в Чікаґо:

Богдана Кашубу, довголітнього організаційного референта Крайової та Головної управ Б-ва, адміністратора Капітули св. Архистратига Михаїла, голову Станиці в Чікаґо на протязі 28 років.

Романа Б. Припхана, члена-основника Б-ва в Мюнхені 1950 р. секретаря Капітули св. Архистратига Михаїла, кол. голову та довголітнього члена Станиці в Чікаґо.

Степана Стрільчука, члена-основника Б-ва в Арґентіні, кол. голову й довголітнього члена управи Станиці в Чікаґо.

Доктора Олександра Фаріона, лікаря фронтових частин Дивізії, пораненого в боях під Бродами, члена-основника Б-ва в Арґентіні, довголітнього члена управи Станиці в Чікаґо.

Юліяна Чорнія, організатора й члена Крайової управи Б-ва в Німеччині, кол. голову й довголітнього члена управи Станиці в Чікаґо.

Вручення Хреста відбулось під час бенкету з нагоди свята української державности, під протекторатом місцевого УККА, в Культурному осередку, 21 січня 1990 р.

Бенкет, на який прибуло понад 500 осіб відкрив голова Відділу УККА, д-р Мирослав Харкевич. Програмою проводив інж. Орест Бараник.

У почесній президії були, єп. Іннокентій, українські священики, представники українських організацій, численні представники етнічних груп, д-р Мирослав Малецький та стейтовий секретар Джім Едґар, якого вшановано «Мужем року» за його прихильне ставлення до українців.

УККА вшанував почесними грамотами за віддану громадську працю: Ольгу Федак, д-ра Олександра Фаріона та Андрія Козяка.

Промовляли Джім Ріттер та д-р Аскольд Лозинський.

Згодом д-р Мирослав Малецький пояснив значення Золотого хреста за особливі заслуги, і — в почті д-р Романа Дражньовського, кол. голови КУ США, й Миколи Филиповича, члена управи Станиці, — учасників боїв під Бродами, та Богдана Кашуби, — вручив відзначеним Золотий хрест. Б. Кашуба

подякував організаторам свята за те, що в проґраму включили ці відзначення.

Перед бенкетом відбулося на площі перед собором свв. Володимира і Ольги врочисте піднесення прапорів. У церемонії взяли участь з своїми прапорами ветерани, головно дивізійники, й голова ГУ Б-ва, д-р М. Малецький.

Соборний молебень в намірені українського народу відправив у катедрі св. о. Миколая 22 січня єп. Іннокентій в сослуженні 6 священиків та 2 діяконів. Проповідь сказав о. Андрій Шаґала.

Роман Б. Припхан

УКРАЇНСЬКІ АМЕРИКАНСЬКІ ВЕТЕРАНИ

Українські Американські Ветерани Мічіґанської станиці ч. 101, крім своєї активної праці в громаді, повели інший рід кампанії — писання листів до американських сенаторів, конґресменів і президента Буша в справі політичних в'язнів у тюрмах Радянського Союзу. Вони теж написали листа до Михаїла Ґорбачова в справі політичного в'язня Богдана І. Климчака, який сидить у Пермському таборі ч. 15 від 1978 року.

На цього листа відгукнувся конґресмен Вільям С. Брумфільд, який від себе написав до амбасади СРСР у Вашінґтоні в справі Климчака, за що УАВ йому щиро дякують.

Станиця ч. 101 звертається до інших станиць, щоб вони писали до своїх послів. Такі голоси важливі у Вашінґтоні, і з ними рахуються. Також число людей важливе, як ми всі знаємо. Якщо ви не напишете, то хто це зробить? Тепер ваша черга. Посилайте копії своїх листів до Крайової екзекутиви УАВ і поінформуйте інші станиці про свою працю. У місцевостях, де живуть ветерани українського роду, а ще нема станиці УАВ, зорганізуйте свій відділ. Починайте працю, організуйтеся, дайте про себе почути й ставайте у ряд, щоб нас почислити.

Василь Мацьків
Інформаційний референт

ПРАЦЯ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА ВІННІПЕҐУ ЗА 1989 РІК

Реалізація пляну праці Станиці почалася зараз після відбуття Загальних зборів. На першому засіданні обговорено приготування до Зелених Свят. Члени Станиці взяли численну участь в Богослуженнях, а під час Молебня, який відправив митрополит Максим, співав хор під орудою маестра Ю. Гнатюка.

Під час літніх вакацій були часті сходини, бо майже всі члени вже пенсіонери й дочекались заслуженого відпочинку. На них проводились дискусії чи розповідались спомини. Так скоро прийшов час, і вже треба було приготовлятися до прийняття наших побратимів, які приїдуть на Конґрес Українців Канади.

Шостого жовтня після реєстрації, делеґати-гості, заступаючи майже всі установи чи організації Канади, загостили до нас до катедральної залі св. Володимира і Ольги. Вечір розпочав Ю. Гнатюк, який привітав членів Головної управи та делеґатів. Сказав він, що ми гордимось нашими дивізійниками,

бо ж вони стали активом українського життя. Молитву провів І. Нестор, а господарем вечора був Славко. Він представив головний стіл: д-ра М. Малецького — голову Головної управи, Л. Бабія — голову Крайової управи, К. Когутяка — секретаря КУ, М. Бігуса — адміністратора «Вістей комбатанта», Іл. Кушніренка — голову світового Об'єднання театральних акторів, д-р П. Саварина — кол. голову СКВУ, Яр. Соколика — голову КУК, Відділу Торонто, д-ра Р. Бучка — голову БУК Канади, Ю. Гнатюка — члена екзекутиви КУК Канади, О. Загороду — голову Станиці Братства у Вінніпеґу.

Згодом д-р М. Малецький в асисті Л. Бабія й К. Когутяка вручив Золотий хрест за особливі заслуги переважно головам поодиноких станиць Братства Канади. Господар поґратулював членам Станиці Вінніпеґу, які отримали Хрест: Ю. Гнатюкові, невтомному маестро-диригентові Хору тисячоліття Вінніпеґу й оборонцеві доброго імени дивізійників, д-рові Р. Бучкові, голові БУК, та завжди працьовитому голові Станиці О. Загороді.

Після перекуски, яку приготовили пані-подруги місцевих дивізійників, час пробіг на гутірках і споминах, і делеґати мусили повернутися на наради Конґресу, під час яких О. Загорода отримав Шевченківську медалю заслуги.

Після Конґресу Станиця почала підготову до відзначення своєї річниці разом з Рідною Школою ім. М. Шашкевича. Під час зборів М. Романюк, один з делеґатів на Конґрес КУК, прочитав «Спостереження» з перебігу Конґресу в веселій формі.

В середу, 15 жовтня, єпископ Мирон відправив вечірню Службу Божу й Панахиду в намірені поляглих вояків-дивізійників, а під час відправ співав хор під дириґентурою маестра Б. Гнатюка.

На 18 листопада, при температурі –25 Ц, ми відсвяткували наші дві річниці. Господарем свята був І. Нестор, почесним гостем владика Мирон, а доповідачем професор Манітобського університету М. Тарновецький.

Владика Мирон говорив про відданість вояків дивізії українській справі, про їхню боротьбу проти комунізму, а сьогодні вони продовжують свою працю в громадській діяльності. Броди наш єпископ полюбив, але не ті, під якими відбувся бій, а місцевість в провінції Альберті, де він ходив до школи. Далі він говорив про історію Рідної Школи, що з неї вийшла теперішня парафія св. Андрея, в який він є парохом.

Кілька слів про Рідну Школу теж сказав Я. Ґаба — про працю на культурно-освітній ниві, про пожертви на потреби української громади.

Проф. М. Тарновецький проаналізував творення дивізії, вишкільні табори та відношення німців до українців. Швидко німці переконались, що українці стали здисциплінованими жовнірами, а у своїх національних прагненнях врешті стали ядром Української Національної Армії. Далі він згадав про великі багатства України, про родючий чорнозем та експулатацію наших дібр російсько-більшовицькими загарбниками. Закликав він шанувати створений Народний рух України за перебудову. — «Шануймо Рух та приходімо йому з матеріяльною допомогою».

Наприкінці подяку склали голова РШ Дм. Іванчик та голова Станиці О. Загорода. Далі проходила забава.

Під кінець року відбулися ширші сходини Станиці Братства, на яких обговорено коляду на допомогу інвалідам. На сходинах голова Станиці О. Загорода попросив Ю. Гнатюка відзначити Золотим хрестом за особливі заслуги наступних осіб: преосв. кир Мирона, о. митрата С. Їжика, капеляна

Станиці; І. Нестора, Т. Гальму, С. Паучка, Д. Івончика, П. Кральку, М. Ґембарського. В. Бартіша.

На сходинах теж говорив Степан, гість з України, про велику різницю життя на Україні й Канади, про свободу та страх.

Рік 1989 закінчився, а тепер зустрічаємо новий рік, який повинен принести нам нові успіхи в праці.

Славко

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ
на цілі Братства «Броди-Лев» на нев'янучий вінок в пам'ять сл.п. Михайла Слободяна

100.00 ам. дол.: Славка й Володимир Василак

70.00 ам. дол.: Іванна й Олег Ратич

по 50.00 ам. дол.: Пластова Станиця в Ню Бронзвик, Ірина й Петро Курилас, Джині й Богдан Лялька, Галя й Ростислав Ратич, Родина Слободян.

по 25.00 ам. дол.: Ока Грицак, Марія й Юрій Дицьо, Христя й Юрій Ференцевич.

по 20.00 ам. дол.: Михайло Луцик, Тамара й Порфір Панкевич, Ірена й Северин Старожитник, Стефка й Роман Старожитник.

по 15.00 ам. дол.: Соня Микитка, Марія Швець.

по 10.00 ам. дол.: Галина Балах, Любов Бокало, Франко Літовінський, Іван Підгайний, Іван Янчишин.

Разом зібрано 655.00 ам. дол.

Всім жертводавцям Братство «Броди-Лев» складає щиру подяку.

Вельмишановній дружині сл.п. Михайла Слободяна та всій родині складаємо наші глибокі співчуття.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ
для Братства «Броди-Лев» на нев'янучий вінок сл.п. *Степана Мацькевича,* кол. командира 2-го полку артилерії, 2-гої Коломийської Бригади УГА.

50.00 ам. дол.: Богдан й Ізидор Боярські

по 25.00 ам. дол.: Оленка Губіцька, Ярослав й Ольга Никифоряк, Зенон Осінчук.

по 20.00 ам. дол.: Татяна Бутович, д-р Маріян Панчишин.

Разом зібрано суму 165.00 ам. дол.

Всім жертводавцям складаємо нашу щиру подяку, а Вельмишановній родині покійного наші щирі співчуття.

У ПАМ'ЯТЬ ПОБРАТИМА СЛАВКА ПАЛАТАЙКА

На конвенцію УКРади, що відбувалася 21-22 жовтня, прибували до міста братньої любови — Філядельфії багато делеґатів. Між ними побачили ми побратимів-дивізійників. З Рочестеру приїхав колишній голова КУправи Братства Америки й теперішній член Крайової та Головної управи Любомир Білик. Він хотів огянути важливіші українські інституції у Філядельфії і... український цвинтар.

На цвинтарі він показав своє місце біля похованих тут славних братів Гірняків — отамана Никифора й артиста театру «Березіль» у Харкові Йосипа. Це місце на вічний спочинок вибрала Любкова дружина, Люба, близька родичка Гірняків.

Ми теж зупинилися біля могили Славка Палатайка, який помер чотири роки тому. Активний член Братства, товариський і веселий Славко — хто його не знав!

Любко положив руку на Славка пам'ятник і довго мовчав. Врешті ніби промовив до живого Палатайка: «Тримайся, Славку!»

Щойно згодом я почав роздумувати над цими двома словами. Невже ж на тому світі він має комплікації, що служив в Українській дивізії? Невже мусить виповнювати заяви і проходити комісії? А може після Комісії Дешена в Канаді там приймуть заяву Комісії, що всі закиди безпідставні? І тому Любко так сказав, щоб він і там тримався? — Хай Бог простить мені за такі думки, бо Славко вирозумілий.

«А може Любко казав до мене «Тримайся, Славку»?

Славко Качай

Нам пишуть:

Лист до Головної Управи за її позволенням нище друкуємо

30 листопада, 1989

До: Головної Управи Братства
Першої Української Дивізії
Української Національної Армії
На руки д-ра. Мирослава Малецького
Торонто, Канада.

Вельмишановний Пане Голово:

Почуваюся до милого обов'язку скласти щиру подяку за відзначення моєї особи Золотим Хрестом з долученою до нього Грамотою підписаною Вашою Достойною Особою, за мої особливі заслуги для Братства.

Роки 1945 і 1946 закарбувалися в моїй пам'яті на все моє життя, як найкращі моменти моєї душпастирської праці, як українського священика.

Перед моїми очима стоїть ціла Українська Дивізія і місця Вашого полону в італійських містах Беллярія і Ріміні.

Я разом з Преосвященним Кир Іваном Бучком були свідомі, що Ви вступали до німецької Армії як окрема військова одиниця лише з одною думкою, щоби навчитися воєнного ремесла на це, щоби в слушний момент стати зав'язком Української Армії і здобути волю і незалежність Україні.

Дякую Всевишньому Богові, що мої численні заходи перед англійськими властями в справі поліпшення умов Вашого життя в полоні увінчалися успіхом.

Відвідуючи часто Вас, членів Дивізії, у полоні я переконався, що Ви сила і цвіт нашого народу, бо Ви були завжди, готові принести, всяку, жертву, а навіть віддати своє життя в боротьбі з гнобителями нашої Батьківщини.

Минає майже пів століття від змагань Української Дивізії під Бродами і багатьох інших місцях боїв, а Ви на все осталися вірні Богові й Україні.

А коли по закінченні Другої Світової Війни Ви, Друзі Дивізійники, були змушені замінити «меч на плуг» то Ви знову заслужили собі на нашу любов, пошану і подив, бо де б Ви не перебували Ви стали карними діяльними членами наших церковних і громадських організацій.

Ще раз дякую Вам, Пане Голово, і Управі Братства за це велике відзначення для мене і молю Бога, щоб дав нам усім скоро ласку маршувати вулицями вільного Києва і Львова.

В Христі Господі
щиро відданий Вам
Отець Мітрат Др. Іван Біланич

ЧИТАЧІ ПРО ПОВІСТЬ *ОСТАННІЙ ПОСТРІЛ*

З насолодою прочитала я повість *Останній постріл.* Цікаві образи, й написано так легко в зрозумілій літературній мові. Гратулю і вітаю Вас, що зробили таке добре людям. Читаючи Вашу книжку, я відпочивала, почувала себе так свобідно, бо мало хто з письменників уміє обробити, обточити кожне слово, речення і цілу книжку.

Повість ця не весела. Читала я її з легеньким перемиванням, а скінчила й закрила сльозами. Рада, що в хаті не було нікого, і ніхто мені не мішав.

Дехто *Останній постріл* прочитав за одним духом, і я не могла відірватися, не могла лишити. Та як же я могла лишати, як до мене кожне слово говорило і просилося: ти ж не лишай мене, а наступне — і мене, і я їх не лишала, не кривдила.

І ще одне. Я думаю, що Ваші книжки можна вживати в українських школах, і я певна того, що учні зрозуміли б і вічдули той героїзм, особливо серед таких тяжких умов.

Ольга Іванюк

ВТІКАЧІ В АВСТРІЇ

Українське Центральне Допомогове Об'єднання в Австрії (Ukrainian Central Relief Association, c/o Dr. S. Naklowicz, Dresdnerst, 124/3/19, 1200 Wien, Austria), яке займаєтеся опікою над втікачамі, повідомило, що на кінець минулого року там перебували 422 втікачі. В 1989 році виеміґрували до Канади 449 до США — 8, до Австралії — 7, вернулося до Польщі 24 особи. Ті, що ще залишилися в Австрії та які викинені з табору втікачів, потребують допомоги, особливо 60 дітей. Українці в Австрії самі не мають можливостей давати таку допомогу, тому УЦДО звертається до організацій та осіб доброї волі в діяспорі про пожертви грішми, одягом і взуттям.

В 1989 році найбільше допоміг ЗУАДК з Філядельфії, який прислав 35 тисяч дол. По 2 тисячі пожертвували Українська Американська Координаційна Рада й Кредитівка «Самопоміч», в Нью-Йорку; СКВУ — 1700 дол; по 1000 дол.: ССУК, мит. Сулик єп. І. Прашко з Австралії, родина Давидовичів з Монтреалю, єп. Лостен з Америки; українські підприємці з Канади — 24.441 і шілінґів, «Карітас» — 14.000 шкіл. Багато інших жертовдавців дали менші суми. Мирослава Савка й Христя Старух, своїми знаймоствами в посольствах і ОНН, дістають добрі речі.

В 1989 році УЦДО видало 645 тис. шіл., а зібрано 602 тис. шіл. Недобір був 39 тис.

Тим втікачам, що живуть в приміщеннях, мусимо давати на прожиток, а дозвіл на побут в Австрії коштує на три місяці 470 шіл. Без дозволу працювати втікачам не вільно. Отже, потреби великі.

До таборів втікачів тепер не приймають з Польщі й Угорщини, бо там уже нема політичного переслідування. До цієї категорії підтягають теж українців, хоч знають, що українська меншість в Польщі далі дискримінована.

У Відні почала діяти ще Комісія СКВУ, але це дублювання праці. Згідно з державними законами, Комісія мусить підпорядкуватися Об'єднанню для повної співпраці. Наразі до нашого звіту не включено звіту Комісії, але це незабаром зробимо.

Просимо про негайну допомогу, бо хто скоро дає — дає подвійно!

д-р С. Наклович
голова Об'єднання і представник ЗУАДК

ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА“

В днях між 16 грудня 1989 р. а 15 лютого 1990 року надійшли слідуючі вплати на пресовий фонд журналу:

Станиця Братства 1 УД УНА в Клівленді, в пам'ять померлого в дні 22 грудня 1989 р. побратима св.п. Івана Юрків: зложили: С. Стецура — **30.00 дол.,** Ігор Руденський — **20.00 дол.,** та **по дол. 10.00:** М. Трач, Ю. Сілецький, М. Почтар, І. Гнишка і Т. Шарабура **разом 100.00**

П-ні Надя Сакалюк в пам'ять померлого в дні 5.12.89 мужа бл. п. Івана Сакалюка **100.00**

Степан Телепчук — Торонто із збірки в пам'ять побратима св.п. Богдана Ковальчука, помер 21.11.89 **65.00**

П-ні Дарія і Володимир Католик — Ст. Кетеринс, замість квітів на свіжу могилу дорогого брата і шваґра св.п. Романа Самотулки **35.00**

П-на Ірина Романа Носик — Торонто, в пам'ять померлого батька хор. УСС Івана Носика, помер 5.11.1989 р. **30.00**

П-ні Стефанія Девоссер — Торонто, велика прихильниця нашого журналу, вдова по сот. УСС-ів св.п. Михайла, сама активна учасниця Визвольної війни 1918-1920 років **3,000.00**

Роман Герасимович — Мілвоки **100.00**
П-ні Анна Ортинська-Рибак — Кліфтон **100.00**
д-р Олег Ратич — Едісон **80.00**
П-ні Марія і Дмитро Неґричі — Торонто **58.00**

по дол. 50.00: Станиця Братства 1 УД УНА — Дітройт, о. д-р Іван Біланич — Філядельфія, п-ні Мирослава Клименко — Торонто **разом 150.00**

по дол. 30.00: Микола Бурда — Фенікс, Микола Бута — Філядельфія, д-р Дмитро Павлишин — Севен Гіллс **разом 90.00**

по дол. 28.00: Ярослав Кернякевич — Ванкувер, Василь Кирелюк — Торонто, Микола Мельник — Торонто, Володимир Гуляк — Торонто, Петро Микуляк — Торонто, Степан Ремеза — Оттава, Микола Засідко — Маркгам, Роман Проців — Тандер Бей, Михайло Бойчук — Саскатун, Михайло Мисько — Вінніпеґ **разом 280.00**

Д-р Олександер Ферре — Вінніпеґ **22.00**

по дол. 25.00: Орест Шеґда — Ст. Кетеринс, Богдан Любачівський — Чікаґо, Богдан Бульчак — Торонто, Любомир Кузик — Чікаґо, Михайло Чіх — Лондон (Кан.), Василь Гайовський — Вінніпеґ **разом 150.00**

по дол. 20.00: Володимир Мота — Монтреаль, п-ні Ольга Заяць — Ванкувер, Роман Чолкан — Торонто, п-ні Галя Хотонецька — Міссіссаґа, Тарас Качмарчук — Торонто, Зенон Кохановський — Торонто, Мирослав Костишин — Торонто, Богдан Куриляк — Едісон, Любомир Сливинський — Монтреаль, д-р Олександер Фаріон — Чікаґо, п-ні Анна Скоцень — Торонто, Роман Стефанюк — Джексон

Гайтс, д-р Роман Рак — Кергонксон, Юра Гнатюк — Вінніпеґ, Ярослав — Дітройт, Теодор Пасічняк — Саскатун, Маріян Ґреньків — Вінні- Сміґуровський-Снігур — Парма, Андрій Качор — Вінніпеґ, Дмитро Хоман — Вінніпеґ, п-ні Ольга Смаль — Мейплвуд, Андрій Малецький — Нью Йорк, Ілля Яремчук — Тандер Бей **разом 240.00**

Іван Хохлач — Монтреаль **19.00**

по дол. 18.00 : Василь Дерех — Торонто, Михайло Марущак — Торонто, Іван Василиця — Садбури, М. Білик — Міссіссаґа, Олександер Гур — Вінніпеґ, Петро Кудла — Торонто, Іван Мороз — Міссіссаґа, Іван Плешкевич — Монтреаль, Дмитро Пасічняк — Тандер Бей, Іван Лотошинський — Торонто **разом 180.00**

по дол. 16.00: Петро Бідула — Торонто, В. Думенко — Торонто, о. митр. Юліян Габрусевич — Тандер Бей **разом 48.00**

по дол. 15.00: А. Макаруха — Торонто, д-р Мирон Гулей — Декатур **разом 30.00**

Михайло Морозюк — Торонто **14.00**

по дол. 13.00: Степан Костишин — Вінніпеґ, Володимир Левицький — Торонто, Микола Мик — Австралія **разом 39.00**

по дол. 10.00: Володимир Пилипюк — Торонто, Павло Слободян — Чікаґо, Антін Василик — Торонто, Михайло Боднарук — Мирна, Іван Городецький — Торонто, Іван Бойко — Гамілтон, Лев Курилець — Торонто, Олександер Кобаса — Віліямстовн, д-р Іван Коропецький — Морістовн, Ярослав Наконечний — Торонто, Євген Бочан — Торонто, Олександер Клецор — Н. Бравнсвік, Михайло Ніновський — Дітройт, Теодор Пасічняк — Саскатун, Маріян Греньків — Вінніпеґ, п-ні Євгенія Савка — Едмонтон, Карпо Кефор — Нью Йорк, Богдан Сорока — Торонто, Степан Зарицький — Торонто, Іван Цар — Дітройт, д-р Ярослав Качай — Філядельфія, Іван Рехвіцький — Лігайтон, Іван Гранківський — Стетен Айленд, Орест Соробей — Рочестер, Володимир Баран — Фльорида, Володимир Зуляк — Лігайтон, Кость Гречак — Ірвінґтон, Степан Чучук — Чікаго, Ярослав Терлецький — Буена Парк, Михайло Гетьманчук — Торонто, Андрій Закревський — Нью Йорк, Володимир Качан — Оттава, Михайло Лисюк — Ст. Кетеринс, д-р Володимир Кривуляк — Оттава, Роман Микита — Кліфтон, Михайло Дендерис — Торонто, д-р Іван Кіндрат — Рочестер, Володимир Мазяр — Глен Спей, Юрій Сліпецький — Садбури, Степан Лось — Лондон (Кан.), Роман Гавриляк — Нью Йорк, Олександер Скоп — Ля Меса, Петро Яцинич — Нью Йорк, Роман Бучинський — Бурлінґтон, Сидір Новаківський — Філядельфія, д-р Микола Лясійчук — Балтімор, Михайло Шевчук — Ветерсфілд, Теофіль Кавка — Йонгстовн, п-ні Марія Палідвор — Нью Йорк, Данило Мох — Понд Едд, Петро Мандич — Ролінсфорд, п-і Іванна Скарупа — Парма, Павло Лапан — Міссіссаґа, Евген Шипайло — Ратерфорд, Микола Оглюк — Рочестер **разом 560.00**

по дол. 8.00 : Володимир Лех — Торонто, Михайло Олійник — Торонто, Володимир Макар — Торонто, Іван Падик — Торонто, Іван Богун — Торонто, Осип Цяпа — Монтреаль, Роман Явнюк — Торонто,

Василь Максимець — Торонто, Михайло Яцишин — Міссіссаґа, д-р Василь Сірський — Ватерло, Теодор Повідайко — Ляшін, Богдан Кальба — Торонто, Ярослав Паньків — Монтреаль, Дмитро Галушка — Стауфвіл, Петро Пежицький — Ст. Кетеринс, Богдан Бабяк — Монтреаль, Роман Стахів — Ватердовн, Теофіль Турчин — Торонто, д-р Володимир Пасічник — Торонто, Ярослав Слободян — Торонто, о. д-р Петро Біланюк — Торонто, Теодор Переймибіда — Торонто, Михайло Рудзік — Торонто, Михайло Семеґин — Вінніпеґ, Степан Теліщук — Монтреаль, Павло Пришляк — Едмонтон, Михайло Рудик — Бурлінґтон, Теодор Юркевич — Торонто, Михайло Височанський — Монтреаль, Добромир Казанівський — Ніяґара Фалс, Олександер Немирівський — Монтреаль, В. Багира — Монтреаль, Михайло Ромах — Торонто, Теодор Костів — Террас Бей, Степан Кучабський — Гамілтон, д-р Богдан Роздільський — Саскатун, Петро Стельмах — Міссіссаґа, Степан Венґловський — Ст. Кетеринс, Ярослав Дутка — Торонто, Іван Савчук — Вінніпеґ, Микола Ґайда — Монтреаль, Микола Клюфас — Торонто, Михайло Стефанів — Амгерстбурґ, Мирон Головатий — Торонто, Петро Демянюк — Торонто, Михайло Квич — Тандер Бей, Микола Світуха — Оттава, Тарас Турченюк — Монтреаль, Пилип Дмитрів — Ванкувер, Богдан Білан — Сідней (Кан.), Андрій Мацко — Торонто, д-р Богдан Дзюбановський — Віндсор, Антін Дербіш — Торонто, Іриней Ратич — Ляшіни, Роман Гаврилів — Вінніпеґ, Зенон Кобилянський — Гамілтон, Іван Дудись — Торонто, Василь Чупринка — Торонто, Василь Катериняк — Ст. Кетеринс, Олександер Соляр — Келовна **разом** **480.00**

по дол. 6.00: Михайло Янчур — Ванкувер, Володимир Мазяр — Торонто, Степан Моліцький — Англія, Іван Шлапак — Міссіссаґа, Василь Мащак — Саскатун, Демид Салюк — Торонто **разом** **36.00**

по дол. 5.00 : Зенон Ціховляс — Йонкерс, Тарас Пастушенко — Юніон, Іван Мокрівський — Реґо Парк, Осип Труш — Юніон, Володимир Кульматицький — Нюарк, п-і Катерина Курячій — Філядельфія, Ігор Козак — Дітройт, Олександер Камінський — Дітройт, Ярослав Закаляк — Лінден, Василь Сердюк — Трентон, Роман Копійчук — Фльорида, Степан Ткачик — Тексон, Іван Кайдан — Севен Гіллс, Василь Хай — Річфілд, Іван Бойчак — Вінніпеґ, Богдан Кандюк — Ґлен Спей, Олег Кальба — Дітройт, Іван Ільчишин — Філядельфія, Володимир Миськів — Бронкс, Іван Мороз — Бінґгамтон, Степан Максимюк — Сілвер Спрінґ, Степан Стрільчук — Чікаґо, Володимир Любка — Торонто, Михайло Лавришин — Торонто, Осип Головацький — Фльорида, Константин Бішко — Бродалбин **разом** **130.00**

Кость Фіцик — Ст. Кетеринс **4.00**

по дол. 3.00 : Василь Федорук — Ванкувер, Дмитро Станченко — Пікерінґ,Мирон Драґан — Оквілл, Дмитро Стефанюк — Лондон (Кан.), Петро Навосад — Саскатун, М. Михайлишин — Гамілтон, Данило Баковський — Тандер Бей, о. Володимир Шараневич — Торонто, Микола Дутчак — Лондон (Кан.), Василь Кімачук — Ейдженкорт, Михайло Грицишин — Торонто, Юрій Ракобовчук — Монтреаль, Кость Мартинишин — Ст. Кетеринс, Мирон Васьків — Калґари, Микола Залеський — Торонто, Степан Мамалиґа — Торонто, Франко Салітринський — Ст. Кетеринс **разом** **52.00**

Микола Лінинський — Йонґставн **2.00**

РАЗОМ: 6,194.00

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам і Приятелям покійних свв.п. Івана Юрківа, Івана Сакалюка, Богдана Ковальчука, Романа Самотулки і Івана Носика. Всім жертводавцям, організаторам збірок наша сердечна подяка. Просимо в будучому пам'ятати про потреби журналу В.К.

Зокрема ще раз і ще раз дякуємо нашій Вельмишановній Добродійці Пані Стефанії Девоссер за княжу пожертву та ще і в листах запевнення що це не остання пожертва.

Редакція і Адміністрація В.К.

Ті, що відійшли...

БОГДАН КОВАЛЬЧУК

***25.2.1924 – †21.11.1989**

Богдан Ковальчук народився в селі Остриня, Товмацького району, Станиславівської (Івано-Франківської) обл. В 1944 році вступив до Української дивізії. Перебував у Німеччині, Словаччині, Юґославії та Австрії. Брав участь у боях під Фельдбахом. Після закінчення війни був у полоні в Белярії і Риміні в Італії, та в Англії. В 1953 році прибув до Канади, де працював в Гамільтоні й Торонті. Після короткої й тяжкої недуги паралічу помер 21 листопада. Панахиду відправили в похоронному закладі Кардинала, а похоронні Служби в церкві св. о. Николая. Похоронено його на цвинтарі св. Володимира в Оквіл, на секції дивізійників. На тризні в Бейбі Пойнт зібрано 125 дол. на пресфонд «Вістей комбатанта» й «Гоміну України».

Покійний залишив у смутку дружину Марію, односельців, друзів і побратимів по зброї. Хай канадська земля буде йому легкою!

Стефан Телепчук

ІВАН ЮРКІВ

У м. Пармі, Огайо, США, 22 грудня 1989 року помер на 77-му році життя **Іван Юрків.** Покійний був довголітнім членом Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Клівеленді.

У похоронних відправах побратими, члени Станиці, держали почесну стійку, а прощальне слово виголосив голова Станиці Ігор Руденський.

У пам'ять Івана Юркова на пресфонд *Вістей комбатанта* зложено 100 дол.

Б. Футей

ВОЛОДИМИР САКАЛЮК

***8.II.1903 — †5.XII.1989**

Ненадійна смерть вирвала з наших рядів на 86-ому році життя нашого побратима Володимира, члена станиці Братства в Чікаґо та «Патріярха» великої родини Сакалюків.

Володимир Сакалюк народився в підміському селі Старіброди в 1903 р. в провідній родині брідської землі. Будучи малою дитиною, втратив батька, і тому вже від дитинства помагав мамі-вдові втримувати велике й зразкове господарство.

Маючи заледве 15 років, долучився до старших ґімназистів і студентів, та разом з ними брав участь у перебранні влади українцями 1-го листопада 1918 року в Бродах. До УГАрмії таких молоденьких в цей час ще не брали, тому «тримав ваху» — стояв з крісом і сторожив військових складів. Був з нього добрий вартовий, бо, як оповідав покійний, нераз затримував він тих, що розкрадали добро молодої української держави. Одного разу затримав дядька-поляка, що на возі під соломою вивозив з магазинів кільканадцять крісів і амуніцію.

З початком 1919 року в сусідному місті, Золочеві, відкрито українську ґімназію, тоді мама змусила його «замінити кріса на перо». Закінчив ґімназію в Бродах у 1924 р. На вищих студіях перебував у Львові від 1925 до 1930 р. Спершу студіював економію в університеті ім. Яна Казимира, а згодом закінчив студії у Вищій Школі Заграничної Торговлі.

Праці по професії не міг був дістати, бо в ті часи поляки дуже дискримінували українців, тому господарював. Був деякий час начальником ґмінного уряду в Старихбродах. Під час Другої війни був учителем середньої Торговельної школи в Бродах.

Вчителював аж до моменту, коли прийшов знову час, тим разом, міняти «перо на крісла». Зголосився до Дивізії «Галичина», хоч сороківка вже минула, та поїхав на вишкіл до Гайделяґру у вересні 1943 р. І там у першій чоті другої сотні, спеціяльного вишкільного батальйону, з якого вийшли кадри майбутніх старшин і підстаршин Дивізії, без нарікань, робив все, що і другі, та з-під вуса лише підсміхався, як ті ще безвусі молодики стогнали і нарікали на тяжку рекрутську муштру.

Перейшов у Дивізії всі потрібні вишколи, після яких служив в інтендантурі, але через слабке здоров'я звільнили його з війська весною 1944 р.

Вернувся до родини якраз в час втечі з рідних земель перед навалою більшовиків. Помагав в дорозі не лише своїй родині, але і багато іншим родинам втікачів. Перші повоєнні роки — це тимчасове перебування в таборах біженців у Німеччині, а згодом переїзд до Америки.

Вже на постійному поселенні в Чікаґо покійний показав своє завзяття, свою витривалість і гарт життя. Працював не по професії, лише виконував доволі тяжку фізичну працю у фабриці. Працював тяжко та мав з цього гарні успіхи. Покійний Володимир був завжди в курсі справ важливих. Читав багато газет, журналів і книжок, часто спроваджуваних з-за кордону.

На панахиді вшанували покійного своєю участю дивізійники і представники комбатанських організацій зі своїми прапорами, а попрощав його від всієї громади Юліян Чорній.

Покійний Володимир залишив у великому смутку дружину Надію, дочку Ліду і зятя Василя Голода з донею Іркою, її мужем та трьома правнуками.

Юліян Чорній

Військові новини

У ЗСА починається відчувати велику недостачу фахових робітників. «Середня кляса» має вищі амбіції, а зате бідніші верстви не мають належних кваліфікацій. Ця проблема наростає і має теж пряме відношення в підборі добровільців-військовиків, до яких постійно зростають вимоги електронічного та комп'ютерського знання. Молодь у великих містах, якій доводиться бачити умовини праці серед постійного галасу, задушности й бруду, не проявляє бажання, стати робітниками. І все це створює неаби які суспільні ускладнення.

Президент Філіппін Карозан Акіно підписала закон, який був схвалений філіппінським парляментом, що, з уваги на вийняткове становище в країні після військової спроби відібрати в неї владу, ужити силу президентського наказу для безпеки країни. Цей закон дає право президентові реквірувати зброю та військове обладнання, захоплене в боях з повстанцями, конфіскувати приватні та державні підприємства, устійнювати та переводити будь-які зміни, які виходитимуть на користь теперішнього уряду у цій країні.

Адміністрація президента Дж. Буша проголосила зменшення свого цивільного персоналу на 200,000 осіб та анулювала запляновану модернізацію танка, типу М-1. Військовий бюджет армії зменшено на одну сьому. На відміну від морської фльоти і літунства, які витрачують фонди в основному на зброю та влаштування, одна третя частина цьогорчного бюджету армії, що виносить 77 мільярдів дол., витрачається на оплати персоналу і його вишкіл. Армія налічує понад 1,5 міл. уніформованого персоналу, резерви і цивільних працівників. Армія має 19 діючих і 10 резервових дивізій.

Конкуруючі фракції мусульман і християн в Бейруті знову ведуть гарматну й ракетну перепалку. Провідник християнських військ Мішел Аун заявив, що так довго не буде у Ливані злагоди і миру, аж поки звідтіль не заберуться війська Сирії.

Наприкінці минулого року Совєтський Союз заплатив Белгії 685,000 дол. відшкодування, зробленого совєтським літаком, типу МІҐ-23, який розбився над Бельгією. Перебуваючи на вправах, літак мав механічну аварію і пілот не міг нічого вдіяти. Він на парашуті вистрибнув, скерувавши літак у сторону Балтицького моря. Одначе літак чомусь полетів в інший напрям, і коли не стало пального, розбився над малим бельгійським селом, де вбив 18 людей. Бельгія заявила, що з заплатою відшкодування ця справа закінчена.

Впродовж понад 30 років робітники Невадського поліґону, пустельної місцевості, де випробовується американська атомова зброя, були постійно опромінювані високим рівнем радіяції від підземних та атмосферичних вибухів. Ці випробування стали причиною смерти біля 200 робітників від ракових захворювань. Ці дані публічно проголошено в державному звіті при розгляді судової розправи в Ляс Веґас. В 1950-тих роках, коли проводилися атмосферичні вибухи, робітники працювали без респіраторів і в їх легенях нагромаджували нуклеарні частини, які й стали причиною їхньої смерти.

Засоби масової інформації звітують про зменшення загрози з боку СССР. Дебатуються нові перспективи для американської і всієї західньої економіки внаслідок звільнення сотні мільйонів долярів, які витрачуються на зброєння. Зі зміною, кажеться, глобальна стабільність й мир дозволить перекинути ці фонди на покращання системи освіти, житлового будівництва тощо. Але покищо, — все ще вказує на те, що ще далі треба «тримати руку на рукоятці пістолі».

Командні чинники армії ЗСА запропонували, у зв'язку з передбаченим зменшенням військових сил в Західній Европі, провести конструктивну реорганізацію, зосереджуючись на військових базах швидкої реакції на території Америки. Згідно з цією пропозицією, військові частини, що мали за завдання охорону Західньої Европи, з танками та іншими тяжкими спорядженнями, будуть перетворені на більше мобільні військові частини з можливістю якнайшвидшого переміщення у загрожені місця світу. Цей плян перетворив би армію в бойову силу швидкої реакції, з основними силами на літунство і легких дивізій.

Щойно тепер після чергових невдач підводною ракетою «Трайдент» виявилося, що проєктувальники цієї ракети зробили помилку при будуванні цієї найдосконалішої ракети з засягом до трьох тисяч миль. Вони не брали до уваги, точного тиснення води і впливи морської струї на випуск ракети з підводного човна.

Після повернення зі Сов. Союзу група французьких лікарів, що входить до організації «Медицина без кордонів» опублікувала заяву, що влітку минулого року, під час зударів демонстрантів з міліцією у Грузії, кілька осіб загинуло від отруєння бойовими отруйними ґазами, які використовували при розгоні демонстрантів. Результати автопсії понад двадцять загиблих, підтвердили, що одною із причин їх смерти було задушення від отруйного ґазу хльоропікрин.

В останньому часі, вже тричі прибула колона бойової техніки, яку СССР переслав режимові Наджібули в Афґаністані. Переслано понад 500 бойових машин, включаючи танки Т-54 і Т-62, а також і бронетранспортери. Під охороною танків та озброєних гелікоптерів прибула теж колона автоцистерн з пальним. В три дні після того, як до Кабулю прибули ці достави, Наджібула виголосив чергову промову, закликаючи муджагедінів припинити вогонь і вступити з ним у мирні переговори.

Американські вчені дуже радіють з того, що їм вдасться випередити Европу та Японію у розвитку та створенні нового змінітюризованого телевізора, з чітким екраном. Цей винахід відограватиме вельми потрібну ролю при передаванні військових кодових та засекречених відомостей, і знавці, на приклад д-р Н. Ньюман з Масачусетського технологічного інституту, висловлюють свою впевненість, що такий «революційний тип» телевізора знову поставить американську науку на чолі нової комп'ютерної технології.

Космічний корабель «Діскавері», який вилетів із центру ім. Кеннеді на Фльориді, повернувся після одного із найдовших облетів нашої Землі, які тривали одинадцять днів. На покладі корабля знаходилися п'ять астронавів: три військовослужбовців, один лікар та один вчений фізик. У зв'язку з тим,

що завдання цього космічного лету трималося в таємниці, засоби масової інформації розповсюдили здогади, про шпигунське призначення супутника, який «Діскавері» виніс в орбіту, а водночас повернувся уперше із «мертвим шпигунським сателітом», який був би впав на Землю.

На початку цього року, літунство проголосило сім стейтів, де будуть розташовані 50 нуклеарних ракет типу MX. До них належать бази у Вайомінґу, Вашінґтону, Північній Дакоті, Тексасі, Арканзасі, Лузіяні і Мічеґені. Таке розпорошення ракет, має запевнити більшу поготовність у випадку несподіваного ворожого нападу. Ці мобільні ракети буде перевозити залізниця, і кожній ракеті треба спеціяльних чотирьох вагонів. Плян розміщення усіх ракет коштуватиме між 6 і 7 мільярдів долярів.

Чимало членів Конґресу дуже діймаюче почали критикувати рішення секретаря оборони Діка Чейні за його пропозицію зменшити бюджет Пентаґону. Багато чільних конґресменів і сенаторів висловлює надію, що різке зменшення військового бюджету ЗСА не відбудеться, аж поки не закінчаться переговори у Відні і Женеві. Не можна бути засліпленим останніми подіями у Східній Европі, але треба брати до уваги напружене становище в цілому світі.

Уряд Південної Кореї заявив, що цьогорічні спільні американсько-корейські маневри відбудуться із не меншою участю суходільних і морських сил. Не зважаючи на це, що Південна Корея веде із Північною наполегливі переговори про їхнє майбутнє об'єднання, ці маневри мають на меті показати, що переговори будуть вестися не із «позиції слабости, а сили».

Не зважаючи на протести американського уряду, Франція вирішила бути цією першою західньою державою, яка хоче відновити свої дипломатичні відносини з Афганістаном. Ця заява іде дуже не на руку президентові Джорджові Бушові, який постійно твердить про нестійкість уряду президента Наджібули. Досі уважалося, що Афганістан є повністю ізольованою країною у дипломатичному відношенні. Є побоювання, що вслід за Францією, готові піти ще й інші західні держави. У Парижі висовується твердження, що майже за два роки не подолано уряд Наджібули, а навпаки — він зростає на економічній та мілітарній силі.

Совєтська леґіслятура видала закон про беззастережну амнестію колишніх військовиків, які доконали будь-які злочини під час війни в Афганістані. Це зроблено, як кажеться тому, щоби погоїти якнайбільше ран цієї непопулярної війни. Ця амнестія відноситься також до дезертирів військово полонених, які, побоюючись покарання, не хочуть повертатися до Совєтського Союзу.

Після візити польських представників, а зокрема премєр-міністра Тадеуша Мазовецького, був виданий і підписаний спільний комунікат, про вияснення «Катинської справи» у Катинському лісі, де згинуло коло 5,000 польських старшин, які опинилися після війни на території СССР.

Вісті з України

Польська мова в Житомирі. У чотирьох середніх загальноосвітніх школах Житомира, а також в місцевому педагогічному інституті почали діяти факультативи по вивченню польської мови.

Нині в Житомирській області проживає понад 70 тисяч громадян польської національності («МУ«, ч.30/90).

Акціонерне видавництво... Видавництво «Радянський письменник» випустило в 1989 році приблизно тільки 64 відсотків всього замовлення, бо на решту не було паперу й поліграфія не могла виконати повного замовлення.

Надя Петренко пропонує перетворити це видавництво на письменницьке товариство, з правом довічного членства в ньому для членів Спілки, а також для працівників самого видавництва — доки вони є членами цього колективу.

Гроші ульоковані в акціях на початку давали б щонайменше десять відсотків, а не тільки три відсотки, які дають банки за ощадності. «Тільки ставши акціонерами-співласниками, ми по-господарському зможемо оцінити справжню вартість кожного карбованця», — каже Петренко.

ЗМІСТ «ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА» ЗА 1989 РІК.

2. Різні інформації та повідомлення.

Ціна $4.25